

Mataio Yesuhât Den Pat Âlep̄ne Mataion̄e kulemguop.

*Yesuhât tâmbâlip̄ne yengât kutyen̄e
(Luka 3:23-28)*

¹ Yura lohimbi nengât tâmbânenn̄e, yamâ kut̄ne Awaraham sâm, yâkât senâmbâ gât̄ne Dawiti. Otmu yâk yetgât sen âlâ yâkâlebâ Yesu teteop yamâ Anitân̄e hângângumu giop. Otmu Awarahangât senâmbâ tetem gawi ya yengât kutyen̄e yuwu.

² Top̄ne katmâ Awarahangât nan̄ne, kut̄ne Isaka sâm ya teteop. Isakahât nan̄ne Yakop sâm ya teteop. Yakopgât nan̄ne Yura sâm, ya teteop. Otmu imilip̄ne dondâ meyehop. ³ Yuran̄e imbi âlâ, kut̄ne Tama sâm, ya miop. Yan̄eâmâ naom yâhâp meyehop, yâk yetgât kutyet̄ne, Peresi yet Sera. Otmu Peresihât nan̄ne Hesoron teteop. Hesorongât nan̄ne Lam teteop. ⁴ Lamgât nan̄ne Aminarap teteop. Aminarapgât nan̄ne Nason teteop. Nasongât nan̄ne Salamon teteop. ⁵ Salamon̄ne imbi miop yamâ kut̄ne Lahap, yan̄eâmâ nanyet̄ne Boasi miop. Boasīne imbi, kut̄ne Lut sâm, ya memu yâk̄ne nanyet̄ne Owet sâm ya miop. Owetgât nan̄ne Yese teteop. ⁶ Yesehât nan̄ne Dawiti teteop. Dawit̄neâmâ lok kutdâ otmâ manmâ buk̄ne, kut̄ne Uria sâm, yâkât imbi hârem mewangiop. Imbi yan̄e nanyet̄ne Solomon ya miop. ⁷ Solomongât nan̄ne Lehowoam teteop.

Lehowoamgât nanŋe Awia teteop. Awiahât nanŋe Asa teteop. ⁸ Asahât nanŋe Yosapata teteop. Yosapatahât nanŋe Yoram teteop. Yoramgât nanŋe Usia teteop. ⁹ Usiahât nanŋe Yotam teteop. Yotamgât nanŋe Ahasi teteop. Ahasihât nanŋe Hisikia teteop. ¹⁰ Hisikiahât nanŋe Manase teteop. Manasehât nanŋe Amon teteop. Amongât nanŋe Yosia teteop. ¹¹ Yosiahât nanŋe Yekonia teteop. Otmu imilipŋe nombotŋe meyeop.

Otmu sâp yanâmâ kapi pato âlâ, kutŋe Bawilonia sâm, yan tâmbâlipnenŋe yengât kasalipyenŋe taka yongom kiom tuhuyiŋgiwi. Kiom tuhuyiŋgim meyekmâ ari Bawilonia yan katyekŋetâ yâk yengât hoŋ bawa otmâ manbi. ¹² Bawilonia kapi manbi yakât kakŋan Yekoniahât nanŋe, kutŋe Salatîe sâm ya teteop. Salatîehât nanŋe Seruwawe teteop. ¹³ Seruwawehât nanŋe Awiuru teteop. Awiuruhât nanŋe Eliakim teteop. Eliakimgât nanŋe Asoro teteop. ¹⁴ Asorohât nanŋe Sarok teteop. Sarokgât nanŋe Akim teteop. Akimgât nanŋe Eliut teteop. ¹⁵ Eliutgât nanŋe Eliasa teteop. Eliasahât nanŋe Matan teteop. Matangât nanŋe Yakop teteop. ¹⁶ Yakopgât nanŋe Yosep teteop. Yosepgât imbi sâŋetâ manop yamâ Maria. Yâhâ Marianaêmâ Yesu miop yamâ Anitâŋe hângângumu yâkâlen gemu miop ya nâŋgâmain.

¹⁷ Otmu Awarahamgât senâmbâ tetem gaŋetâ gaŋetâ tânâmyenambâ Dawiti ya teteop. Yâhâ Awaraham yâkâlembâ lok komotŋe komotŋe tetem gaŋetâ ya yengât sen yaŋe menduhuakmâ 14 olop. Otmu Dawitihât sen yapâ tetem gaŋetâ gaŋetâ Bawilonia hânân ari manbi sen yaŋe men-

duhuakmâ yawuâk 14 olop. Otmu Bawilonia hânân manbi yanak manmâ ganjetâ ganjetâ Anitâne nanne tihitnenne olâk sâh hângângumu yuân giop sen yanê menduhuakmâ yawuâk 14 olop. Otmu Yesune giop sâp yanâmâ sen ya pesuk sâop.

Yesu teteop

(Luka 2:1-7)

¹⁸ Anitâne Yesu hângângumu gemu Maria ne miop yakât topne yuwu tap. Mâmâne Maria yamâ Yosepgât pat kuwan giwi. Yâhâmâ sihan iknjiâk iknjiâk manmâ gamutâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne Maria mâmâne otbangimu, lokne orop, konohân ki manowot yan, imbiâk ya tepne olop. ¹⁹ Sâp yan Yosepne Anitâhât den tân tânjâk lâum manop. Yakât otmâmâ biwiñane yuwu nângâop. “Âo, yuâmâ nâhât pat kunihiwi. Yamâ benne lok nombotne orop mon manmai. Yawu gârâmâ nâne lok sen senân watmune anjakmap,” yawu sâh biwiñanâk nângâm manop. ²⁰ Yawu nângâm manmâ yâhâm yâhâm yan awun ehop. Awun ekmu Anitâhât anjelo âlâne yuwu sâh ekuop. “Yosep gâ Dawitihât sen, yakât yuwu sâh ekghomune nângâ. Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne Maria mâmâne otbangimu tepne oap. Yawu gârâmâ gâne ki nângârâ bâlewup. ²¹ Yâkne nanne membuap. Nanne memu kutne Yesu kunbuat. Yâhâ kutne yakât topne yuwu. Yen yâkât komot manmâ otmâ hilipgum gai yen kerehâk meyekbuap. Meyekmu Anitâne yekmu ârândân otbuap.” Anjelo ne yawu sâh Yosep ekum ariop.

²²⁻²⁵ Yawu sâh Yosep ekuop ya nângâmu ârândân otmu imbiñe memu orowâk manowot. Yawu

manmâ yâhâm naom ya miop. Otmu Yosepne naom ya kutne Yesu sâam kunop. Yakât topne teteâkgât Anitâne emet inânjan yuwu sâamu poropete âlâne kulempuop.

“Imbi sihan âlâne naom membuap. Yâhâ kutne âlâmâ Imanue sâam kunbuap.”

Yawu sâamu kulempuop. Kut kunop yakât topneâmâ yuwu tap. Anitâne nen orop sâap ârândânâk tatmap. Yawu.

2

Pitu ekmâ takawiŋe Yesu mepaewi.

¹ Yuraia hânân lok kutdâ pato âlâ, kutne Herot sâam, ya manop. Sâap yanâmâ Maria yet Yosep yâhâmâ Yuraia hânân kapi âlâ Betelem sâam yan manowot. Kapi yan Mariane Yesu miop. Memu yakât kakŋan lok nombotne nâŋgân nâŋganyene papato yaŋe pitu âlâ tetemu ekmâ yakât topne nâŋgâne sâam emetsenŋe ga takamawângembâ takawi. Taka Yerusalem kapiân yâhâm kapi ambolipne yuwu sâam âiyongowi. ² “Yuân naom âlâ teteop yaŋeâmâ hâmbâi yengât lok kutdâ otmâ manbuap yakât towat pitu tetemu ekbin. Naom ya mepaene sâam kapi kâlepnehembâ takain.” Yâhâmâ wosapâ tap?” Yawu sâam âiyongowi.

³ Yakât den pat ya nâŋgâm lok kutdâ Herotne nâŋgâm yâkne pato otmâ watnekmâ kawenan kinmap nâŋgâm gorâwaŋgiop. Otmu bukulpnane gurâ yawuâk nâŋgâm gorâyŋgiop. ⁴ Herotne den pat ya nâŋgâm hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi ya kerek menduhuyekmâ yuwu sâam

âiyongop. “Anitâñe hâmbâi hânġângumu gewuap sâmai yamâ kapi wosan tetewuap yakât topñe eknohoñetâ nânġâwe.” Yawu sâop.

⁵⁻⁶ Sâmu sâwi. “Anitâñe poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yawu tap.

“Lok kutdâ âlâ tetem galem otbuap yâkât topñe yuwu. Yâhâmâ Betelem kapi Yuraia hânân yan tetewuap. Yan tetem manmâ Isirae yengât kunyeñe otmâ galemyongowuap. Yakât otmâmâ kapi yakât nânġâñetâ yahatbuap.” Yawu kulemguop tap.” Yawu sâwi.

⁷ Yawu sâñetâ Herotñe naom ya tetemu sâp kâlep me tâlâwâk oap, yakât topñe nânġâwe sâp pitu watmâ takawi ya yohâk mem dâiyekmâ yuwu sâp âiyongop. “Pitu ekmâ takawi ya sâp girawuân tetemu ekbi?” Sâmu yakât topñe ekuwi. ⁸ Ya sâñetâ yuwu sâp ekyongop. “Bâiñ, âlepñe yen Betelem kapiân ariñet. Ari naom ya ekmâ taka eknohoñetâ nâku yawuâk ari ekmâ herone otbañgim mepae-wom.” Yawu sâp kâityongop.

⁹ Yawu sâp kâityongomu ba ariwi. Mâtâwân ari endakembâ pitu yañe kulet sâp dâiyekmu ari emet mâpuñan lañinñe hâumu siliñ siliñ sâmu ekbi. Yañe yâhâpñe torokatmâ yawu hâumu siliñ siliñ sâmu ari naom tipinñe emelan talowân yâhâwi.

¹⁰ Emet kâlehen yâhâ naom ya Mariahât tambonñan tatmu yelekmâ herone nânġâm mepaewi. ¹¹ Otmu goli, iri sikum, to kukñe suksuk âlepñe nanñe âlâ memâk takawi ya aksihâk gotyetñan kutakum hâwuruwi. Hâwurum âwurem ariwi. ¹² Yawu otmâ im yan awun yuwu ekbi. Herotġâlen purik sâp ari den pat yu ki ekumai sâp Anitâñe ekyongop. Yawu

ekmâ yok pilâm mâtâp âlâengembâ ba kapiyenehen ariwi.

Yosepne Yesu mâmâneit meyelekmu Aihita hânân ariwi.

¹³ Purik sâam âwurem arinetâ Yosepne aman im, awun ehop. Awun ekmu Anitâhât anelo âlâne yuwu sâam ekuop. “Sâamune nângâ. Herotne Maria nanjahât hâkân otmâ hilipguwom sâam nângâm mansap. Yawu gârâmâ gâ yahatmâ imbihe naomge meyelekdâ Aihita hânân ari mannomai. Yan ari mannetâ nâne den girawu sâwom yakât mambotmâ mannomai.” Yawu sâop. ¹⁴⁻¹⁵ Otmu emet inânjan Anitâne poropete âlâ den ekumu kulenguop ya yuwu tap.

“Nannañe Aihita hânân manbuap ya kunmune âwurem takawuap.” Yawu tap.

Anelone Yosep ekuop yanâk imbiñe naomne meyelekmu Aihita hânân ariwi. Yakât otmâ den, ya bonne teteop.

Herotgât tembe lâulipñane Betelem yengât nanlipyene yongowi.

¹⁶ Otmu pitu ekmâ takawi yañe Herot kâimbonmâ ariwi yakât nângâmu bâleop. Nângâmu bâlemu yanak Yesu ki manâkgât nângâop. Yawu gârâmâ mâmâñane memu manmu yambu yâhâp pesuk sâop. Yambu yâhâp yakât kâlehen naom titipâ nombotne tetewi. Yakât otmâ Herotne tembe lâulipne hângânyongomu Betelem kapi otmu kapi tipi tapi ya hâlânâmâ tai yan nimnaom titipâ tetenetâ yambu yâhâp ki olop ya gurâ kerehâk yongonetâ muwi. ¹⁷ Otmu emet inânjan umatne ya tetewuap ya ekmâ poropete âlâ, kutne Yeremia

sâm, yâkŋe yuwu sâŋ kuleŋguop yakât bonŋe teteop.

¹⁸ “Imbi âlâ, kutŋe Lahe sâŋ, yâkât komot yamâ Lama kapiân tetem manŋomai ya yengât nanlipyeŋe yongŋetâ munomai yakât isem tep bâle otnomai. Otmu sâp yanâmâ lohimi nombotŋe ya ekmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe ki sânduk sâwuap, yawu.”

Yâhâ Herotŋe sâmu nanlipyeŋe kerehâk yongŋetâ muwi yan bonŋe teteop.

Yosepŋe Yesu mâmâŋeit meyelekmu Aihita hân pilâm âwurem ariwi.

¹⁹ Otmu Herotŋe mumu yanâmâ Yosepŋe Aihita hânân manmâ awun ehop. Ekmu yan Anitâhât aŋelo âlâŋe yuwu sâŋ ekuop. ²⁰ “Mariahât nanŋe hilipguwe sâŋ kasa otminiop ya emelâk muop. Yakât otmâ imbihe naomge meyelekdâ âwurem Yuraia hânân ariŋet,” Yawu sâŋ ekuop. ²¹ Yawu sâŋ ekumu hân ya pilâm Yosepŋe imbiŋe naomŋe dâiyelekmâ Yuraia hânân âwurewi. Yakât otmâ Anitâŋe poropete âlâ ekumu kuleŋguop ya bonŋe teteop.

²² Yâhâ Yosepŋe âwurem ari den pat yuwu nâŋgâop. “Herotŋe mumu yanak nanŋe kutŋe Akelao sâŋ, yâkŋe âwâŋahât welâmŋan kinmâ Yuraia yengât lok kutdâ mansap.” Yawu sâŋetâ nâŋgâop. Den ya nâŋgâm nanŋe hilipgumap sâŋ gorâwaŋgimu Yuraia hân pilâm ariwe sâŋ biwi yâhâp olop. Yawu otmâ im awun ekmu Anitâŋe yuwu sâŋ ekuop. “Gâ Yuraia hân pilâm âlâengen meyelekdâ arinomai.” Yawu sâop. ²³ Yawu sâmu yapâ pilâm Galilaia hânân ari, kapi âlâ, kutŋe

Nasaret sâmb, yan manbi. Otmu emelâk emet inânñan poropete âlâñe den yuwu kulemguoop ya bonñe yan teteop.

“Yâhâmâ Nasaret kapi amboñe.”

Yawu kulemguoop. Yosepñe imbiñe naomñe meyelekmu Nasaret kapiân ari manbi yakât den ya bonñe teteop. Otmu yan manñetâ naom ya lok olop.

3

Yoaneñe âi topñe kalop.

(Mareko 1:2-8 Luka 3:1-18 Yoane 1:19-28)

¹ Yesu lok otmu yanâmâ bukuñe Yoane Bap-tis yâkñe âi topñe katbe sâmb Yuraia hân lok ki manmaiângen ari manop. Ari manmu lohimbî dondâñe ari ekne sâmb arinjetâ yuwu sâmb ekyongop. ² “Anitâñe tihityeñe otbe sâmb oap yakât orotmemeyeñe kinjon ya kerek betbangim yâkâlen torokatmâ manñet.” Yawu sâmb ekyongop. ³ Otmu den ya ekyongom gaop yakât emet inânñan poropete âlâ, kutñe Yesaia sâmb, yâkñe Yoanehât nânğâm lohimbî biwiyeñe pâron sâmb kuwihakno-mai yakât kulemguoop. Den yakât bulâñe ya yâkâlen teteop. Den ya yuwu.

“Lok ki manmaiângen, lok âlâ yan ari man-buap. Lohimbî yâkâlen arinomai ya yuwu sâmb ekyongowuap. “Lok kutdâñe tohowuap yakât kaweñe mem pitim mâtâp mewanginjet. Otmu pumñe lauñe uk sâmb huruñ sâmb, otbuap yamâ kum kilikmâ mem ârândân merândân tuhuñetâ talâk.”

Yawu sâ m ekyongop. Den yawu kulemguop yakât bulâne ya Yoane yâkâlen teteop.

⁴ Otmu Yoane ne poropete âi ya topne katmâ tuhuwe sâ m lok ki manmaiângen ari manop. Otmu senne âlâlâ, hâk katipne, me petne, yamâ songo âlâ, kutne kamele sâ m, yakât somotne mendenmâ mem kepeiakmâ manminiop. Otmu pet âlâ topne yane mem sâhâ m kuratguakminiop. Yâhâ sot yamâ nengopdâ, gonggaran, otmu dopon yawuya neminiop. ⁵ Otmu lok ki manmaiângen ari manmu nengât kapi kunne Yerusalem ya ambolipne otmu kapi tipi tapi Yerusalem hâlânmâ manbi, otmu Yoran to nombot nombot manbi ya ambolipne nombotne yâkâlen ariwi. ⁶ Yâkâlen ari orot-memeyene bâlene otmâ gawi ya kerehâk sâ m teteaknetâ Yoran toen mem katyehop.

⁷⁻⁸ Yawu otjetâ Parisaio otmu Sarukaio lok nombotne yâkne toen mem katnenehâk sâ m yâkâlen ariwi. Arijetâ yekmâ yuwu sâ m ekyongop. “Yenâmâ lok perâkne. Otjetâ bâlem gamap yakât matne Anitâne menjet sâmu yakât yeneâmâ kingityenahât otmâ bâlene ya pilai mâne âlepne otbâp. Yawu gârâmâ den yan yu nângânetâ ki ârândân oap. ⁹ Yawu otmâmâ yuwu mon nângânomai, “Nenâmâ Awarahamgât komot bulâne mansain. Yakât otmâ Anitâne nengât ki nângâm bâleningimap.” Yawu ki nângânomai. Yakât yuwu sâ mune nângânet. Anitâne sâmu kâ t yune Awarahamgât komot tetenomaihât dop tap. Yawu gârâmâ yenâmâ ya imbiâk sâmai. Yakât matne hâmbâi menomai. ¹⁰ Yakât den âlâen hâum sâ mune nângânet. Emelâk unam sâ tne katmu tap.

Yâhâ nak âlâhât bonŋe ki kinbuap yamâ kârâm panmu ge mum hâlâlân sâmu kâlâpŋe sewuap. Yenâmâ nak yakât dop otmâ mansai.

¹¹ Yakât otmâ yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe ya sâm tetem Anitâhâlen biwiyenŋe kepeinjetâ toen mem katyebom. Lok âlâ irak betnehembâ âi topŋe katbuap yâhâmâ wâtŋe pato tatbaŋgiap. Yakât otmâ nâŋe yâkât itâkat ya gurâ mem kêpekâmâ golewanŋiwomgât dop ki tap. Otmu tânguwoŋgât dop gurâ ki tap. Nâŋeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom. Yâkŋeâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heak hânŋângumu ge mem ketetyekbuap. Nombotŋe manman âilonŋoân mem katyekbuap. Yâhâ nombotŋeâmâ hâhiwin kakŋan katyekmu mannomai.

¹² Otmu den âlâen hâum sâwe. Yeŋeâmâ sot ekmâ mem kiwilim komot ikŋiâk ikŋiâk katmai. Nenenahât pat otmâp ya konohân mem hâwurujetâ tatmap. Yâhâ ki nenenahât pat otmâp yamâ mem pilâmai. Yakât dopŋeâk yâkŋe taka biwinenahât topŋe ekmâ mem kâsipnongowuap yakât topŋe yuwu. Yâkât tem lâum manmâ yâhânom yamâ ikŋan mem torokatnenekbuap. Yâhâ nombotŋeŋe yâkât hâkâŋ otmâ betbaŋgim manmai yamâ watyekmu kâlâwân kionmâ hâhiwin nânŋâmbisâi.” Yawu sâop.

Yoaneŋe Yesu mem toen kalop.

(Mareko 1:9-11 Luka 3:21-22)

¹³ Sâp yanâmâ Yesuŋe Galilaia hân pilâm Yoaneŋe toen mem katnehâk sâm yâkâlen ariop.

¹⁴ Arimu Yoaneŋe ekmu umatŋe otmu yuwu sâm ekuop. “Gâŋe nâ toen mem katnekdâ ârândânŋ

otbâp. Yamâ gâne nâhâlen takarâ nângâmune umatne oap.” Yawu sâop.

¹⁵ Sâmu sâop. “Anitâne sâm kalop ya otmutne nângâmu ârândân otbuap. Yakât gâ biwi yâhâp ki ot.” Yawu sâop. Yawu sâmu Yoanene nângâmu ârândân olop. ¹⁶ Nângâmu ârândân otmu toen mem katmu ginjan yâhâ kinmutâ yanâk himbim pâron sâmu Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne kembâ hâtgum ge Yesu mâmâne otbangiop. ¹⁷ Gemu yanâk himbimâmbâ Anitâne yuwu sâm ekyongop. “Ya eknet. Yamâ nine nanne ombe bisine. Nâ biwinane yâkâlâk nângâman.” Yawu sâop.

4

*Satanne Yesuhât biwinjahât topne ekbe sâm olop.
(Mareko 1:12-13 Luka 4:1-13)*

¹ Otmu weke bâlene ya yengât kunyene, kutne Satan sâm, yâkne Yesuhât wâtne tatbangiap me bia ya ekmâ biwinjahât topne nângawe sâm olop. Yakât otmâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne Yesu dâim lok ki manmaiângen ariop. ²⁻³ Yan ari manmâ gamu, hilâm 40 pesuk sâop. Sotgât po wangimu wâtne houŋ sâop. Yawu otmu yanâk lohotne olâk sâm Satanne yâkâlen ari yuwu sâm ekuop. “Gâ bonjanâk Anitâhât nanne mansat otmuâmâ kât yu sârâ sot otmu nendâ gekbe. Yawu otdâ yanâmâ gâ bonjanâk Anitâhât nanne bulâne mansat sâwom.” Yawu sâm ekuop.

⁴ Ekumu sâop. “Âlepne yarâke yamâ benne Anitâhât den âlâ yuwu tap.

“Anitâne haonmâ ârândân tihitnenne otmap.
Yawu gârâmâ sotjak konok wâtnenne miangim

manmâ yâhânongât dop ki tap. Yamâ wongât? Anitâne den sâm ningimap ya gurâ lâum yâhânom. Yawu otmunne ârândân otbuap yakâ.”

Den yawu tap yakât otmâ gâne den eknohoat ya ki nângâwom.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu yanâk Satanne dâimu Yerusalem kapi pato yakât opon kâmbukñahât gimbanan yâhâowot. ⁶ Yâhâm Satanne yuwu sâm ekuop. “Anitâne sâmu den âlâ kulemgowi ya yuwu tap.

“Kâlân kâihan tenj sâmapgât Anitâneâmâ aņelolipne hângânyongomu ge tihitge otrjetâ ki hiliwahowuat.”

Den yawu tap. Yawu gârâmâ gâmâ bulâņanâk Anitâhât nanne mansat otmuâmâ yupâ soņ pilâm kioņ. Kioņdâ ki gohowuap. Yâhâ gekmâ yuwu nângâwom. “O, bulâņanâk lok yuâmâ Anitâhât nanne mansap.” Yawu sâwom.

⁷ Sâmu sâop. “Bâiņ, den âlâ yuwu tap.

“Anitâne tihitnenne otmap. Yakât otmâ “Ihilâk otbe,” ki sânom.”

Den yawu tap yakât otmâ gâne den eknohoat ya nângâmune tâņât oap.” Yawu sâop.

⁸ Yawu sâmu pumne gip gipņan dâim yâhâop. Yâhâm yanâmâ hânne hânne lok kutyeņe pato ya yenğât senne âlâlâ dondâ tatyinņiop ya tiripgum yuwu sâop. ⁹ “Senne âlâlâ tatmâ arap enda eksat? Nâne yukât kunyeņe manman. Gâne mepaenek-buat yanâmâ senne âlâlâ yu gâhâlâk hârok otbuap.” Yawu sâop.

¹⁰ Sâmu sâop. “Main, Anitâne den âlâ sâop ya yuwu tap.

“Anitâ pato konohâk tap. Yâk konok mepaenom.
Otmu yâkât den konohâk tem lâum hoŋ
bawaŋim mannom.”

Den yawu tap. Yakât otmâ gâŋe den eknohoat ya
lâuwongât dop âlâ ki tap. Gâ pilânekmâ ari.” Yawu
sâop.

¹¹ Yawu sâmu pilâm ariop. Pilâm arimu yanâk
himbimâmbâ anelo nombotŋaŋe ge tihitŋe otmâ
tânguwi.

*Yesuŋe topŋe katmâ den kâsikum yinŋiop.
(Mareko 1:14-15 Luka 4:14-15)*

¹² Ya pesuk sâmu yakât kakŋan lok kutdâ âlâ,
kutŋe Herot Antipa sâmu, yâkŋe Galilaia yengât
galem manop. Yâkŋe sâmu Yoane mem pâi
emetŋan katŋetâ talop. Pat ya nâŋgâm Yesuŋe
yahatmâ Galilaia hânân ariop. ¹³ Yan ari Nasaret
kapi ya wangim kapi âlâ, kutŋe Kapanaum sâmu,
kapi yan hân âlâ kutŋe, Sewulun yet Naptali sâmu,
yan ari manop. Otmu Kapanaum kapi yamâ
dengân âlâ, kutŋe Galilaia sâmu, yakât ginŋan tap.

¹⁴ Yesuŋe kapi yan ariop yakât emet inânŋan An-
itâŋe poropete âlâ, kutŋe Yesaia sâmu, den ekumu
kulemguop yakât bonŋe teteop. Den yamâ yuwu
tap.

¹⁵ “Sewulun otmu Naptali ambolipŋe yamâ
Galilaia dengân otmu Yoran to nombotgen tai.

¹⁶ Yan tainŋe biwiyenŋe maŋguakmâ kopa olop.
Otmu omoŋ bâlenŋan manmâ mumuhât pat
otmâ manmâ gawî. Yawuhât otmâ laŋinŋaŋe
siliŋ siliŋ sâmu biwiyenŋan hâumu haŋ sâmu
keterakyinŋiwuap. Yawu otmu topŋe ekmâ
nâŋgâŋetâ biwiyenŋan hâuwuap.”

17 Den yawu tap. Yesuŋe kapi yan ari manop yan den yakât bulânge teteop. Otmu yan ari manmâ yuwu sâŋ ekyongop. “Anitânge tihityeŋe otbe sâŋ oap. Yakât otmâ otŋetâ bâlemap ya kerek pilâm biwiyenŋe yâkâlen katŋetâ kinbuap.” Yawu sâŋ ekyongop.

*Yesuŋe hoŋ bawalipŋe imbât meyhohop.
(Mareko 1:16-20 Luka 5:1-11)*

18 Sâp yan lok yâhâp imi ata manowot kutyetŋe Simon yet Anderea. Ataŋahât kutŋeâmâ Simon otmu yâkâlâk kutŋe âlâ Petoro sâmai. Yâhâ imiŋeâmâ kutŋe Anderea sâŋ, yâhâmâ denŋân tânâmŋan ba iŋan itânge toen pilâm kinowot. 19 Yawu otmutâ Yesuŋe yelemâ yuwu sâŋ ekyotgop. “Yerâmâ nâhâlen torokatmutâ orowâk manmâ yâhânom. Sâp yiwerenŋe yuâmâ iŋan dâim mansawot. Yâhâ nânge meyeleksan yanâmâ nâhât wâtŋan kinmâ lok meyekmutâ nâhât komolân torokatnomai.” Yawu sâop. 20 Yawu sâmu yanâk iŋangât senŋe âlâlâ mem manowot ya aksihâk pilâm Yesu walowot. Watmutâ orowâk manbi.

21 Yapâ arain mâne imi ata âlâ mem teteyelekbi, kutyetŋe Yakowo yet Yoane sâŋ, Yeweri nanyâhâtŋe. Yâhâmâ âwâyetŋe orowâk iŋan itânge gârem kinbi. 22 Yawu otmutâ Yesuŋe yotgonmu in yawu âwâyetŋe pilâm yâkâlen torokatmutâ ariwi.

*Yesuŋe lohimbi dondâ mem hengemyongop.
(Luka 6:17-19)*

23 Yesuŋe Galilaia hânân miti emetŋe tatmâ arap yan yâhâm gem Anitânge tihitnenŋe oap yakât den pat âlepŋe ekyongop. Otmu lohimbi mesek otmâ umatŋe topŋe topŋe yanŋe mem bâleyekmu manbi

ya hengemyongop. ²⁴ Yawu otmâ manop yakât den pat ya hân âlâ, kutje Siria sâ, yan pen pen sâ ariop. Pen pen sâ arimu nângânetâ yanak kapi ambolipnaje yawuâk kundat mesek topne topne otbi ya meyemâ yâkâlen takawi. Weke bâlenaje mângâeyehop. Me kopa otbi. Me sen birik yongom manop. Lok yawuya ya nrehâk meyemâ yâkâlen tohonetâ hengemyongop. ²⁵ Hengemyongop yakât den pat sâ han tuhonetâ Galilaia ambolipne, otmu ya hâlânâ kapi bâlâk nrek tatmâ arap, ya yengât kutyene pato âlâmâ Dekopoli sâ, ya ambolipnaje yâkâlen tohowi. Otmu âlâmâ Yuraia, ya ambolipne. Otmu kapi pato Yerusalem ya ambolipne. Otmu kapi tipi tapi Yoran to nombot nombot tatbi ya ambolipnaje menduhuakmâ Yesuhâlen ariwi.

5

Yesu hon bawalipne den ekyongop.

¹ Otmu lohimbi dondâne menduhuakmâ tatnetâ Yesu ikniâk pumjan yâhâop. Yâhâ tatmu hon bawalipne yâhânetâ yuwu sâ ekyongop. ² “Den bonne sâ mune nângânet.

Tepnenne herone otmu mannom. (Luka 6:20-23)

³ Biwi nângân nângânyenaje yenhâ nângânetâ gemap. Yeneâmâ yuwu nângânomai. “Nenâmâ emelâk Anitâne himbingât pat kuningiop. Yakât otmâ yâk orowâk mannom.” Yawu nângâm we âlep nângânet. ⁴ Yâhâ we bâle nângâm isem manmai yenâmâ hâmbâi Anitâne mem biwi sânduhân

katyekbuap. Yakât otmâ tepyeje herone otmu mannomaî.

⁵ Menjetâ huruŋ huruŋ otmap ya yen hâmbâi Anitâŋe meyekmu yâk orop manmâ yâhâmbisâi yakât we âlep nâŋgâm manŋet.

⁶ Otmu Anitâhât den ya girawu otmâ lâune sâŋm yakât nâŋgâm manmai. Yâhâmâ hâmbâi Anitâŋe mâmâŋe otyiŋgimu manmâ yâhânomai. Yakât otmâ biwiyene herone olâk.

⁷ Buku nombotŋaŋe kasa otyiŋgiŋetâ umam sâyiŋgimai ya gurâ hâmbâi yawuâk Anitâŋe meyekmâ umam sâyiŋgiwuapgât biwiyene herone olâk.

⁸ Otmu Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyenŋaŋe kepeim denŋe tiŋâk lâum manmâ gamai yamâ hâmbâi Anitâŋe meyekmu orowâk mannomaî yakât biwiyene herone olâk.

⁹ Otmu bukulipyene orop biwi nâŋgân nâŋgânyenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmai. Yawu manŋetâ buku nombotŋaŋe hionjakmâ ahone sâŋm otŋetâ yan mem lohotŋe tuhuyekmai yamâ hâmbâi Anitâŋe meyekmâ “Nine nanne baratne bulâŋe,” yawu sâwuap. Yakât biwiyene herone olâk.

¹⁰ Otmu Anitâhât den lâum manŋetâ torehenlipyenŋaŋe nâŋgâm bâleyiŋgim mem ge katyekne sâŋm mem âlâlâ tuhuyekmai. Yawu otyiŋgiŋetâ ki lohotŋe otmai. Yamâ Anitâŋe himbimgât pat kuyiŋgiop. Yakât biwiyene herone olâk.

¹¹ Otmu nâhâlen biwiyenŋaŋe kepeim manŋetâ lohimbî nombotŋaŋe hakyenŋan sâŋm mem bâleyeknomai yanâmâ yuwu nâŋgânomai. ¹² “Âo, bonjanâk. Anŋoân emelâk Anitâhât poropete

yawuâk otyiŋŋetâ bâleop. Yawuâk sâp yiwerenŋe gurâ otniŋimai. Yawu gârâmâ yakât hâmenŋe hâmbâi himbimân manman kârikŋe menom.” Yawu nânŋânomai. Yakât otmâmâ biwiyenŋe heronŋe olâk.

*Kâtembe otmu lambe yakât dop
(Mareko 9:50 Luka 14:34-35)*

¹³ Yengât topyenŋe teteâkgât den âlâen hâum sâmunŋe nânŋânet. Kâtembe ihim solân honmunŋe yanâmâ sot ya nemunŋe launenŋan memap. Dop yawuâk yenâmâ lohimbi hohetyenŋan manŋetâ yan yekmâ Anitâ heronŋe nânŋâwanŋinomai. Yâhâ kâtembe helenŋan ki hikum ikainom yanâmâ pâlâmŋe otbuap. Yawu otmu girawu tuhumunŋeâmâ âlâkuâk ukenŋe otbuap? Yamâ ki orotŋe. Pâlâmŋe oap yaŋe âlâ yu me ya tuhumunŋe ukenŋe âlâ tetewuapgât dop bia. Yawu otmâ pâlâmŋe oap sâm pilâmunŋe arimap.

¹⁴ Otmu yakât topŋe tetem henŋenŋuâkgât den âlâen hâum sâmunŋe nânŋânet. Lohimbi hânŋan kulemŋan mansai ya yengât laŋinŋe otmâ mannomai. Otmu kapi pato âlâ pumŋe sok sohân tatbuap. Yâhâ ambolipŋaŋe kasa yengât senyenŋan âlâ ari misiŋguraknomaihât dop ki tap. Yawu. ¹⁵ Otmu âlâen hâum sâwe. Lambe âlâ saum emet kâlehen katmunŋe kâtâpŋan tatbuapgât dop ya gurâ ki orotŋe. Lambe saum helenŋan gâitmunŋe kinmâ sem laŋinŋe yanâmâ ekmâ gem yâhâmain. ¹⁶ Yakât otmuâmâ lambe ya laŋinŋe pilâmap, me kapi pato tetekŋan tatmap yakât dopŋeâk yenŋe Anitâhât den lâum manŋetâ manmanyenŋe ekŋetâ ârândâŋ otmu

awoŋnenŋe himbimân tatmap ya mepaenomai. Yawu.

Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemguop yakât topŋe

¹⁷ Otmu âlâ sâmunne nâŋgâŋet. Yeŋeâmâ nâhât yuwu mon nâŋgâm mansai. “Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop. Otmu poropeteliŋe den ekyongomu kulemguwi yamâ mem ge katbe sâm oap.” Nâhât yawu mon nâŋgâm mansai. Nâ ya otbehât bia. Nâŋe ya mem ge katbomgât dop ki tap. Nâŋe sâwi ya lâum manmune bonŋe teteâkgât otman. ¹⁸ Yakât yuwu sâwe. Hân himbim tatmâ yâhâwuap. Yâhâ girem den yamâ yawuâk tat tat kârikŋe tatmâ yâhâwuap. Tatmâ yâhâwuap yakât bulâŋe tetewuap yanâmâ, hân himbim otmu senŋe âlâlâ kerek biatmâ metewuap. ¹⁹ Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe girem den konohâk loŋgâenomai yakât bulâŋe ki menomai. Otmâmâ buku nombotŋe yawuâk otmâ manŋet sâm meme sâsâ tuhuyekmâ mannomai yaŋe hâmbâi yakât matŋe himbimân yâhâ lok geheŋe otnomai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe girem den ya biwiyenŋe tiŋâk lâum manŋetgât tânyongom mannomai yaŋe himbimân yâhâ lok yâhâ yâhâŋe otnomai. ²⁰ Yakât topŋe yuwu sâmunne nâŋgâm heŋgeŋgunet. Yeŋe Anitâhât den lâune sâm Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaioŋe otmai yan ki torokatnomai. Yâkŋe den perâkŋe sâmai. Yenâmâ Anitâhât den bulâŋe ya lâum manmâ yaŋak himbim manman yakât bulâŋe menomai. Yawu.

*Buku oranjim mannom.
(Luka 12:57-59)*

²¹ Otmu Mosenje girem den kulemguop yakât topnje ekyongomune nângânet. Girem den âlâ kulemguop ya yuwu tap. “Lohimbi âlâ me âlâne buku âlâ kuñetâ mumbuap. Yamâ papatolipyenaje meyekmâ den âiân katyekñetâ tosa pato menomai. Yawu.” ²² Yawu gârâmâ yuwu sâmunne nângânet. Lok âlâ me âlâne buku âlâhât nângâm bâlenomai yamâ Anitâne yawuâk nângâm bâleyingiwuap. Otmu lok âlâ me âlâne buku âlâhât nângânetâ gemu mem ge katmai yamâ papatolipyenaje mem den âiân katyekmâ den yinjinomai. Otmu lok âlâ me âlâne buku âlâhât kuk otmâ mem ge katnomai yamâ kâlâpgât pat otnomai. ²³⁻²⁴ Yakât topnje yuwu sâmunne nângânet. Yengâlen gâtne âlâ me âlâne Anitâ honj bawanjine sâm otnomai yan buku âlâne lok âlâhât nângâm bâlem manbuap ya nângâmu tetemu angoân buku ya orop biwi konohâk otmâ yakât kakñan honj bawanjinomai. Yawu.

²⁵ Yakât âlâ yuwu sâwe. Yengât buku âlâ me âlâne kuk otyingim den âiân katyekne sâm kiapgâlen arinomai. Yamâ in yawu ari mâtâwân yekmâ sâm tetenjetâ kaok nanjanjinomai. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ kiapgâlen den sâm tetemu mem pâi emetjan katyekbuap. ²⁶ Pâi emetjan tatmâ yene ombeân kiâk kârik kârikne genomai. Kiapne pâi emetjan tatnomai sâm sâp katyingiwuap ya pesuk sâmu yanâmâ genomai.

Ekñâle ekñâle yakât topnje

27 Otmu den âlâ sâwe. Mosenje girem den âlâ kulemguwân yuwu tap. “Lok âlâ me âlâne bukulipyene yengât imbilipyene ki yekmâ otnomai.” Yawu tap. 28 Yakât otmâ nâne yuwu sâmune nângânet. Yengâlen gâtne âlâ me âlâne biwiyenan imbi âlâhât nanjai yamâ emelâk biwiyenane otmâ tâpikguai lok yane tosa miai. 29 Yakât otmâ nâne den mâmâne âlâ yuwu sâwe. Bulâne hâum gusuhutmâ pilânomai ki sâwe. Lok âlâ me âlâne hemgât pat otmaihât senne nombolâk bâlewuap. Yakât otmâ senne bâlewuap yaok hâum gusuhutmâ pilânomai. Wongât? Matne umatne memaihât. Yawu otmâmâ senne âlâ âlepne oap yajahâk mâtâp tâj tâjâk watmâ manman kârikjan arinomai. 30 Otmu hiliwahom hemgât pat otmaihât yawuâk bâtne nombot yane otmâ bâlewuap yamâ hârem pilânomai. Wongât? Bâlenjan yan kionmaihât. Yawu otmâmâ bâtyene nombotne âlepneâk tatbuap yane âi tâj tâjâk tuhum manman âilonngoân arinomai. Yawu.” Yesune den yan hâum sâop.

Lokne imbiye ki pilaknomai.

(Mataio 19:9 Mareko 10:11-12 Luka 16:18)

31 Otmu den yuwu torokalop. “Nombotnane yuwu sâmai. “Lok âlâne imbiñait manmâ yâhâromawot yamâ nângâmu umatne otmu imbiye ya imbiâk pilâwuap. Pilâwuap yakât topne kulemgum bâtjan katmu ariwuap.” Yeneâmâ yawu sâmai. 32 Yakât otmâ nâne yuwu ekyongomune nângânet. Lok âlâ me âlâhât imbiñane âlepne nanne manmap. Ki otmâ tâpikgumap ya imbiâk watmu arimu lok âlâne imbi

ya hârem membuap yamâ lohimbi ya orowâk tosa mendomawot.” Yawu sâop.

Sâm kârikņe ki tuhunomai.

³³ Otmu den âlâ torokatmâ yuwu sâop. “Emelâk tâmbâlipnennņe yuwu sâm alahuminiwi. “Nen Anitâhât senņan wuân me wuân otne sâm, sâm kârikņe tuhunom yakât otmâ yawuâhâk otnom.” Yawu sâminiwi. ³⁴ Yakât nâņgâmune bâleap. Yawu gârâmâ yiwerenņe yenņe Anitâhât senņan wuân me wuân otne sâm, den sâm kârikņe tuhunomai yan wahap âlâ me âlâhâlen ki gâitmâ sâm kârikņe tuhunomai. Yâhâ yakât topņe yuwu tap. Himbimân Anitâhât manman tap. Yawu gârâmâ yenņe yan ki gâitmâ sâm kârikņe tuhunomai. ³⁵ Otmu Anitâņe hânân tatmap. Yakât otmâ hânân ki gâitmâ sâm kârikņe tuhunomai. Yerusalem kapi ya gurâ Anitâņe tatmawâk. Yakât otmâ Yerusalem kapi pato ewan gurâ ki gâitmâ sâm kârikņe tuhunomai. ³⁶ Yakât yuwu sâmune nâņgâņet. Yenâmâ Anitâ bia, yenâmâ lok. Yakât otmâ somotyenņe iwit kaok ya sâņetâ helenņe gâwu gâwu otbuapgât dop ki tap. Me somotyenņe helenņe gâwu gâwu ya sâņetâ iwit kaok tetewuapgât dop gurâ ki tap. ³⁷ Yawu gârâmâ yenņe wonân me wonân gâitmâ sâm kârikņe tuhunomaihât dop ki tap. Anitâ konok manmanyenņahât ambonņe tatmap. Yawu gârâmâ denyenņe bonņanâk sânomai. Yawu sâņetâ nâņgâņetâ ârândâņ otmu pesuk sâwuap. Yawu.

Mem âlâlâ tuhunenekņetâ yakât matņe ki kâpekyiņginom.
(Luka 6:29-30)

³⁸ Otmu den âlâ kulemguiwi ya yuwu tap. “Lok âlâ me âlâhât kasaŋaŋe senŋe nombot ya hâum gusuhutmâ pilâmu yâku yawuâk matŋe senŋe nombolâk hâum gusuhutbaŋgiwuap. Me lok âlâŋe buku âlâhât sâtŋe ya kum parandaŋ pilâmu yâku yawuâk matŋe kum parandaŋ pilâwuap.” ³⁹ Yawu tap. Yakârâmâ nâŋe yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe buku âlâ mem yawu mâŋgâeŋetâ yakât matŋe ki kâpekbuap. ⁴⁰ Otmu âlâ sâwe. Lok âlâ me âlâŋe amboŋahât bâleŋe hân meyiŋgim yaŋak kiapgâlen meyekmâ arinomai. Meyekmâ ariŋetâ mâtâwânâk yeŋe hân âlâkuâk yiŋgiŋetâ pesuk sâwuap. ⁴¹ Otmu den âlâen hâum sâmunne nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe yeŋe itâ pare mi-akmâ umat karat otnomai yan yuwu mon sânomai. “Tânnongom itâ pare mem ari ningiŋet.” Yawu sâm ekyongonŋetâ ihilâk denyeŋe nâŋgâm hewewenâk mem ari katyeknomai. ⁴² Otmu lok âlâ me âlâŋe yu me ya ningiŋet sâm ulityongonomai yamâ in yawu yiŋginomai. Me lok âlâ me âlâŋe senŋe âlâlâ ekmâ kandi mene sâm âiyongonomai yamâ ihilâk yiŋginomai. Yawu otmâ manŋetâ ârândâŋ otbuap.

*Kasalipnenŋe yeŋgât nâŋgâm buku otyiŋginom.
(Luka 6:27-28,32-36)*

⁴³ Otmu den âlâ yuwu sâŋetâ nâŋgâmain. “Lok âlâ me âlâŋe buku otyiŋginomai yamâ yengu tep heronŋe nâŋgâm buku otyiŋginomai. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe kasa otyiŋgiŋetâ yengu yawuâk kasa otyiŋginomai.” Yawu sâmai. ⁴⁴⁻⁴⁵ Yakât nâŋgâmunne ki ârândâŋ oap. Yakât otmâ yuwu sâwe. Anitâŋe lohimbi âlepŋe otmâ manmai ya tânyongomap. Otmu lohimbi bâleŋe ya gurâ

yawuâk tânyongomap. Yakât otmâmâ yeŋe kasalipyene ihilâk buku otyiŋginomai. Otmu lok âlâ me âlâne Anitâne mem bâleyehâkgât sait kakyeŋan pilânomai yamâ Anitâne lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlâne Anitâne mem bâleyehâkgât sait lohimbi kakyeŋan Anitâne pilânomai yamâ lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlâne mem âlâlâ tuhuyeknomai yamâ yeŋe ya yeŋgât umam sâyiŋginomai. Umam sâyiŋgim himbim awoŋnenŋe ulitgunetâ herone nâŋgâyiŋgim nine nanne baratne bulâne mansai sâm meyekbuap. ⁴⁶ Otmu yakât âlâ sâwe. Takesi meme lok nombotŋeŋe perâk sâm lohimbi kâityongom tewetsenŋe kombo meyiŋgimai ya yekŋetâ lok bâlene otmai. Yâkŋe bukulipyene tânyongom mansai. Otmu lok nombotŋeŋe yen orop buku konok manne sâm tânyongonjetâ yengu yakât matŋe yâk konok tânyongomai. Yawu otmai yakât nâŋgâmune ki ârândânŋ otmap. Otmu torokatmâ sâwe. Lok nombotŋeŋe nâŋgâm bâleyiŋgimai yamâ yeŋe buku ki otyiŋgimai. Yawu otmai yakât nâŋgâmune yawuâk ki ârândânŋ otmap. ⁴⁷ Otmu torokatmâ sâwe. Yeŋe lok nombotŋeŋe orop buku ki oraŋgimai. Yawu otmai yan bukulipyene ya orowâk buku oraŋgimai yamâ nâŋgâmune ki ârândânŋ oap. Lok nombotŋe Anitâhât ki nâŋgâmai yaŋe gurâ yawuâk otmai. ⁴⁸ Yawuhât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Himbim awoŋnenŋeŋe manman uwawapŋe bia otmap. Yengu manman yan torokatmâ manŋetâ ârândânŋ otbuap.” Yawu sâm ekyongop.

6

Nembe kalem yakât topņe

¹ Yesuņe den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipyenane yenġât nânġâyinġinetâ yahalâkġât yâk yenġât senyenânâk kinmâ lohimbi umburuk manmai ya tânyongonomai. Lohimbiņe yenahât nânġâņetâ yahatmu yawu otmâ manmai yamâ Himbim Âwâyenane yekmu dondâ bâlemap. ² Yawu ġârâmâ lok nombotņane senņe âlâlâhât pâin ġuin otmâ manmai. Yawu manmai yamâ lohimbiņe nenekņetâ yahalâk sâm lohimbi nombotņe biwiyeņe kurihiakmaiņe lok senyenân kinmâ nembe kalem otyinġimai. Yakât otmâ Anitâne yakât hâmeņe ki yinġimu menomai. Yuwu sâwuap. “Emelâk yekņetâ yahalopġât pesuk yap. Âlâmâ ki tap.” Yawu sâwuap. ³ Yakât otmâ yeņe lok nombotņe senņe âlâlâhât pâinmai ya nembe kalem otyinġine sâm tihângen kinmâ tânyongoņetâ yan bukulipyenane yakât topņe ki yekmâ nânġânomai. ⁴ Yawu otņetâ Anitâne tihângen ekmapņe yekmâ yakât matņe âlepņe yinġiwuap.” Yesuņe yawu sâop.

Anitâ orop den otnom yakât topņe yuwu tap. (Luka 11:2-4)

⁵ Den âlâ yuwu sâop. “Yeņe yok pilâm kinmâ Anitâ ulitġunomai. Yâhâ lok nombotņane yeņe topyeņe kurihim lok senyenân kinmâ bukulipnenņane nengât nânġâņetâ yahalâk sâm sâtņak Anitâ ulitġumai. Yeņe yawu otnomai otmuâmâ Anitâne hâmbâi yuwu sâm ekyongowuap. “Emelâk lohimbi senyenân otņetâ yan yekņetâ yahalop. Yakât otmâ pesuk yap. Âlâmâ ki tap.” Yawu

sâwuap. ⁶ Anitâ ki ekmain yâkņeâmâ biwinenņe ekmap. Yakât otmâ yeņe yâk orop den huhune sâm yan yok pilâm tatmâ ekunetâ nâņgâyiņgiwuap.

⁷ Yakât nâņe yuwu sâmunne nâņgâņet. Yeņe ulitgune sâm biwi yâhâp otmâ ki ulitgunomai. Lohimbi Anitâhât topņe ki nâņgâm engat yâhâp manmaine yuwu nâņgâmai. “Nenņe den pâņe konok gurâ sâmunņe Anitâņe ki nâņgâningimap.” Yawu nâņgâm den dâiak dâiahâk otmai. ⁸ Yeņe yâkņe otmai yawu ki otnomai. Yeņe âwâyeņe ki ulitgunetâek biwiyenahât topņe emelâk nanņap. ⁹ Yakât yeņe yuwu mon sâm ulitgum mannomai.

“Himbim awonņenņe, topge âlâ kândâkdâek tap. Yakât nâņgâm mepaehekmâ mannom.

¹⁰ Gike sâtgât otmâ aņelolipņe haonmâ ârândâņ hoņ bahihimai yawuâk nenņe gurâ tem lâuhihim mannom. ¹¹ Otmu gâņe hilâm ârândâņ tihitnenņe otmâ dopnenņanâk ningimat. ¹² Otmu lohimbi nombotņe mem bâlenenekmâ tai ya yeņgât nâņgâm umam sâyiņgim tosayeņe pilâyiņgimain yakât dopņeâk gâņe umam sâningim tosanenņe pilâningiwuat. ¹³ Otmu Satanņe kendâningimu otmunņe bâlemap sâm ulitgohoingât mâtâp meningi.”

Yeņe yawu sâm Anitâ ulitgum mannomai.”
Yawu sâop.

¹⁴ Otmu torokatmâ yuwu sâop. “Lohimbi nombotņe sâm bâleyiņgim mem ge katyeknomai ya yeņgât yeņe tosayeņe pilâņetâ yakât otmâ himbim âwâyeņeņe yen gurâ tosayeņe yawuâk pilâwuap. ¹⁵ Yawu gârâmâ lohimbi nombotņe

mem âlâlâ tuhuyeknomai yakât nângâm yeŋe matŋe yinŋine sâm otmâ mannomai yamâ himbim âwâyeŋaŋe yen gurâ otŋetâ bâlewuap yakât matŋe kâpekyinŋiwuap.

Bukulipnennŋe nângâningiŋetâ yahalâkgât ki nângânom.

¹⁶ Den âlâ yuwu sâop. Lok nombotŋaŋe yehâhâlâk nângânetâ yahatmu topyeŋe kurihiakmâ yuwu nângâmai. “Nenŋe Anitâ ulitgunom yanâmâ lohimbiŋe nenekmâ nângâningiŋetâ yahalâkgât sot barahâk tatmâ ulitgunom.” Yawu nângâmai. Yamâ Anitâŋe nângâmu ki ârândâŋ otmu yuwu sâwuap. “Emelâk bukulipyenŋe yekmâ nângâyiŋiŋetâ yahalop yaŋak pesuk yap. Âlâ ki tap. Yakât otmâ matŋe ki yinŋiwom.” Yawu sâwuap. ¹⁷ Yawu gârâmâ yen yawu ki otnomai. Yenâmâ sot barahâk tatmâ Anitâ ulitgum yan toŋe kun kundenyeŋe piriakmâ somotyene hâluhuakmâ âilonŋo tatmâ ulitgunomai. ¹⁸ Yawu otmâ mannomai yanâmâ yeŋe sot barahâk tatnomai yakât topŋe bukulipyenŋe ki yekmâ nângânomai. Yawu otnomai yamâ awonŋennŋe Anitâ biwinennŋahât topŋe nângâmapŋe yakât matŋe yinŋiwuap.” Yawu sâop.

Senŋe âlâlâ tatningiap ya ki alitnom.

(Luka 12:33-34)

¹⁹ Yesuŋe den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Hângât senŋe âlâlâ iri sikum me hop sambe tatyinŋiap yaŋe biwi nângân nângânyeŋe mem dâimu yanâk arimu manmai. Yamâ talane kumap, me selone hâremap, me bumbungumap me kombo otmâi.

Yakât otmâ yeŋe tatningiâk sâŋ ki aliraŋginomai. Otmu biwiyeye yan ki ariwuapgât nanŋan. 20-21 Yeŋe biwi konohâk otmâ nembe kalem oraŋginomai. Orotmeme ya otŋetâ Anitâŋe yekmu ârândân otbuap. Otmu himbimgât pat kuyiŋgiop ya bonŋe menomai. Yawuhât Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kepeim manŋetâ ârândân otbuap. Yawu.” Yawu sâop.

*Sennenŋe yamâ lambehât laŋinŋe yakât dop oap.
(Luka 11:34-36)*

²² Den âlâen yuwu hâum sâop. “Senyeŋe yamâ lambe laŋinŋe yakât dop oap. Senyeŋe ya âlepŋe tatmu yan bam gamai. ²³ Yâhâ senyeŋe gara garaŋe pik sâwuap me senyeŋe bok sâwuap, yanâmâ mâtâp tâpikgum hewukŋan kioŋnomai. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Biwiyenŋan Anitâhât laŋinŋe panmap ya bok sâmapgât biwi nâŋgân nâŋgânyeye galemahom manman âlepŋeâk torokatmâ manmâ yâhânomai. Biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe pâlamŋe otmâ omone kurihiwuap yamâ manman bâleŋan yâhâ hiliwahonomai. Yakât yeŋe ya otmaiât biwi golâek mannomai. Yawu.”

Anitâŋe tihitnenŋe otmap. Yakât otmâ ki gorâningimu mannom.

(Luka 16:13 Luka 12:22-31)

²⁴ Den âlâen yuwu hâum sâop. “Lok konokŋe lok kutdâ yâhâp yetgât âi menduhum ki tuhuyit-giwuap. Âlâhât biwiŋe kepeim herone kakŋan tuhuwaŋgiwuap. Yâhâ âlâhârâmâ hâkâŋ kakŋan nep ya ki tuhūm heŋgeŋguwuap. Yakât topŋe yuwu sâwe. Hâŋgât manman me iri sikum yan

biwiyenje arimu manmainje girawu otmâ Anitâ tem lâuwangim mannomai? Yamâ ki orotje.” Yawu sâop.

²⁵ Yakât topje yuwu sâmune nângânet. Yengât manman yamâ Anitâje emelâk senje âlâlâ lââtâkuyingimu manmai. Yakât otmâ yuwu ki nângânomai. “Nenje sot wosapâ ba mem tetenom? Me iri sikum me âlâlâ ya girawu mem tetem manmâ yâhânom.” Yawu ki sâm biwi yâhâp otmâ gorâ kakņan mannomai. ²⁶ Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâmune nângânet. Kembâ yekmain. Yâhâmâ âi kalam ki tuhum hâhiwin nângâmai. Yamâ himbim ambonaje haonmâ ârândâņ sot yingimap. Yenâmâ nâihât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Otmu yen gurâ yawuâk Anitâje haonmâ ârândâņ tânyongom gamap. ²⁷ Yawu gârâmâ yenjâhât girawu mannom sâm yakât ki nângâm kiwiliņ otnomai.

²⁸ Yene iri sikum me sângum lawa lawa yan biwi nângân nângânyenje hikunetâ dondâ bâlewuap. Yakât topje yuwu sâmune nângânet. ²⁹ Hahop ekmain. Hahop yamâ titi pan pan pilâmu ekmunje âilongo longo otmap. Yâhâ emelâk lok kutdâ âlâ, kutje Solomon sâm, yâkne hâk katipje kulem melem mânunakmâ manop. Yaje hahop suriņe sekne âlepje tetemap yakât dopje gurâ ki miop. ³⁰ Yâhâ hahop suriņe ekmunje âilongo otmap. Yawu gârâmâ ikņahâk ki yahatmâ titi pan pan otmâ kuririņ sâm kinmap. Anitâje nângâopgât yawu kinmap. Yiwerenjeâmâ tetem âilongo kinbuap. Yâhâ pek sâwuap yanâmâ hânân ge tâtuk sâwuap. Yenâmâ hahopgât dop ki mansai.

Yenâmâ lok. Yakât otmâ biwiyenaje yuwu ki nângânomai. “Anitâne pâlâmne otmâ ki tihitnenne otmâp.” Yawu ki nângâm mannomai. ³¹ Yakât yuwu sâmune nângânet. Bulânanâk Anitâne haonmâ ârândân tihitnenne otmâ yâhâwuap. Yakât biwi yâhâp ki otnomai. ³² Yawu gârâmâ lok nombotne Anitâhât topne ki nângâmaine sângum me iri sikum me senne âlâlâ yakât nângânetâ yahatmap. Yawu otjetâ ki ârândân otmâp. Yakât otmâ otmaiân yeje ki torokatnomai. ³³ Yeje yuwu nângânomai. “Bulânanâk Anitâne haonmâ ârândân tihitnenne otmâp.” Yawu nângânomai. Otmu lohimbi nombotnaje Anitâhâlen biwiyenaje kepeinet sâm yâkât den ekyongonetâ nângânomai. Yawu otmâ manjetâ himbim awonnenne topyene nângâmapne dopyenjan yingimu ki umburuk mannomai. ³⁴ Yeje umatne topne topne teteyingiwuawân “Girawu otnom me wuân teteningiwe sâm oap?” Yawu nângâm ki biwi yâhâp otmâ nângâm kiwilinomai. Senne âlâlâ hândâhân tetewuap yamâ hândâhângât pat. Otmu âun teteap yuâmâ âungât pat. Yawu gârâmâ torokatmâ manmâ yâhânomân hâmenenne kinbuap me bia yamâ himbim awonnenne iknjak nângâmap. Yakât ki gorâningimu nenne biwi yâhâp otmâ nângâm ketet manmâ yâhânom.” Yesune yawu sâop.

7

*Bukulipnenne ki sâm hâreyinginom.
(Luka 6:37-38,41-42)*

1 Yesuje den âlâ torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Anitâne yengât den sâm hâreyingiwuap. Yakât otmâ yeje lohimbi yengât den ki sâm hâreyinginomai. Yâhâ yeje buku nombotje sâm hâreyinginomai yamâ yeje otnomai yakât dopneâk Anitâne yen sâm hâreyingimu matje menomai. 2 Yâhâ yeje senje âlâlâ yu me ya otyinginomai. Dop ya tâj tâjâk Anitâne yen gurâ mem purik katyinginuwuap. 3 Yakât topje nângânetgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Gâje bukukahât senjan wahap tipje tap ya ekbuat. Otmu gike sengan gurâ wahap tipje pato tap ya ki enâkmâ nanjanjimâk bukukahât yuwu mon sâuwat. 4 “Buku. Sengan wahap ya hâluhum pangihawe.” Gâ yawu mon sâuwat otmuâmâ lok perâkne. 5 Gike sengan wahap pato tap ya hâluhum pilakmâ yanâmâ bukukahât senjan wahap tatbuap ya hâluhum pilâwanjiuwat. Wongât? Yuwuhât. Gâje gike orotmemehe bâleje yakât nângârâ tâjât otmap. Yawu gârâmâ bukuhaje otmu kinjon otmap ya ekdâ dondâ bâlemap. Yawu otbuat yamâ ekmune ki ârândâj otbuap.” Yawu sâop.

6 Yâhâ den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nenje sotnenje sâsâne ya um yan buku ondrop yengât soso ya wanmunje nembuapgât dop ki tap. Yamâ wongât? Nenje um wanmunje nembuap yanjak purik pilâm nen ningiwuap. Yâhâ âlâen hâum sâwe. Bau hulin hâkne ki kilikmain. Hâkne ki kilikmaingât otmâ hâknenje kukne ki nângâmap. Gârâmâ mem lohotje tuhune sâm sot um wanjom yamâ purik sâm ningiwuap. Yakât topneâmâ yuwu. Nenje Anitâhât pat kukne ya lok ihilâk ki

katyïnginom.” Yesuŋe yawu sâop.

*Tihit Amboŋe yamâ Anitâ
(Luka 11:9-13)*

⁷ Yesuŋe yuwu sâŋ ekyongop. “Yeŋe wuân me wuângât nâŋgâm Anitâhâlen biwiyenaje kepeim ulitgunetâ âlepŋe nâŋgâyïngiwuap. ⁸ Otmu âlâen hâum sâwe. Yeŋe buku âlâhât emelan yâhâne sâŋ, “Wâe tat me?” sâŋetâ nâŋgâyïngimu emet kâlehen yâhânomai. Yakât dopŋeâk Anitâ ulitgunetâ nâŋgâyïngiwuap. Anitâhâlen biwiyenaje kepeim ulitgumai yamâ âlepŋe nâŋgâyïngiwuap. Otmu pâin guin otmai yamâ âlepŋe ikŋak mâmâŋe otyïngimu biwiyenaje sânduk sâwuap. Otmu yâkâlen torokatne sâŋ otnomai ya gurâ âlepŋe meyekbuawâk. ⁹⁻¹⁰ Otmu den âlâen hâum sâŋmune nâŋgâŋet. Yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâhât nanŋaje po waŋgimu âwâŋe ulitgumu yan âwâŋaje ki nenene ya waŋbuapgât dop ki tap. ¹¹ Otmu yen nombotŋaje Anitâhât topŋe ki nâŋgâm heŋgeŋgumaine nan baralipyenaje yawu otyïngimai. Anitâ awonŋenne himbimân tatmapŋe nen ikŋiâk ikŋiâk topnenŋe ekmâ nâŋgâmap. Yakât otmâ yeŋe otyïngimai ya wangim lok âlâ me âlâŋe yu me yakât ulitgunetâ ya gurâ tâŋ tâŋak yïngimap. ¹² Den ekyongoan yukât emelâk Mose otmu poropete yaje Anitâhât den kâsikum yïngiminiwi. Yakât topŋe yuwu tap. Bukulipyenaje tânyongonjetgât nâŋgâmai yeŋe gurâ nâŋgâmai dop yawuâk tânyongonomai.” Yesuŋe den yawu sâŋ ekyongop.

*Mâtâp yâhâp
(Luka 13:24)*

13 Den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. Hiliwaho hiliwaho kapi yakât mâtâp yamâ pen penâk kinmap. Lok dondâne yan arimai. 14 Yâhâ manman kârikñahât kapi yakât mâtâp yamâ gâwik gâwikne otmu bârânj bârânj, yanâmâ lok sambene ki arimai. Lok konok konokne arimai. Yenâmâ manman kârikñahât mâtâp ya ekmâ nângâm watmâ arinomai.

*Nak topne topne
(Luka 6:43-44)*

15 Otmu âlâ sâmune nângânet. Poropete lok nombotñane engatyenjanak otmâ den imbiâk sâm ekyongomai. Yanjeâmâ lohimbiñe nenekmâ topnenne nângâmai sâm moroakmâ orotmemeyene bâlene kurihim mansai. Topyene teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Lok yamâ orotmeme yawuya otmâ lok hilipyongone sâm otmai. Yakât lok yawuya yengât topyene ekmâ nângâm galemyene tinâk otmâ henjenjunomai. 16-18 Yâhâ yeñe topyene nângânetgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Nak esenne omoñ omoñ pilâmap yanâmâ bonne bâlene ki kinmap. Yâhâ nak esenne gimbanjgumap yanâmâ bulâne âlepne âlâ ki kinmap. Bia yakâ. Yâhâ kiatne manam ki otmap. Otmu manamne kiat ki otmap. Otmu giñ gârârânj yañe ham ki otmap. Otmu hamne giñ gârârânj ki otmap. Yamâ topyene ikñiâk ikñiâk. 19 Yawuhât nak âlâ bonne bâlene yamâ kârâm pilâmunne mum haran haran otmu kâlâwân umunne semap. 20 Yeñe den yu nângâm henjenjum poropete lok perâkne engatyenjanak

otmâ imbiâk sâmai ya yekmâ topyeņe nâņgâm heņgeņgunomai. Yawu.

Lohimbi perâk

(Luka 13:25-27)

²¹ Yakât torokatmâ sâwe. Lohimbi dondâņe mepaenekmâ nohonmâ manmai ya kerekņe himbimġat pat ya ki otnomai. Himbim awoņnahât tem lâum manmaiņeâmâ himbimân yâhânomai. ²² Yâhâ lok dondâņe sâp pato tâlâhuwuawân yan yuwu mon sâm buiakmâ eknohonomai. “Kutdâ, ġâ nâņġâ. Nenņe denġe sâm haņ pilâmunņe ariop. Otmu ġâhât âi tuhum weke bâleņe lok mâņġâeyehop ya watyîņimunņe ġaiakmâ ariwi. ġâņeâmâ mâmâņe otningirâ kulem topņe topņe mewin.” Yawu sâm buiaknomai. ²³ Yawu sâņetâ nâņe matņe yuwu sâm purik pilâyîņiwom. “Nâ yeņe den yai ya nâņġâmune ki teteap, pâpġuan. Yeņe nâhâlen biwiyenġe ki kepeim manbi ġârâmâ nâhât komot bulâņe ki otmâ mansai. Yeņe orotmeme kiņġoņ maņġoņ manminiwi yakât keterakņetġât naņgan,” sâwom.

Lok nâņġân nâņġânņe orop otmu lok kopa

(Luka 6:47-49)

²⁴ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nâņġânġet. Lok âlâ me âlâņe nâhâlen ġaņetâ den ekyongomune nâņġâm heņgeņġum lâumaiņe dop yuwu mansai. Lok nâņġân nâņġânneņe orop yaņeâmâ emet tuhune sâm hân kendâm saran kâkâlep yaņe kânâņġâm emet tuhuņetâ tiņ tiņ kinbuap. ²⁵ Yawu ġârâmâ to mososoņ mem ġâsuk ġâsuk tuhumu emet ya ŋiwiņ ŋiwiņ sâm ki putuk sâwuap. Yenâmâ dop yawuya. ²⁶ Âlâmâ purik pilâm sâwe. Lok âlâ

me âlâne nâhât den nângânetâ nahat otmu betbangim manmai, lok ya yengât topyeâmâ yuwu. Lok kopa nombotjane emetyene tuhune sâmbân kendâm saran kakneâk kânângânomai. ²⁷ Yawu tuhujetâ emet ya saranje kandi kinbuap. Yakât otmâ mososoŋ mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya putuk sâmbân ge imbuap. Yawu.” Yawu sâmbân ekyongop.

Yesuje Anitâhât sâtgât sâop.

²⁸⁻²⁹ Yesuje Anitâhât sâtgât den ya topjambâek sâmbân tetem ekyongop. Ekyongomu nângânetâ sâtje otmu yuwu sâmbân. “Anitâhât sâtgât topjambâek yap yuje Mosehât girem kâsikum ningimai ya kerek yengât dop ki oap. Yuâmâ âlâ kândâkdâ oap.” Yawu sâmbân.

8

Lok âlâ hâk bâle tetewangimu manop ya Yesuje henjeguop.

(Mareko 1:40-44 Luka 5:12-14)

¹ Yesuje den ya sâmbân pesuk pilâm pumnehembâ gemu lohimbî dondâne watmâ ariwi. ² Otmu sâmbân yan lok âlâ hâk bâle tetewangimu manopje Yesu ekmâ yan gotjan bam yuwu sâmbân ekuop. “Lok pato, gâne sârâ kundat topje topje biatningiwuapgât dop tap. Yawu sâmbân nanjan. Yawuhât nângânihirâ hâk bâle yuje pesuk sâmbânhiâkgât nanjan.” Yawu sâmbân âikuop.

³ Yawu sâmbân walipgum yuwu sâmbân ekuop. “Nângâhîhian. Âlepje, walipgohomune hâk bâle biatgihiâk.” Yawu sâmbân walipgumu yanâk biatbangimu âlepje olop. ⁴ Yawu otmu Yesuje

yuwu sâm ekum hângânguop. “Gâmâ otgihian yukât den pat bukulipge nombotņe ki sâm tetem ekyongowuat. Hotom umai yengâlenâk arirâ hâkge eknomai. Yawu otmâ yan Moseņe hotom u uhât girem den kulemguop ya lâum Anitâhât hotom umbuat. Hotom undâ gekmâ yuwu sânomai. “O, lok hâk bâle tetewangioņ ya emelâk biatbangiap. Girawu otmâ yawu oap?” Yawu sâmâmâ yakât topņe nâņgânomai.” Yawu sâm hângângumu ariop.

*Yesuņe hoņ bawa âlâ heņgeņguop.
(Luka 7:1-10)*

⁵ Yesuņe yapâ pilâyekmâ gem ari ikņe kapi tipine Kapanaum yan yâhâmu Roma tembe lâu yengât kunyeņe âlâņe yâkâlen ari yuwu sâm ekuop. ⁶ “Lok pato, nâhât hoņ bawa âlâ mesek sâtņan kinsap.

⁷ Sâmu sâop. “Âlepņe ari heņgeņguwom.”

⁸ Sâmu sâop. “Lok pato, nâ lok âlepņe bia. Yakât gâņe nâhât emelan ariwuatgât ki naņgan. Yuânâk tatmâ denâk sârâ hoņ bawane ya âlepņe otbuapgât naņgan. ⁹ Yâhâ nâ nineâmâ lok patonahât tem lâuwangim yâkât amutgen manman. Gârâmâ patonaņe nâ gurâ buku nombotņe yengât kunyeņe sâm nihimu manman. Yakât otmâ nâņe tembe lâulipne âlâ me âlâ yuken me yaken ariņet sâmune âlepņe nâhât tem lâunihim arimai. Me âi wuân me wuân tuhujet sâm âi yingiman ya gurâ âilonņo tuhumai. Gâmâ lok pato. Yakât otmâ denâk sârâ âlepņe otbuapgât naņgan.” Yawu sâop.

¹⁰ Den yawu sâmu Yesuņe nâņgâmu ewe membe olop. Nâņgâmu ewe membe otmu Isirae lohimbi betņan sâwi ya yuwu sâm ekyongop. “Wâtne

pato tatnihiap yakât nângâm Roma lok yuñe biwi yâhâp ki oap. Yakât yuwu nanġan. Isirae yeñġalen ġâtñe âlâ me âlâñe lok yuñe oap yuwu âlâ ki otñetâ yekman. Lok yuñe nâhâlen biwiñe kepeim den yap yu ekmune âilonġo oap. ¹¹ Yakât otmâ yuwu sâmunne nângâñet. Hâmbâi lok topñe topñe, emetsenñe ga takamap yakembâ otmu purik sâmap yakembâ taka himbimân yâhâ tâmbâlipyeñe Awaraham, Isaka otmu Yakop yâk orop hâk sânduhân tatmâ heron maron manñetâ Anitâñe tihityeñe otbuap. ¹² Yawu ġârâmâ emelâk Anitâñe yeñġât sâm pat kuyiñgiop ya lok ondop mem yingimu yeñeâmâ hâmbâi belângen ari hem nâpumnġan kionġmâ hâhiwin bâleñe nângâm hu halak tuhunomai.” Yawu sâm ekyongop. ¹³ Benñe tembe lâu ya yuwu sâm ekuop. “Ġâñe biwihe nâhâlen katsat yakât bulâñe emetgan ari tetemu ekbuat.” Yawu sâmu ba ariop. Sâp yanâk yâkât hon bawa mesek kuop ya hâkñe sânduk sâmu âlepñe olop.

*Yesuñe Petoro hewunñe mem heñgeñguop.
(Mareko 1:29-34 Luka 4:38-41)*

¹⁴ Ya pesuk sâmu yapâ ari Petoro hewunñe mesek pato kumu hâkñe kâlâp otmu talop. Yakât Yesu ekuñetâ emelan yâhâop. ¹⁵ Yâhâ wâimu kundatñe biatmu hâkñe sânduk sâop. Yawu otmâ sot um yingimu newi. Um yingimu nem tatñetâ yan emetsâpñe olop.

¹⁶ Emetsâpñe otmu sombemân yâhâ kinop. Kinmu kapi ambolipñe weke bâleñeñe mângâeyehop ya lâuyekmâ yâkâlen ariwi. Yawu otñetâ Yesuñe sâmu weke bâleñeñe ya yeñġalembâ gaiakmâ ariwi. Yâhâ kundat otbi ya ġurâ yawuâk

yâkâlen dâiyekmâ arinjetâ hengemyongop. ¹⁷ Yawu olop yamâ emet inânjan poropete âlâ, kutnje Yesaia sâam, yâkne den kulemguop ya yan bonje Yesuhâlen teteop. Yamâ yuwu.

“Mesek otmu hâhiwin topne topne teteningiop yamâ yâkne mâmâne otningimu tisi mesek biatningiop.”

Den yakât bulâne teteâkgât Yesune lohimbî kinjitne orowâk mem hengemyongop.

Lok yâhâp Yesu watde sâam olowot.
(Luka 9:57-60)

¹⁸ Mem hengemyongomu lohimbî dondâne mem hawam mewam tuhuwi. Yawu otjetâ kapi ya pilâm âlâengen arine sâam yakât hon bawalipne ekyongomu wanga mem dengân hâtikgum ariwi. ¹⁹ Yawu otjetâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi âlâne yuwu sâam ekuop. “Gâ yuken yaken otbuat yamâ nâ orowâk.”

²⁰ Sâamu sâop. “Nine topne hâum pâpkuatgât yuwu sâamune nângârâ keterahâk. Songoâmâ nak duwiñan imai. Yâhâ nâiâmâ nak kakñan kerem tatmai. Yâhâ nâmâ Anitâne hângânnohomu ge mansan yamâ emet âlâ ki tatnihiap. Yakât otmâ gâ orowâk arinom otmâmâ girawu otnom?” Yawu sâop. ²¹ Yawu sâamu yanâk lok âlâ yâkâlen ba yuwu sâam ekuop. “Lok pato, nâ awonje bâleap yakât gâ nângânihirâ ari kurihiwe. Kurihim âwurem takamune orowâk arinom.” Yawu sâop.

²² Sâamu sâop. “Yawu ki tap. Lohimbî nombotne pâlâmne biwi manmâ Anitâhât den ki lâum manmai yañe kurihiñet. Yâhâ gâmâ yiwerene nâ orowâk arirehât nanñan.” Yawu sâop.

*Yesuŋe siru kuwaŋgimu nâŋ nâŋ sâop.
(Mareko 4:36-41 Luka 8:22-25)*

²³ Den yawu sâŋ tiŋ pilâm yahatmâ hoŋ bawalipŋe meyekmu orowâk ariwi. ²⁴ Arim tatŋetâ denġân tânâmŋan siru pato pilâmu to dondâ bâleop. ²⁵ Yawu otmu waŋga kâlehen to gemu guhulakbe sâŋ olop. Guhulakbe sâŋ olop yan Yesu waŋga hâmeŋan aman pâlâmŋe iop. Aman im tatmu hoŋ bawalipŋaŋe mândem yuwu sâŋ ekuwi. “Pato, toŋe harannongomap. Yakât yahatmâ tânnongo,” sâŋ mândewi.

²⁶ Mândenġetâ sâop. “Wongât yen kiŋgityenġahât oai? Anitâŋe haonmâ ârândâŋ tihitnenŋe otmap yakât topŋe yen ki naŋgai me? Wongât biwi yâhâp oai? Nâŋe yeŋġât galem tatman yakât yu ya otŋetâ tânyongowomġât dop ki tap” yawu mon naŋgai?” Yawu sâŋ yahatmâ siru ya kuwaŋgimu to yaŋe nâŋ nâŋ sâop. ²⁷ Nâŋ nâŋ sâmu ekŋetâ sâtŋe otmu yuwu sâwi. “Bâe, lok yukât topŋe girawu? Siru kuwaŋgimu denŋe lâum sânduk sâmu to yaŋe nâŋ nâŋ yap.” Yawu sâwi.

*Yesuŋe weke bâleŋe watyekmu gaiakmâ bau yeŋġâlen ariwi.
(Mareko 5:1-17 Luka 8:26-37)*

²⁸ To nâŋ nâŋ sâmu denġân ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ, kutŋe Gerasene sâŋ, yan ariwi. Yan ari waŋgaembâ lâum kionmâ ariŋetâ lok yâhâp sumângembâ takamutâ eŋakbi. Yâhâ ya yetġât topyetŋeâmâ yuwu. Yâhâmâ weke bâleŋaŋe mâŋġâyelekmu sâp kâlep manmâ gaminiowot. Lohimbi dondâŋe mâtâp tete yelekâmâ kiŋgityenġahât

otmâ ge tiok taok otmâ mâtâp âlâengembâ ba ariminiwi. Topyetņe yawu. ²⁹ Yesu orop enjakbiân weke bâleņe mângâeyelekbiņe yuwu sâm ekuwi. “Gâ Anitâhât nanņe mansat. Gârâmâ gâņe hâhiwin umatņe ningiwuat yakât sâp ki tâlâhuap. Yakât gâņe girawu otningiwe sâm takat?” Yawu sâwi.

³⁰ Yâhâ ya hâlânġmâ bau kiņgitņe orowâkņe tomot tuhum kinbi. ³¹ Tomot tuhum kinņetâ yekmâ yuwu sâm Yesu ekuwi. “Gâņe watnenekbe sâm oat otmâmâ âlepņe watnenekdâ bau enda yengâlen ari karaknom.” Yawu sâwi.

³² Sâņetâ sâop. “Âlepņe nanġai yawuâk otņet.” Yawu sâmu yâk yetgâlembâ gaiakmâ bau ya yengâlen ge karakbi. Yawu otņetâ bau yaņe sururuk sâm ba hem patoembâ tâwoņ sâm dengânân kionņetâ haranyongop.

³³ Haranyongomu yan bau galemymgom manbiņe ekmâ sururuk sâm ari kapi ya ambolipņe ekyongowi. ³⁴ Ekyongonņetâ nânġâm kuk otmâ Yesuņe pilâyekmâ âlâengen ariâkgât nânġâm kapiyenġambâ toho yakât ekuwi. Yawu.

9

*Yesuņe lok pareņe yâkât tosa pilâwanġiop.
(Mareko 2:1-12 Luka 5:17-26)*

¹ Yawu nânġâm ekuņetâ Yesuņe honġ bawalipņe meyekmu kapi ya pilâm wanġaen yâhâm âwurem ikņe kapi, kutņe Kapanaum, yan ariwi. ² Ari kinņetâ yapâ lok pareņe âlâ mem gerelân katmâ lâum yâkâlen ariwi. Lâum arinņetâ Yesuņe biwinġahât topņe ekmâ nânġâm lok pareņe ya yuwu

sâm ekuop. “Anitâŋe tosahe yiwerenŋe pilâhihiap.”
Yawu sâop.

³ Yawu sâmu Mosehât girem den kâsikum ningi-
miniwi nombotŋaŋe den sâop ya nâŋgâŋetâ bâlemu
yuwu sâwi. “Anitâ ikŋak konok tosanenŋe âlepŋe
pilâningimap. Lok yuŋeâmâ Anitâ mem ge katmâ
wangiwe sâm oap. Yawu otmu ki ârândâŋ oap.”
Yawu sâm Yesuhât nâŋgâŋetâ bâleop.

⁴ Nâŋgâŋetâ bâlemu biwiyenahât topŋe ekmâ
yan yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe nâ nekŋetâ lok
bâleŋe otmu yan biwiyenane yawu nanŋai. Ya
nâŋgâmune ki ârândâŋ oap. Yakât yuwu sâmune
nâŋgâŋet. ⁵ Wuân âi tuhumune ekŋetâ dopŋan
otbuap? Yuwu mon sâm ekuwom. “Nâŋe tosahe
pilâhihian.” Yawu sâwom me? Me “Gâ getek
yahatmâ geretge lâuakmâ ari,” sâwom. ⁶ Yakât
nine topne yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâ An-
itâŋe hâŋgânnohomu gewangât tosayeŋe pilâyinŋim
mansan. Anitâŋe âi sâm nihiop yukât topŋe ekmâ
nâŋgâŋetgât oan.” Yawu sâm ekyongop. Yawu sâm
ekyongom topŋe ekmâ keterakŋetgât lok pareŋe
ya yuwu sâm ekuop. “Gâ yahatmâ geretge lâuakmâ
emetgan ari.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâmu senyenjanâk yahatmâ geretŋe
lâuakmâ ariop. ⁸ Arimu lohimbî nombotŋaŋe
Yesuŋe Anitâhât wâtŋan kinmâ âi miop ya ekŋetâ
âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmuâmâ “Lok yu ki
orotŋe oap.” Yawu sâwi. Yawu sâm yan Anitâ
mepaewi.

*Yesuŋe lok tosayeŋe orop dâiyekbe sâm giop.
(Mareko 2:13-17 Luka 5:27-32)*

⁹ Yesuŋe yapâ arimâmâ lohimbi yengâlen take-sihât tewetsenŋe meyiŋgiminiwan nâhâlen tohop. Nâmâ Mataio. Yan tatmune yâkŋe nekmâ yuwu sâm eknohop. “Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nanŋan.” Yawu sâm eknohomu nâŋe yanâk yahatmune orowâk ariwit.

¹⁰ Ari nâhât emelan yâhâ sot nende sâm otmâ sâmune kâlehen yâhâwit. Yawu otmutŋe hoŋ bawalipŋe kerehâkŋe net watnelekmâ gaŋetâ orowâk kâlehen yâhâwin. Tatmunŋe sâp yanâk bukulipne otmu lok nombotŋe ândâp kârik otmâ Mosehât girem den ki lâum manminiwi yâkŋe nengâlen gaŋetâ orowâk menduhuakmâ sot newin. ¹¹ Nem tatmunŋe Parisaio lok nombotŋaŋe nen aposolo nenekŋetâ ki ârândâŋ otmu âinongowi. “Wongât Yesuŋe lok bâleŋe yen orop menduhuakmâ lau konok niai?” Yawu sâm âinongowi.

¹²⁻¹³ Yawu sâm âinongoŋetâ Yesuŋe den ya nâŋgâm yuwu sâm matŋe ekyongop. “Anŋoân topŋe katmâ Anitâŋe sâmu lok âlâŋe kulemguop yamâ topŋe yuwu. “Yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe me tosayeŋahât otmâ hotom ya uŋetâ nâŋgâwan. Yamâ âlepŋe oap. Yaŋe yu ya âlâ ki oap. Otmu yamâ wahap tâŋât. Gârâmâ yeŋe biwiyenâŋe konohâk otnomai yamâ ârândâŋ otbuap.” Yawu sâop. Den topŋe yawu tap. Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Lok mesekyeŋe bianŋe dokta yengâlen ki arimai. Lok kundatyenŋe orop me hâhiwin teteyiŋgimapŋeâmâ dokta yengâlen arimai. Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋetâ keterahâk. Yengâlen gâtŋe nombotŋaŋe yuwu

sâmai. “Nen lok âlepŋe, orotmeme âilonŋo lonŋo otmâ mansain.” Yawu sâmai. Yawu gârâmâ lok yawuya yenŋât sâmi ki gewan. Gârâmâ nâmâ yeŋe lok bâleŋe sâmi betyongonŋetâ manmai yawuyaŋe Anitâhâlen biwiyenŋe katŋetgât gewan.” Yawu sâop.

Yesuhât honŋe bawalipŋe sâp sâsâŋan sot barak ki manminiwi. orotmeme âiŋe yaŋe dop konohâk ki oawot.

(Mareko 2:18-22 Luka 5:33-39)

¹⁴ Yawu sâmi Yoane Baptis orop manbiŋe ga yuwu sâmi Yesu âikuwi. “Nen Anitâŋe nânŋâningimu âlepŋe olâkgât sâp sâsâŋan sot barak manmain. Otmu Parisaio lok yawuâk otmai. Yâhâ gâhât honŋe bawalipŋeâmi sot kutakamai?” Yawu sâmi.

¹⁵ Sâŋetâ sâop. “Yakât den âlâen hâum sâmi nânŋâŋet. Lok patonŋe imbi miakbe sâmi bukulpŋe meyekmu orowâk menduhuakmâ sot um nem heronŋe otnomai. Sot um nem heronŋe otnomaiân sot barak ki tatnomai. Yâhâ hâmbâi mâne kasalipyenŋe taka bukuyenŋe kuŋetâ mumbuap yanâmâ enŋat hako nânŋâm sot barak mannomai. Yakât yuwu sâmi nânŋâŋet. Yiwerenŋeâmi nâ orowâk mansain yakât otmâ tep âlep nânŋâmi. Yâhâ hâmbâi mâne nâ nohonŋetâ mumbom. Sâp yan enŋat hako nânŋânomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâmi kinmâ orotmeme embâŋan anŋoân otmâ manmâ gawi ya otmu ikŋe orotmeme âiŋe kâsikum yinŋiop yaŋe ki lâuahowot. Yakât yâhâp yâhâp ya menduhum lâunomaihât dop ki olop. Yakât topŋe nânŋâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmi ekyongop. “Nenŋe sot me salup me âlâlâ hâpu golâenâk mânunmâ titâkgum

umunje sem hengenjumap. Yâhâ nenje hâpu tekañan mânunjmâ kâlâwân katmain yamâ hâpu tekañe ya sem huhumu sot yamâ golâ kinmap.” Yawu sâop. ¹⁷ Otmu âlâen yuwu hâum sâop. “Otmu imbi âlâje lepa dorokum tâk masipguwuap. Masipgum katmu sâp kâlep tatmâ hângeje otbuap. Otmu yakât kakñan tâk ânje orop menduhum lowaim iri osowuap. Iri osomâmâ senje âlâlâ mem mânunbuawân yan dâimu tiririk sâmu tok sâwuap. Yakât otmuâmâ tâk âñanjak menduhum lowaimain. Lowaim iri osom senje âlâlâ umatje mânunnomân yamâ dâimu ñirik ñirik sâm ki tok sâwuap. Yâhâ hângeje otmu ânje menduhunom yamâ dâimu titâk sâwuap. Yamâ ki orotje.” Yawu sâop.

Imbi âlâ mesek umatje tetewangiopje Yesuhât sângum walipgum âlepje olop.

(Mareko 5:22-43 Luka 8:41-56)

¹⁸ Yesuje den yawu sâm ekyongom kinmu yanâk Yura nengât patonenje âlâje ga yuwu sâm ekuop. “Baratne yiwerenjeâk pârâk sân sânâk bâleap. Yakât gâje mem yahatbuatgât nanjan.” Yawu sâop.

¹⁹ Yawu sâmu Yesuje yahatmâ nen hon bawalipje menenekmu ariwin. Arimunje imbi âlâ watnenedhop yâkât topneâmâ yuwu. ²⁰ Imbilipnenje emetsenje ekmai dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâmâ emetsenje ekmâ yâhâmu yambu kâiân yâhâp pesuk sâop. ²¹ Yâhâ imbi yaje Yesuhât betñan watmâ ari biwiñaje yuwu nângeâop. “O nâ Yesu tetekñan mem wâiwom yamâ ki orotje. Anjulakmangât ki wâiwom. In sângumjeâk

walipgum âlepŋe otbe.” Yawu nâŋgâop. ²² Yawu nâŋgâm watmâ arimu Yesuŋe sâŋgum bârârâhâk kâlep mânuŋahop. Yan ari sâŋgum potonŋan in walipgumu enŋatŋe kakŋambâ olelem ekmâ yuwu sâop. “Wa, toune, gâŋe yiwerene biwihanŋe nâhâlen kepeiat. Yakât otmâ Anitâŋe nâŋgâhihimu hepge san yap.” Yawu sâm ekuop. Yawu sâmu yanâk âlepŋe olop.

²³ Nenŋe yapâ gem ari lok galemŋahât baratŋe bâleop yâkât emet ya hâumâk otmâ ariwin. Arimunŋe emet yakât kâlehen lohimbi dondâŋe kahân tatmâ isem we bâle pato nâŋgâwi. ²⁴ Yawu otmâ isem tatŋetâ yuwu sâm ekyongop. “O, baratyetŋe yuâmâ ki bâleap. In aman pâlâmŋe iap. Yakât yen yahatmâ yaehen kionŋet.” Yawu sâm ekyongop. Yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ nahat otmu girinŋanŋiwi. ²⁵ Girinŋanŋetâ senŋan geŋetâ hâŋgânyongomu yaehen gewi. Geŋetâ mumuŋambâ mem yahalop. ²⁶ Otmu kulem miop yakât den pat ya sâm haok tuhuŋetâ kapi gotŋe tete ya ambolipŋane den pat ya nâŋgâwi.

Lok yâhâp senyetŋe suk sâmu ehowot.

²⁷ Yesuŋe kapi ya pilâm arimu lok yâhâp senyetŋe bok sâsâŋe yaŋe kulem miop yakât den pat nâŋgâm betŋan ari yuwu sâm ekuowot. “Wâe, Dawitihât sen. Netgât tepge nâŋgâ. Gâŋe âlepŋe tânotgowuatgât dop tap me bia? “Yawu sâowot. ²⁸ Yawu sâm âikum yaŋak Yesuhât kâiŋe munŋeâk nâŋgâm watmâ emelan gam yâhâowot. Yâhâmutâ yuwu sâop. “Nâŋe sâmune senyetŋe suk sâmu emet galemŋe ekde sâm nanŋawot, me bia?” Sâmu sâowot. “Oŋ, yawu nanŋait.”

29 Yawu sâmutâ senyetŋan wâim yuwu sâop. “Nâhâlen biwiyetŋaŋe nâŋgâm kepeiawot yakât bulâŋe teteyitgiâk.” Yawu sâop. 30 Yawu sâmu senyetŋe suk sâmu emet galemŋe ehowot. Ekmutâ yuwu sâm ekyotgop. “Kulem yetgâlen tetemu ek-sawot yu ki sâmutâ pen pen sâmu nâŋgânômai.” 31 Yawu sâm ekyotgop yamâ iliwetmâ den pat ya sâm tetemutâ pen pen sâm arimu lohimbi dondâŋe nâŋgâwi.

Lok kopa âlâŋe den olop.

32 Yâhâ Yesu pilâm arimutâ yanâk lok âlâ Yesuhâlen mem takawi. Mem taka yuwu sâwi. “Lok yuâmâ weke bâleŋaŋe mânggâemu den pâpŋum kopa otmâ manmap,” sâwi. 33 Yawu sâŋetâ weke bâleŋe watmu gaiakmâ arimu lauŋe hâreakmu den huhuop. Den huhumu ekmâ kinbiŋe alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nen embânâmbâek kulem yuwuya âlâ ki tetemu ekmâ gamain.” Yawu sâwi. 34 Yawu otmuâmâ Parisaio nombotŋaŋe Yesuŋe kulem miop ya ekmâ nâŋgâŋetâ bâlemu yuwu sâwi. “O, yuâmâ weke bâleŋe ya yengât amboyeŋaŋe mâmâŋe otbaŋgiap. Yakât otmâmâ weke bâleŋaŋe den tem lâuwangim gaiakmâ arim kinsai.” Yawu sâwi.

Lok nombotŋe âlâŋe tânnonŋetgât Anitâ ulitgumunŋe katyehâk.

35 Yesuŋe kapi ya pilâm kapi tipi tapi tatmâ arap ya biwiŋan miti emetŋe tap dopŋan yâhâm gem Anitâŋe tihityeŋe otbe sâm oap yakât den pat âlepŋe ekyongom manop. Yâhâ lohimbi nombotŋe mesek me hâhiwin topŋe topŋe teteyiŋgiop ya gurâ heŋgemyongop. 36 Heŋgemyongom yekmâ

biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. Lama galemyeŋe bianŋe ihilâk mahilâk manmai yakât dopŋeâk lohimbi gurâ amboyeŋe bia otmu ihilâk mahilâk manmâ gai. Yawu manŋetâ yekmâ tepŋe nâŋgâyinŋiop.
³⁷ Tepŋe nâŋgâyinŋim nen hoŋ bawalipŋe den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Kalamân sot pato tap. Yâhâ bonŋe mem menduhunomaihât lok getek âlâ. ³⁸ Yakât otmâmâ yeŋe kalam amboŋe, Anitâ, ulitgunetâ âlâkuâk lok katyekbuap. Katyekmu yen orowâk tânahom nep ya tuhunomai.” Yawu sâm eknongop.

10

*Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmâ âi sâm yinŋiop.
 (Mareko 3:13-19 Luka 6:12-16)*

¹ Yesuŋe nen hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp menenekmu bamunŋe yuwu sâm eknongop. “Weke bâleŋaŋe lohimbi mem mâŋgâeyekbuap yamâ yeŋe watyinŋinomai. Me mesek me hâhiwin topŋe topŋe teteyinŋimu hengemyongonomai.” Yawu sâop. Yawu sâm ningim yan mâmâŋe otningiop.

² Otmu nen aposolo menenehop nengât kut-nenŋe yamâ yuwu. Simon yâkât kutŋe âlâ Pétoro sâm, imiŋe Anderea, otmu Yeweri nanyâhâtŋe, kutyetŋe Yakowo yet Yoane. ³ Otmu âlâmâ Pilip, otmu Batolomaio, Toma, otmu âlâmâ nâ Mataio. Nâmâ aŋgoân lok yengâlen takesihât tewetsenŋe meminiwan. Otmu âlâ Alipaio nanŋe Yakowo, âlâmâ Taraio. ⁴ Âlâmâ Simon, yâhâmâ komot âlâen gâtŋe topyeŋe yuwu. Roma lok ya yengât hâkâŋ otmâ watyekne sâm otminiwi yan gâtŋe. Otmu bâiŋeâmâ Yurasi yamâ Karioto

kapiân gâtne. Yâkneâmâ Yesuhât betnehen kionop ya.

*Yesune hon bawalipne hângânyongomu ariwi.
(Mareko 6:7-13 Luka 9:1-5)*

⁵ Otmu Yesune nen hon bawalipne den âlâen hâum yuwu sârn eknongom hângânnongop. “Lama ya yengât galem ki otjetâ yanâmâ hiliwahomai. Dop yawuâk Isirae lohimbi nombotne yu hiliwahone sârn oai yakât yâk yengâlen tâj tâjâk ari tânyongonomai. ⁶ Tânyongom Anitâne tihityene otbe sârn oap yakât den pat ekyongonomai. ⁷ Yawu gârâmâ yene angoân Samaria otmu pâku lohimbi yengâlen ari nep ki tuhunomai. Isirae ambolipne nenjanâk yâhâm gem nep tuhunomai.” Yawu sâop. ⁸ Yawu sârn yan nep denne yuwu sârn ningiop. “Lohimbi munomai yawuya sânetâ mumunambâ yahatnomai. Me nombotne kundat otmâ mansai ya mem henngemyongonomai. Me hâk bâle otmâ mansai ya gurâ mem henngemyongonomai. Me weke bâlenaje mângâeyekmâ mansai. Yawuya watyinginginomai. Yawu otyinginginomai yakât hâmeje mene sârn ki nângânomai. Ninak mâmâne otyingim yakât hâmeje ki meman yakât yengu yawuâk hâmeje ki menomai.

⁹⁻¹⁰ Yâhâ âi topne katne sârn bât barak arinomai. Howan ki mem tinangunomai. Me hâk katipne me pet ya hourâ hourâ gurâ ki miakmâ arinomai. Me kâi katipne katmâ yakât kakjan âlâ ki menomai. Hâkyenjan tatbuap yawuâhâk. Me itâkat ki golenomai. Me natik ki miakmâ arinomai me tewet-senne hakyenjan ki tatbuap. Lok âlâ me âlâne nep

tuhunomai yakât hâmeŋe sâŋ yinŋinetâ meŋetâ ârândân otbuap. Yakât otmâ inâk arinomai.

¹¹ Otmu anŋoân hânŋânyongomune arinomai yan kapi ambolipŋaŋe yuwu mon sânomai. “Wongât takai yakât topŋe sâŋetâ nânŋâne.” Yawu sâŋ âiyongonetâmâ yeŋe âlepŋe topŋe ekyongonomai. Topŋe ekyongonetâ lok âlâ me âlâŋe emelan dâim yâhâ katyekŋetâ yanâk tatnomai. ¹² Dâim yâhâ katyekŋetâ yanâmâ yuwu sânomai. “Anitâŋe tihityeŋe otmu yâkât wâtŋan kinmâ yâhâm herone kakŋan mannomai.” Yawu sânomai. ¹³ Otmâ yâkŋe yekmâ herone nânŋâyinŋim denyeŋe nânŋâne sânomai yamâ âlepŋe yâk yeŋgâlen bulâŋe tetewuap. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ denyeŋe nânŋâŋetâ gemu betyinŋinomai. Yawu otyinŋinetâ yengu yawuâk betyinŋim arinomai. ¹⁴ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonetâ nânŋâŋetâ gemu bet pilânomai. Nânŋâŋetâ gemu bet pilânomai yamâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋeâk yinŋiwuap. Yakât otmuâmâ yeŋe kâiyenŋan wahap me bokosok me yu ya horatbuap yamâ tâlim gik beretek meŋetâ gewuap. Ya gemu betyinŋim pilâyekmâ arinomai. Arinŋetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nânŋânomai. ¹⁵ Yakât yuwu sâŋmune nânŋâŋet. Sâp patoen Anitâŋe Sotom otmu Gomora kapi ambolipŋaŋe orotmemeyeŋe bâleŋe otminiwi yakât matŋe yinŋimu menomai. Gârâmâ yeŋe kapi âlâen arinŋetâ betyinŋinomai. Yamâ ya yeŋgât tosa ya tatyinŋiwuap. Yakât matŋe Anitâŋe hâmbâi umatŋe dondâ yinŋiwuap.” Yawu sâŋ eknongop.

Umatŋe âlâlâ teteningimu yan ki lohotŋe otmâ

mannom.

(Mareko 13:9-13 Luka 21:12-17)

¹⁶ Otmu Yesuŋe nen topnenŋe nanŋanŋinehât den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Lama yamâ pâlmâŋe kinmai. Yâhâ sosoŋeâmâ sâtŋe bâleŋe tatmai. Yawu gârâmâ lama yaŋe dâiakmâ arinomai yamâ sosoŋe yinŋim neyekbuap. Dop yawuâk nâŋe hânŋanyongomune sâtŋe metŋe kâlehen arinomai. Arinomai yan kinŋityenjahât otmâ biwi yâhâp ki otnomai. Yakât âlâ torokatmâ sâwe. Soŋgo âlâ kutŋe hewam yamâ nânŋân nânŋânŋe tapgât ekmâ nânŋâm galemahomap. Yakât dopŋeâk yengu yawuâk biwiyenŋe golâek manmâ sâtŋe metŋe ekmâ kewewetmâ galemahom mannomai. Yâhâ nâi kopa yamâ kopa kum den biaek tatmu ekmain. Yenâmâ yakât dop manmâ nep lohotŋan tuhum mannomai. ¹⁷ Nep tuhum miti emetŋe tap dopŋan hawamgum nep tuhum mannomai. Nep tuhum manŋetâ kapi ambolipŋe kasa otyinŋim den âiân katyekmâ yongonomai. Yawu otyinŋinŋetâmâ biwiyenŋe ki orotok sâwuap. ¹⁸ Otmu yakât âlâ torokatmâ sâwe. Yeŋe nâhât den yu lâum manŋetâ yakât meyekmâ kiapgâlen ari den âiân katyekmâ mem âi pâi tuhuyeknomai. ¹⁹ Mem âi pâi tuhuyeknomai yan “Den mâtâpŋe girawu watmâ sâm ekyongomunŋe nânŋânŋetâ keterakyinŋiwuap,” yawu nânŋâm ki gorâyinŋiwuap. ²⁰ Sâp yanâmâ Awonŋennŋe ikŋe Wâtgât mâmânjahât Heak hânŋangumu ge den âlâlâ nânŋân nânŋânŋenŋan katmu nâhât den pat âlepŋe ekyongonomai.

²¹ Otmu sâp yan umatŋe topŋe topŋe teteyinŋiwuap yakât yuwu sâmune nânŋânŋet.

Imi ata yejahâk ahom hionjaknomai. Yakât otmâ dâiakmâ kiap yengâlen ari den âiân karaknomai. Otmu âwâ nan yejahâk ahom hionjaknomai. Hionjakmâ lok kunje yengâlen ari den âiân karaknomai. Den âiân karaknetâmâ nombotje mem âlâlâ tuhuyekmâ yongonetâ munomai. ²² Yakât torokatmâ âlâ sâwe. Yen orop biwinnenjae kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yakât otmâ nâ mem âlâlâ tuhuneknetâ hâhiwin nângâman yakât dopneâk yen gurâ hâhiwin yinginomai. Hâhiwin yinginetâ yanâmâ hâkyeje ki ihiwe ihiwe otmu lohotje otmâ betnihinomai. Yeje kârihem kinnomai yanâmâ Anitâje meyekmâ manman kârikjan katyekmu mannomai. ²³⁻²⁵ Yâhâ mitihât kasa je yen meyekmâ den âiân katyekmâ yongom watyeknetâmâ kapi ya pilâm âlâen arinomai. Yâhâ mem âlâlâ tuhuyeknetâ hâhiwin kakjan mannomai. Hâhiwin kakjan mannomai yakât den âlâ yuwu sâmunen nângânet. Kasalipyenjae taka nimnaomlipyenjae me âwâ mâmâlipyenjae yamâ kapam dop konohâk yongonomai. Yakât nimnaomlipyenjae kapam hewewen yongonomaihât dop ki tap. Yâhâ papatolipyenjae me lok inje ya gurâ yawuâk dop konohâk tuhuyeknomai. Lok kunje me hoj bawalipyenjae ya gurâ yawuâk. Otmu ninahât sâwe. Nâmâ kunyenjae otmune yenjae nâhât den tem lâum hoj banihim mansai. Gârâmâ lohimbi nombotjae nâhât imbiâk yuwu nângâm hilipgumai. Nâhâitje weke bâlenjae yengât kunyenjae kutje Satan, otmâ kutje âlâ Besewulu yanjae mâmânje otbangimu âi yu mem manmap yawu nângâmai yamâ

imbiâk nângâmai. Yengât gurâ dop yawuâk nângâm kasa otyingim mem âlâlâ tuhuyekmâ mem ge katyeknomai. Yakât otmâ den âlâ yuwu sâmune nângânet. Yeñeâmâ Isirae kapi ambolipne yengâlen âi ki tuhumi pesuk pilânetâek Awonrañe yâhâpne hângânnohomu gewom. Yâhâ nâhât komolân gâtne âlâ me âlâne ki lohotne otmâ pilânekâmâ âlâhâlen ariwuapne yakât matne âlepne menomai.

Nimbilam yâhâp ki otnom.

(Luka 12:2-7)

²⁶ Yawuhât den yu torokatmâ sâwe. Tihângen wahap yu me ya otmâ gai. Ya ki tik tatbuap. Hâmbâi tetekñan tetemu eknom. Yâhâ yu me ya otmâ kurihiakmai. Ya gurâ tetekñan tetemu eknom. ²⁷ Yakârâmâ yuwu sâmune nângânet. Yenâmâ nâ orowâk manmain. Yawu gârâmâ den nombotne nenjiâk tatmâ ekyongoman ya hâmbâi ekyongonetâ nângânomai. Yâhâ nâne den halowân sâm ekyongom mansan. Yamâ hâmbâi yeñe lok senyenjan kinmâ ekyongonomai.

Anitâne tihitnenne otmap.

²⁸ Ekyongonomai yakât topne yuwu sâmune nângânet. Lok senyenjan kinmâ den ekyongonetâ nângânetâ nahat otmu yen nombotne yongonetâ munomai. Yongonomai yamâ umut biwiyene ki hilipgunomai. Lok topnenne yawu tap. Yakât otmâ yeñe ya yengât ki kinçityenahât otnomai. Yâhâ Anitâhât topneâmâ âlâ tap. Hâmbâi mâne yâkne konok umut biwiyene hilipguwuapgât dop tap. Yakât otmâ yeñe yâkât den konok lâum manomai. ²⁹ Otmu yakât âlâ sâwe. Anitâhât den lâum

manmain nen haonmâ ârândân Anitâne tihitnenne otmap yakât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângânet. Giron giron ekmain yamâ nâi tângât. Yamâ ki galemgumain. Yawu gârâmâ giron giron âlâ mumbuap yakât topne himbim ambonane emet inânjan nângâmu tap. ³⁰⁻³¹ Yawu gârâmâ nenâmâ giron giron yakât dop bia. Nenâmâ Anitâ ikne kundenne towat manmain. Yawu otmâ Anitâne topnenne kerehâk nangap. Somotnenne tipi tapi yakât topne gurâ nângâmu tawâk. Yâkne tihitnenne otmap. Yakât nângâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ yâhânom.

Topnenne ki kurihiakmâ Yesu betbanjinom.
(Luka 12:8-9)

³² Lohimbi âlâ me âlâne “Yesuhâlen biwinane kepeim tem lâuwangim mansan,” yawu sâm lohimbi ekyongonomai yâhâmâ hâmbâi nâne himbim awonahât senjan kinmâ topyene sâm tetemune Anitâne manman kârikjan katyekbuap. ³³ Yâhâ lohimbi âlâ me âlâne topyene kurihiakmâ “Nâ Yesu ki nângâwangian,” yawu sânomai otmuâmâ nâku himbim awonahât senjan kinmâ “Nâ ki nângâyingan,” yawu sâwom. Lohimbi yawu otmai yane matne umatne menomai. Yawu.

Yesune giop yakât lohimbi hionakmâ mansai.
(Luka 12:51-53 14:26-27)

³⁴ Otmu âlâ yuwu sâmune nângânet. Yejeâmâ nâhât yuwu ki sânomai, “Nâhât yamâ buku konok otnehât himbimâmbâ giop.” Yawu ki sânomai. Yakât sâmune nângânet. Nâne hânân gewan yakât yen hionaknomai. ³⁵ Nanlipyene awâlipyene betyinginomai. Me baralipyene mâmâlipyene

betyiŋginomai. Me imbilipyenaje iranlipyene betyiŋginomai. ³⁶ Yawu otmâ hep torehenlipyene hionakmâ kasa oranjinomai. ³⁷ Otmu yakât topne yuwu sâmunenânġânet. Lohimbi âlâ me âlâne biwi nânġân nânġânġane âwâne mâmâne yengâlenâk katmâ kepeiyekmâ nâhât âi yakât nânġâmu giap. Me nanne baratne yengât biwiŋane kepeiyekmâ nâhât âi yakât nânġâmu giap. Lok yawu otmai yengât nânġâmune ki ârândâŋ otmap. Yakât otmâmâ nâhât pat ki otġetâ yanâmâ Anitâne umatne yiŋgimu menomai. ³⁸ Otmu lok âlâ me âlâne nâhât den lâum âi tuhuġetâ bukulipyenaje nânġâm bâleyiŋim hilipyongone sâm otġetâ yanâmâ, “Bukulipnane hâhiwin nihimai” sâm hâkyene alitmâ mannomai. Lok yawuya nâhât pat ki otġetâ yanâmâ Anitâne umatne yiŋgimu menomai. ³⁹ Otmu lok âlâ me âlâne ikne manmanne âlepne yawuâk mem mete tuhum manbuap lok yawuya hâmbâi hiliwahowuap. Otmu lok âlâ me âlâne nâhât nânġâmu bulâne otmu ikne manmanne ki alitmâ manbuap. Lok yawuya yamâ nâne manman kârikne waŋmune manmâ yâhâwuap.

*Buku oranġim mannom yakât hâmeŋe menom.
(Mareko 9:41)*

⁴⁰ Otmu yakât âlâ torokatmâ sâwe. Lohimbi âlâ me âlâne nâ buku otnihimai. Lohimbi yaŋe nâ otnihiaîn sâm yan awoŋne hânġânnohomu gewan ya otbaŋgimai. Gârâmâ benne nâne yawuâk hânġânyongomune ariġetâ buku otyiŋginomai. Lohimbi yaŋe yen gurâ otyiŋgiaîn sâm yan nâ otnihinomai. ⁴¹ Otmu yakât âlâ sâwe. Lok âlâ

me âlâne Anitâhât hoŋ bawa âlâ ekmâ buku ot-banŋinomai. Yawu otnomai yakât matŋe hâmbâi Anitâne ikŋe hoŋ bawa hâmeŋe waŋbuap dop yawuâk lohimbi ya yinŋiwuap. ⁴² Yâhâ lohimbi biwi nâŋgân nâŋgânyenâne nâ hikunekmâ nâhât den lâum manmai. Yâk yengâlen gâtŋe âlâ me âlâne senŋe âlâlâ pâinmâ manŋetâ lok nombotŋe towat yekmâ nâhât hoŋ banihim mansai sâm tânyongonomai, me to osom yinŋiŋetâ nenomai yakât hâmeŋe gurâ hâmbâi menomai. Yawu.” Yesuŋe den yawu sâm hoŋ bawalipŋe nen eknongop.

11

Yesuŋe Yoanehât sâop.
(Luka 7:18-35)

¹ Yesuŋe nen hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp eknongom pesuk pilâm, yapâ yahatmâ kapi hâlânŋmâ tatmâ arap ya yengâlen ari den kâsikum yinŋiop.

² Sâp yanâmâ Yoane pâi emetŋan katŋetâ talop. Katŋetâ talowân Yesuŋe kulem topŋe topŋe miop yakât pat ya nâŋgâm biwi yâhâp otmâ yuwu nâŋgâop. “Lok pato kulet sâwaŋgi sâm Anitâne âi nihiop ya tuhum mansan. Lok pato yuâmâ Yesu me âlâhât mambotbom.” Biwiŋaŋe yawu nâŋgâm hoŋ bawalipŋe nombotŋe hâŋgânyongomu, ari yuwu sâm Yesu âikuwi. ³ “Anitâne lok âlâ hâŋgângumu ge tihitnenŋe otbuap sâmain ya gâ? Me âlâhât mambotnom?”

⁴ Yawu sâm âikuŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Yenâmâ ari kulem topŋe topŋe mian yukât Yoane ekunomai. ⁵ Nâne senyeŋe bok sâsâne ya walipyongomune senyeŋe suk sâmu eksai.

Otmu lok pareŋe manmai ya heŋgemyongomune târârâhâk bam gai. Otmu hâk bâle manmai ya gurâ heŋgemyongomune âlepŋe otmâ mansai. Otmu ândâpyeŋe bok sâsâŋe ya gurâ heŋgemyongomune ândâpyeŋe pâroŋ sâmu den nanŋai. Otmu nombotŋe bâlewi ya mumuŋambâ mem yahatyekmune mansai. Otmu kewilâyekŋetâ mansai ya nine den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâm biwiyeŋe herone otmâ mansai.” Yawu sâm Yoane ekunomai. ⁶ Yakât âlâ sâwe. Yawu otyiŋgim mansan yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe nâhât nâŋgâm biwi yâhâp ki otmai ya yengât nâŋgâmune tepne herone oap.” Yawu sâm ekyongom hâŋgânyongomu âwurewi.

⁷ Hâŋgânyongomu âwurem ariŋetâ Yesuŋe Yoanehât topŋe lohimbi kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Yoane lok ki manmaiângen ari manop ya lohimbiŋe ekne sâm yâkâlen ariwi. Otmu yakât den âlâen hâum sâwe. Siru pato pilâm âliwahap mem gâsuk gâsuk tuhumu ekmâ âlemai. ⁸ Yawu olop ya ekne sâm yakât ariwi me bia? Me lok âlâŋe hâk katipŋe sekŋe âlepŋe mânunjakmâ manop ya ekne sâm ariwi me? Lok hâk katipŋe sekŋe âlepŋe mânunjakmaiŋeâmâ lok kutdâ yengât emelanâk tatmai. Yâhâ lok ki manmaiângen ki manmai. Yakât otmâ wuân bân ekne sâm yaken ariwi? ⁹ Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yoaneŋe Anitâhât den pat sâm tetem gaop ya nâŋgâne sâm ariwi. Yâhâ emelâk Anitâhât poropeteliŋeŋe yâkât den tâmbâlipyenŋe ekyongom manbi ya yengât kunyeŋe pato oap. ¹⁰ Yâkât nâŋgâm emelâk Anitâŋe den sâop ya yuwu tap. “Gâŋe nine topne sâm tetem ekyongorâ nâŋgâŋetgât nine hoŋ bawane

hângângumune kulet sâhihim mâtâp menġihwuap.” Den yawu tap. Kulet sâop yamâ Yoane.

11-15 Yawu ġârâmâ Yoanehât topġe nâġġaġetâ keterahâġġât yuwu sâmunne nâġġaġet. Poropete lok, Mose otmu lok nombotġaġe Anitâġe tihitnenġe otmap yakât den pat ekyongom gawi. Yâhâ den ekyongowi ya yawuâġ Yoaneġe potonġe sâm teteop.

Yawu otmâ yeġe biwiyenġe yuwu mon nâġġamai. “Emelâġ poropete âlâ, kutġe Elia sâm yâġġe yâhâpġe hohetnennġan tetem manmâ kutdâhât mâtâp mewanġiwuap.” Biwiyenġe yawu nâġġamai yakât bonġe yamâ Yoanehâlen teteap. Yoanehât yawu nâġġaġetâ keterahâġġât biwiyenġan katmâ nâġġam mannomai.

Otmu torokatmâ sâwe. Yoaneġe ya topġe katmâ mem gaop. Topġe katmâ, Anitâġe bulâġanâġ tihitnenġe otmap ya ekyongomu nâġġam biwiyenġe heronġe otmu yakât bonġe mene sâm manmâ gai. Otmu yakât den yuwu sâmunne nâġġaġet. Anitâġe Yoane nep waġmu miop yakât nâġġamu yahatmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâġe Yoane wangi-nomaihât dop ki tap. Yoaneġe kulet sânihim âi mem gaop yamâ nine topne ki nâġġam heġġenġum mansap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâġe nâhât den pat âlepġe yu nâġġam Anitâhâlen biwi nâġġan nâġġanyeġe katnomai yaġeâmâ Yoane wangino-mai.

Yesuhât den hâġâġ otmâ betbanġiwi.

16 Yen biwi yâhâp otmâ mansai yakât keterakġyġġâġġât den girawu yaen hâum sâmunne nâġġaġetâ keterakbuap. Yuwu mon? Nimnaom

titipâne sombem patoen hârum konok otmâ tatnomai. Tatmâmâ komot âlâ tatnomaiņe komot âlâ yuwu mon ekyongonomai. ¹⁷⁻¹⁹ “Nenņe yahatmâ kep tuhumi âlâlâ otbin. Gârâmâ yen orowâk tuhune sâmunņe ki tânnongowi.” Yawu otnomai yakât topņe teteâkgât yuwu sâmunne nânġâņet. Yakât dopņeâk Yoaneņe herone olâkgât nânġâwi. Yamâ nânġâwi yawu Yoaneņe ki olop. Yakât otmâ yâkât hâkâņ otmâ sâm ge katbi. Otmu âlâku torokatmâ hâum sâwe. Sâp âlâen nimnaom titipâ komot âlâ tatnomaiņe komot âlâ yuwu sâm ekyongonomai. “Âo, nen we bâle nânġâm otmâ ombe hakoâk isewin. Yawu otbin yan yeņe ki nenekbi. Yakât otmâ nânġâmunņe bâleap.” Yawu sânomai. Yakât dopņeâk yeņe otmâ mansai. Gârâmâ yeņe oai yan ki torokatmâ mansan. Yakât otmâ yen nâhât hâkâņ oai. Yakât yuwu sâmunne nânġâņet. Emelâk Yoaneņe to kârikņe me âlâlâ ya nembâpgât dop yamâ yâkņe ki neminiop. Yakât yeņe yuwu sâwi. “O, lok yuâmâ weke bâleņeņe mâmâņe otbaņgimu yawu otmap.” Yawu sâwi. Yâhâ nâmâ Anitâņe hânġânnohomu ge sot kâle neman. Yakât otmâ yeņe nâhât yuwu mon nânġâmai. “O, lok yuâmâ sot pato kutakumap. Otmu takesi meme lok otmu lok komborâ yâk orop buku oraņgim gamai.” Nâhât yawu sâmai. Yawu gârâmâ yakât sâwe. Anitâņe den sâop ya tiņâk lâum manmai ya yeņġât orotmemeyeņe ekmâ nânġâņetâ bonņe otbuap. Yawu.” Yawu sâop.

Lohimbi biwi kârik otmâ manbi ya Yesuņe

sârekyongop.

(Luka 10:13-15)

²⁰ Emelâk Yesuŋe kapi hawamgum kerehâk manmâ kulem topŋe topŋe memu ekbi. Yakât otmâ orotmemeyeŋe bâleŋe me kingoŋ ya ki pilâm metem biwiyenŋe Anitâhâlen kepeim manbi. Yakât nâŋgâm hemgât pat otbi yakât sârekyongom yuwu sâm ekyongop. ²¹ “Main, Korasin otmu Besaita kapi ambolipŋe yen, Yeŋgâlen kulem topŋe topŋe mem gamune ekŋetâ tâŋât otmâ gamap. Yamâ Tiro Siron kapi ambolipŋe kulem yawu ya ekbi mâne orotmemeyeŋe bâleŋe betbaŋgim biwiyenŋe Anitâhâlen katbâi. ²² Yawu gârâmâ yeŋe manman bâleŋe mansai ya ki pilâm Anitâhâlen biwiyenŋe katsai. Yakât otmâ hâmbâi Tiro Siron kapi ambolipŋe umatŋe menomai ya wangim yeŋe umatŋe amokŋan menomai. ²³ Otmu Kapanaum kapi ambolipŋe yeŋgât sâwe. Yen gurâ yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu hâk mepae otmâ yuwu sâmai. “Nenâmâ emelâk himbimgât pat otmâ mansain.” Yawu sâmai. Ya ki tap. Yeŋgâlen kulem topŋe topŋe mem gamune ekŋetâ tâŋât otmâ gamap. Yakât yuwu sâwe. Sotom kapi ambolipŋe kulem yawuya ekbi mâne orotmemeyeŋe bâleŋe ya pilâm biwiyenŋe Anitâhâlen katŋetâ matŋe kâlâpŋe ki seyekbâp. ²⁴ Yawu gârâmâ yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe ya ki betbaŋgim Anitâhâlen biwiyenŋe katsai. Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Sâp patoen Sotom kapi ambolipŋe orotmeme bâleŋe otmâ gawi yakât matŋe menomai. Otmu yen gurâ yawuâk orotmemeyeŋe bâleŋe torokatmâ mansai yakât yeŋeâmâ Sotom ambolipŋe menomai ya wangim umatŋe pato hâliliŋe menomai.” Yawu

sâop.

Yesuje biwi sânduhân katnenekbuap.
(Luka 10:21-22)

²⁵ Yawu sâm Yesuje yuwu sâm âwâne ekuop. “Awoņ, hân himbim kândikyotgon amboņe, gâhât tep âlep pato nâņgâhian. Otmu lok nombotņane gâhât topge nâņgâne sâm nâņgân nâņgân emetņan yâhâwi. Parisaio otmu Sarukaio lok yawuya. Yawu gârâmâ nâņe gâhât den lâum manmâ gan yakât dopņeâk yâkņe lâum manmâ gai mâne ârândân otbâp. Yakât topņe nâņgâmaiâhât nâņgân nâņgânyeņe ki mem hewewen tuhuyiņgimat. Yawu gârâmâ lok nombotņe, kutyene bia, belângen manmai yaņeâmâ topne nâņgâņetgât gâņe nâņgân nâņgânyeņe mem hewewen tuhuyiņgimat. ²⁶ Âo, gâņe nâņgâmat, yawuâk tetemap. Yakât mepaeheksan.” Yawu sâm âwâne ekuop.

²⁷ Âwâne yawu sâm ekum yaņak purik sâm yuwu eknongop. “Himbim amboņe tatmap yâhâmâ awoņne. Yâkņe mâmâņe otnihimu wuân me wuân otbomgât dop tap. Otmu nâņe awoņnahât topņe nâņgâwanġim heņgeņguan. Yawu gârâmâ lohimbî nombotņane awoņnahât topņe nâņgâņetgât sâwom yamâ yâkņak nâņgâņetâ keterakbuap.

²⁸ Otmu ninahât topne sâwe. Nâ lohotņan manmâ biwi yâhâp ki otman. Yakât otmâ wuân me wuân otbehât nâņgâman yamâ ki gorânihimap. Bia. ²⁹ Otmu nâņe yen tihityene otbe sâm oan. Yakât yen umatņe topņe topņe teteyiņgimu hâhiwin me gorâ kakņan manņetâ biwiyene orotok sâmapgât nâhâlen gaņetâ biwi sânduk yiņgimune lohotņan mannomai. ³⁰ Otmu nâhâlen biwiyene kepeim

mannomai yanâmâ mâmâŋe otyiŋgimune nâhât wâtnan kinmâ biwiyenŋe ki orotok sâwuap. Otmu umatŋe teteyiŋgimu yan ki pârâk pilânomai.” Yawu sâm eknongop.

12

Yesu hoŋ bawalipŋe orop tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp ya kuwi. kalamân ari sot mem newi.

(Mareko 2:23-28 Luka 6:1-5)

¹ Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp âlâen Yesuŋe hoŋ bawalipŋe nen kerek menenekmu âi kalam biwiŋambâ gem ariwin. Gem ari mâtâp tânâmŋan po irik irik ningiop. Yawu otmâmâ buku nombotŋe yengât kalamân sot talop ya mem newin. ² Mem nemunŋe Parisaionŋe nenekmâ Yesu yuwu sâm âikuwi. “Gâ wongât ândâp bok oat? Mosenŋe girem den kulemguop ya lâum âun yu tatmâ nanŋain. Girawu otmâ hoŋ bawalipge orop ari buku nombotŋe yâk yengât sot golâ mem niai? Ya otŋetâ yekmunŋe ki ârândânŋ oap.” Yawu sâm ekuwi.

³ Yawu sâŋetâ purik pilâyŋgim sâop. “Emelâk embânân Dawitiŋe olop yakât den pat sâlikum ki nâŋgâm heŋgeŋgumai. ⁴ Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Sâp yan Anitâhât hotom um manbiŋe banŋa tuhumi Anitâhât pat sâm katminiwi ya yâkŋe konok nemi-niwi. Lok inŋeâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu ikŋe tembe lâulipŋe po ondop yŋgiop. Yawu otmâ yâkŋe Anitâhât miti selepŋan yâhâm ya ihilâk mem newi. ⁵ Yakât den yuwu sâmune nâŋgâŋet. Mosenŋe sâmu kulemguwi ya topŋe sâlikum ki nâŋgâm heŋgeŋgumai. Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp ârândânâk

hotom um manbiņe yapâ mem neminiwi. Nenjetâ ki bâleop. Yakât denņe ki teteop. ⁶ Yakât topņe yuwu sâmunne nâņgâņet. Anitâņe hâņgânnohomu gem tem lâuwangim manman. Yakât otmâ hotom uminiwi ya yeņgât denyeņe ya wangimune ârândâņ oap. Yakât denņe bia. ⁷ Yâhâ hotom uminiwi yakât topņe teteâkgât Anitâņe yuwu sâmu kulemgui. “Nâņe tosanenņe bialâk sâm hotom umai yakât nâņgâmune tâņât otmap. Yawu gârâmâ nâņe orotmeme âlepņeâk, buku konok oraņgiņetgât ukenņe nâņgâman.” Den tap yakât topņe ekmâ nâņgâm heņgeņguai mâne lohimbijne otņetâ bâlemap ya yekmâ ki mem ge katyebâi. ⁸ Anitâņe hâņgânnohomu ge mansan yamâ tatmâ nâņgâ nâņgâ sâp yakât amboņe. Otmu yakât bonņeâmâ nâņe konok mem teteman.” Yawu sâm ekyongop. Yawu sâm ekyongomu yahatmâ ba ariwin.

Yesuņe lok âlâ heņgeņguop.

(Mareko 3:1-6 Luka 6:6-11)

⁹ Otmu Yesuņe yapâ arimâmâ miti emetņe âlâen yâhâop. Yâhâmu lok âlâ bātņe mum pâlâmņe olop yaņe yan tatmu ehop. ¹⁰ Ekmâ yan Parisaio nombotņeņe Yesu mem den âiân katne sâm gotyetņan ba yuwu sâm âikuwi. “Tatmâ nâņgâ nâņgâ sâpņan âi tuhumaingât Moseņe sâm kuniņgiop. Yawu gârâmâ lok pareņe yu heņgeņgunomgât dop me bia.” Yawu sâwi. ¹¹ Sâņetâ sâop. “Yakât topņe teteâkgât âlâen hâum sâwe. Yeņan gâtņe âlâ me âlâhât lamaņe tatmâ nâņgâ nâņgâ sâpņan lâmân kioņmu amboņeņe girawu otbuap? Âlepņe lâm kâlehembâ mem katbuap me bia? Amboņeņe

âlepŋe mem dâiwuapgât dop. ¹² Otmuâmâ lama yamâ wahap tâŋât. Lok nenŋeâmâ wahap bulâŋe. Nenŋe Anitâhât senŋan lama ya kerek wangiyek-sain. Yakât otmâ lohâmâ hengemyongonom me tânyongonomgât dop tap. Yakât otmuâmâ lok pareŋe yu heŋgeŋuwom.” Yawu sâop. ¹³ Yawu sâmu yahatmâ lok pareŋe ya yuwu sâmu ekuop. “Bâtge kuwihak.” Yawu sâmu bâŋe kuwihak. ¹⁴ Kuwihakmu ekmâ Parisaioŋe nâŋgâm bâlewangim pilâyekmâ ari menduhuakbi. Menduhuakmâ Yesu kuŋetâ muâkgât alahu gulahu otmâ den hikuwi.

Yesu yamâ Anitâhât hoŋ bawa bulâŋe

¹⁵ Yawu otŋetâ Yesuŋe alahuwi yakât halop nâŋgâm yapâ pilâyekmâ âlâengen ariop. Arimu lohimbî nombotŋe watmâ ariwiŋe yâkât den pat nâŋgâm bukulipyene mesek oŋbi ya meyekmâ yâkâlen ariŋetâ hengemyongop. ¹⁶ Yawu olop yakât den pat ya buku nombotŋe ki ekyongonomai sâmu kuyiŋgiop. ¹⁷ Otmu yawu olop yakât emelâk Anitâŋe sâmu poropete lok âlâ, kutŋe Yesaia sâmu, yâkŋe kulemguop ya yuwu tap.

¹⁸ “Lok yuâmâ nine hoŋ bawane bulâŋe manmap. Nâŋe emelâk âi sâmu wanban. Yakât nine Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumune mâmâŋe otbaŋgimu manman kârikŋe yakât den pat ya lohimbî kerek sâmu tetem ekyongowuap.

¹⁹ Yâhâ lohimbî den kâwâ kârik ki tuhuyekbuap. Yawu otmâ mem lohotŋan katyekbuap.

²⁰ Otmu lohimbî biwiyeŋe orotok sâmu mansai, me tep bâle nâŋgâm mansai ya mem hewewen

tuhuyekmu biwiyen̄e sânduk sâwuap. Yawu otmâmâ torokatmâ mem dâiyekmâ manman âlep̄an katyekbuap.

²¹ Otmu lohimbi yaehen mansain̄e biwiyen̄aŋe yâkâlen kepeim mannomai.”

Den ya yawu tap. Otmuâmâ Yesuŋe lohimbi nombot̄e kundat me umat̄e top̄e top̄e teteyiŋgiop yamâ mem heŋgemyongop. Yesaian̄e den kulemguop yakât bulâŋe heŋgemyongop yan teteop.

Yesuŋe Anitâhât wât̄ŋan kinmâ weke bâleŋe walop.

(Mareko 3:20-30 Luka 11:14-23 Luka 12:10)

²² Otmu sâp yanâmâ lok sen̄e bok sâŋe âlâ dâim yâkâlen ariwi. Lok yamâ weke bâleŋaŋe mângâemu kopa otmâ manop. Yesuŋe lok ya ekmâ sâmu lauŋe hâreakmu den sâop. Otmu sen̄e suk sâmu emet galem ehop. ²³ Yawu otmu yan lohimbi kiŋgit̄e orowâk kinbiŋe ekmâ pârâk pilâm en̄gat yâhâp otmâ yuwu sâwi. “Yesu yuâmâ Dawitihât senân gât̄e mon?” Yawu sâwi. ²⁴ Yawu sâŋetâ Parisaion̄e ek̄netâ bâlemu lauyen̄e butelim yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Yâkât top̄eâmâ yuwu. Yâhâmâ weke bâleŋaŋe mâmâŋe otbaŋgiap. Yakât otmâ ya yengât patoyen̄e, kut̄e Besewulu sâm, kut̄e âlâ Satan yâkât wât̄ŋan kinmâ watyekmap.” Yawu sâwi. ²⁵ Yawu sâŋetâ Yesuŋe biwiyen̄ahât top̄e ekmâ nâŋgâm yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe nâŋgâm tâpikguai yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok komot konohâk mansain̄e yahatmâ ahom hion̄akmâ tiok taok otnomai yamâ kutyen̄e biatbuap. Yâhâ kapi âlâ konohâk

tatmaiŋe, yeŋahâk yahatmâ ahom hionaknomai yamâ kâwurumyeŋeâk kinbuap. Yakât torokatmâ sâwe. ²⁶ Satangât komotŋak ahom hionaknomai yamâ den yan yuwuâk otmâ hiliwahom kuriŋ sânomai. Yâhâ nâŋe Satangât wâtŋan kinmâ âi yu mian mâne bulâŋe ki tetembâp. ²⁷⁻²⁸ Nâmâ Anitâhât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe watyekmâ yan amboyeŋe Satan ya mem ge katsan. Yakât otmâ âlâku yu torokatmâ sâwe. Yeŋe imbiâk nâhâtŋe Satangât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe watyeksap yawu nâŋgâmai. Yakât nâŋe yuwu sâm purik pilâmune nâŋgâŋet. Yeŋe âlâhât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe watyekesai? Yeŋe “Anitâhât wâtŋan kinsain” yawu sâmai. Girawu otmuâmâ nâhât yawuâk ki nâŋgâmai? Yeŋe nâhât nâŋgâm tâpikgumai, yawu naŋgan. Yawu gârâmâ Anitâŋe tihityeŋe otmâ wawaeyekmâ nâ hâŋgânohomu ge âi yu mem mansan.”

²⁹ “Nine topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok sâtŋe âlâŋe hâmbâŋe mem haŋgalakmâ tembe talam lâuakmâ teŋgâen irik irihâk kinbuap. Kinmu yanâmâ kasaŋaŋe taka kombo mewañgiwe sâm otmu ahoromawot. Ahom yan kasaŋaŋe kum itit kiom bâleŋe tuhuwaŋgiwuap. Yakât dopŋeâk nâŋe Satan mem ge katbom. Yakât otmâ yâkât weke bâleŋe watyekmune gaiakmâ arai.

³⁰ Yakât torokatmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lo-himbi nombotŋaŋe nâhât nâŋgâŋetâ tâŋât otmap yâkŋeâmâ nâhât kasa manmai, yawu naŋgan. Yâhâ nombotŋe biwiyeŋe pâlâmŋe manmâ ki tânohomaiŋeâmâ mâtâp maŋgunihimai dop yawu

otmap. Yawu nanġan. ³¹⁻³² Yakât otmâ âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Lok âlâ me âlâŋe otŋetâ bâlewuap. Me Anitâŋe âi sâŋ nihim hâŋġânnohomu gewan nâhât nâŋġaŋetâ tâŋât otbuap. Me nâhât nâŋġaŋetâ ġiâġġât lohimbi biwiyenġan kionġnoma. Orotmeme yawuya ki witgum mannoma ya yeŋġât tosa yamâ Anitâŋe pilâyinġiwuapġât dop tap. Otmu torokatmâ sâwe. Lok âlâ me âlâŋe Anitâhât Wâtġât mâmâŋahât Heakŋe yu me ya otbuap ya ekmâmâ yuwu mon sâwuap. “Bâe, âi yukât amboŋe yamâ Satan.” Yawu sâŋ yan âi ya ekmâ Satangâlen ġaitbuap. Yawu otmâ yâhânoma ya yeŋġât tosa Anitâŋe pilâwaŋiwuapġât dop âlâ ki tap. Lohimbi yawuyaŋe tosa pato menoma.” Yawu sâop.

*Anitâŋe biwinenġahât topŋe ekmâ nâŋġâmap.
(Luka 6:43-45)*

³³⁻³⁵ Otmu Yesuŋe ikŋe biwinġahât topŋe nâŋġaŋetâ teteâġġât den âlâen hâum Parisaio yuwu sâŋ ekyongop. “Nenâmâ be yakât topŋe nanġain. Be esenŋe ya ekmâmâ bonŋe yamâ ketŋe niap me ġalaŋ siap me bia, yakât ki nâŋġâmain. ġalaŋ semu yanâmâ be yu bâleŋe sâŋ hindâm kârâm tâtuk memain. Yâhâ bonŋe âlepŋe otmuâmâ hindâm mem ari um nemain. Yawu. Otmu âlâ torokatmâ sâwe. Kâpi yakât topŋe nanġain. Esenŋe ġimbanġum kinmuâmâ bonŋe âlepŋe ki kinbuap sâmain. Yâhâ esenŋe aiakmâ kinbuap otmuâmâ hâmbâi bonŋe âilonġo kinbuap yawu sâmain. Yawu ġârâmâ nenŋe kâpi esenŋaŋe towatŋe ġirawu tetemap ya ekmâ yanâmâ ġâmâlâk kâpi bonŋe ġirawu kinbuap yakât be nâŋġâmain. Yawu

gârâmâ lok nenŋe topnenŋe dop yawuâk ekmâ nânŋâmain. Lok âlâ me âlâŋe otŋetâ âlepŋe otmap ya yekmâ lok mulunŋe sâmain. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe otŋetâ bâlemu kingoŋ manmai ya yeŋgât lok bâleŋe sâmain. Yakât otmâmâ nine topne sâmune nânŋâŋetâ keterahâk. Nâŋe lok heŋgemyongom mansan ya yeŋe ekmâ imbiâk nâhâitŋe Satanŋe mâmâŋe otbaŋgimu heŋgemyongoap nânŋâmai. Yakât nânŋâmune bâleap. Yenâmâ lok perâkŋe, biwi nânŋân nânŋânyeŋe bâleŋe. Yakât otmâmâ lauyenambâ den perâk yawuâk ga takamap. Yawu yekmâ nanŋan. ³⁶⁻³⁷ Yawu gârâmâ sâp patoen yanâmâ yeŋe den perâkŋe, me den guruk, den yawuya sâmai. Anitâŋe manmanyenŋe ekmâ yakât matŋe ikŋiâk ikŋiâk kâpekyiŋgiwuap.” Yawu sâop.

*Yesuŋe kulem âlâ tuhuâkgât Parisaioŋe ekuwi.
(Mareko 8:11-12 Luka 11:29-32)*

³⁸ Yesuŋe den ya sâm tetemu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Parisaio lok nombotŋaŋe yuwu sâm ekuwi. “Lok pato. Gâŋe kulem topŋe topŋe mem gat yakât âlâ mendâ ekmâ topŋe nânŋânehât nanŋain.” Yawu sâwi. ³⁹ Yawu sâŋetâ yuwu sâm purik pilâyiŋgiop. “Lo-himbi hârok yeŋgât topyeŋe girawu tap yakât nânŋâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nânŋâŋet. Imbi kondarâŋe lok ihilâk orop manmai dop yawu. Yeŋe biwi yâhâp otmâ kulem witgumâk eknehât nânŋâmai. Yâhâ nâmâ kulem konohâk memune eknomai. Yuwu sâmune nânŋâŋet. Anŋoân poropete âlâ, kutŋe Yona sâm, yâhâmâ iŋan patoŋe kerenŋetmu tepŋe kâlêhen ge hilâm kalimbu talop. ⁴⁰ Yakât ninan hâum yuwu

sâmunē nângâñet. Nâmâ Anitâñe hânğânnohomu gewan. Otmu hân kâlehen ge imbom. Tatmunē hilâm kalimbu pesuk sâmu yapâ yahatbom. ⁴¹ Otmu torokatmâ sâwe. Yawu gârâmâ Yonañeâmâ kapi âlâ, kutñe Niniwe sâmu, ya ambolipñe ari girem den ekyongomu orotmemeyene bâleñe pilâm yâkât den nângâwi. Yâhâ otbi yamâ yeñe oai yakât dop bia. Yeñeâmâ kunyeñe kârikñe otmâ nâhât den nângâñetâ gemu bet pilâm orotmemeyene kiñgoñ torokatmâ mansai. Yakât otmâmâ sâp patoen Niniwe kapi ambolipñeâmâ lok senyeñan yahatmâ kinmâ yeñe orotmemeyene bâleñe witgum oai yengât topyeñe mem tetem añun yingñetâ ekbom. Nâ Yonahât kunñe mansan. Yakât otmâmâ nâhât den kuñetâ nângâmune bâleap. ⁴² Yakât den âlâ sâwe. Anğoânâmâ lok âlâ, kutñe Solomon sâmu, Dawiti nanñe ya nângân nângânñe pato tatbangiop. Otmu yâkât kut patñe ya emelâk sâmu hañ tuhuñetâ arimu imbi pato âlâ kapi kâlepñehen manopñe nângâop. Nângâm yanâmâ ekbe sâmu tohop. Yakât sâmunē nângâñet. Solomongât nângân nângân pato tatbangiop. Yawu gârâmâ nâmâ Solomongât kunñe mansan. Otmu nâñe kapi kâlepñehen ki mansan. Hohetyeñan manmâ den kâsikumu yingim mansan. Yamâ yeñeâmâ nâhât den nângâñetâ nahat otmap. Yakât otmâ mem ge katnekne sâmu oai. Yakât otmâ hâmbâi sâp patoen imbi pato yañeâmâ lok senyeñan yahatmâ kinmâ yeñe nâhât den kumu mansai yengât topyeñe sâmu tetemu añulaknomai. Yawu otñetâ Anitâñe yakât matñe âlâku ikñeâk ikñeâk yingiwuap.

Weke bâleŋaŋe weke bâleŋe nombotŋe dâiyekmu lok mâŋgâeyekmai.

⁴³ Nâŋe yeŋgât topyeŋe yu sâŋ pitingum heŋgeŋgumune nâŋgâŋet. Yeŋe yuwu nâŋgâm tâpikgumai. “Nenŋahâk kuwihakmâ manman âilonŋo manmâ yâhânom.” Yen yawu nâŋgâm tâpikguai yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Weke bâleŋaŋe lok âlâ mâŋgâemap ya gaiakmâ emet sondaŋângen ariwuap. Otmu lok ondopgâlen karakmâ mem bâlewe sâŋ yakât pâinmâ manbuap. ⁴⁴ Pâinmu biatmu yuwu nâŋgâwuap. “O, emelâk lok âlâ mem mâŋgâeminiwan. Gârâmâ lok yamâ ninahâk gaiakmâ tohowan. Yawu gârâmâ âlâkuâk âwurem ari lok yâkâlen karakbom.” Yawu sâŋ âwurem ari ekmâ yuwu sâwuap. “Bâe, lok yuâmâ heŋgemahom mansap. Nâhât wâtne tipinje. Yakât otmâ weke bâleŋe nombotŋe wâtyeŋe pato tap ya ari meyekbom. Ari meyekmune taka orowâk menduhuakmâ lok yu mâŋgâenom.” Yawu sâop. ⁴⁵ Yawu sâŋ ari weke bâleŋe bât nombotgen yâhâp ya meyekmu taka lok aŋgoân hâhiwin kakŋan manop yamâ witgum mâŋgâeŋetâ umatŋe dondâ tetewaŋgimu manbuap. Yakât otmâ yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Yeŋe yeŋahâk heŋgemahom mannomaihât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

Yesuhât hep torehenlipŋe

(Mareko 3:31-35 Luka 8:19-21)

⁴⁶ Den yawu sâŋ ekyongom tatmu yanâk ikŋe hepŋe torehenlipŋaŋe taka tirek topŋan kinmâ yuwu sâwi. “Atanenŋe gâ tat me?” Yawu sâwi. ⁴⁷ Yawu sâŋetâ lok âlâ yan talopŋe yahatmâ yuwu sâŋ ekuop. “Wâe, emba nâŋgâ. Torehenlipgaŋe

taka tirek topņan kinmâ gâhât yai.” ⁴⁸ Yawu sâmu Yesuņe nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Hepne torehenlipne taka kinsai. ⁴⁹⁻⁵⁰ Yawu gârâmâ yuwu sâwe. Awonņe himbim ambonahât tem lâum man-mainjeâmâ nâhât hepne torehenlipne bulâņe oai.” Yawu sâop.

13

Hote alikņan hâum sâop.

(Mareko 4:1-9 Luka 8:4-8)

¹⁻³ Otmâ sâp yanâk Yesu emelambâ yapâ lâum kionmâ giop. Yawu otmâ gem yan dengân ginņan ari tatbin. Yan tatmunņe lohimbi dondâņe taka mem hawam mewam tuhunenekbi. Mem hawamnongonjetâ yapâ pilâyekmâ wançaen yâhâop. Wançaen yâhâmu lohimbi takawi yaņe ginņan ge tatbi. Ge tatņetâmâ wançaen kinmâ ikņe den pat yakât topņe den âlâen hâum yuwu sâm eknongomu nâņgâwin.

“Lok âlâņe hote alikņe mem hâilonņbe sâm newângen ariop. ⁴⁻⁸ Ari hote alikņe ya nombot nombot hâilonņmu giop. Nombotņe mem hâilonņmu mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotņeâmâ mem hâilonņmu hân toņe biaen ge talop. Yâhâ nombotņeâmâ hele bâleņe iowân giop. Yâhâ nombotņeâmâ tep tep kum hân mem âilonņgo lonņo tuhuwi yan ge talop. Yawu gârâmâ hote mem hâilonņmu âlâen âlâen giop yakât topņeâmâ yuwu. Nombotņe mâtâwân ge talop yamâ nâņe taka kârâm nem metewi. Yâhâ nombotņeâmâ hân toņe biaen giop yamâ gihitņe kakņeâk pilâop. Yakât otmâ sikop kârikņe kumu yan in yawu mum hâlâlâņ sâop. Yâhâ nombotņeâmâ hewukņan me

hele pato biwiñan giop yamâ âlepñe pururuk sâm teteop. Pururuk sâm tetemu hewukñañe langumu derepgum gimbañgumu orok sâop. Yâhâ nombotñe hân âilongoân giop yañeâmâ pururuk sâm âilongo yahalop. ⁹ Nâñe den yan yu biwiyenñan katmâ nâñgâm henñenñgunomai.” Yawu sâop.

Topñe yuwuhât Yesuñe den âlâ me âlâen hâum sâop.

(Mareko 4:10-12 Luka 8:9-10)

¹⁰ Otmu lohimbi ya kerehâk arinjetâ nennjâk kinmâ Yesu yuwu sâm âikuwin. “Lohimbi yengât senyenñan kinmâ yan girawuhât gâñe den âlâen hâum sâm teteat? Yawu sârâ yâkñe nâñgâñetâ ki keteraksap. ¹¹ Yawu sâm âikumunñe yuwu sâop. “Yenâmâ Anitâñe tihityeñe otmâ gamap. Yakât topñe ya yeñe tipñe nangai. Ya nâñgâñetâ keterahâkgât topñambâek sâm tetem ekyongoman. Yâhâ lok nombotñe Anitâ ki nâñgâwanñim pâlâmñe otmâ mansai yañeâmâ Anitâñe tihityeñe otbe sâm oap ya ki ekmâ nâñgâñetâ keteraksap. Yawuhât yâkñeâmâ Anitâhât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâman. ¹² Yeñe emelâk Anitâhât topñe nâñgâne sâm biwiyene nâhâlen katbi. Yawuhât otmâ den âlâen hâum sâmune âlepñe nâñgâñetâ topñe tetemap. Yâhâ nombotñe nâhât hâkânñ oai yañeâmâ Anitâhât topñe nâñgâm tâpikguai. Yakât otmâ den âlâen hâum ekyongomune topñe ki nâñgâñetâ keterakmap. ¹³ Yawuhât poropete lok âlâ, kutñe Yesaia sâm, yâkñe emet inânñan den yuwu kulemguop yakât bonñe yu teteap. ¹⁴

“Lohimbi yu yengât topyeŋe yuwu. Yâkŋe biwi pâlâmŋe otmâ nâhât den pat âilonŋo ya nâŋgâŋetâ tãŋât oap.

15 Yâhâ nâhât hâkâŋ otmâ nâŋgâm kâkâsuk otmâ kâhâeneksai. Yakât benŋe biwiyenŋe alitmâ nâhât topne ki nâŋgâŋetâ keterakyiŋgiwuap. Yawu otmâ hiliwahonomai. Topyeŋe yawu.”

16-17 Yawuhât topne yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Emelâk embâŋân Anitâhât poropete lok otmu lohimbi nombotŋe yâkât tem lâum manbi yaŋe kulem nâŋe mem mansan yu ekne sâm yakât mambotmâ gam inâk muwi. Otmu yakât dopŋeâk yâkŋe himbimgât den pat nâŋe ekyongom mansan yu nâŋgâne sâm mambotmâ gam inâk muwi. Yakât otmâ den yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Yeŋeâmâ sâp yiwerenŋe yu nâ orowâk manmâ gam kulem topŋe topŋe ekmâ nâhât den nâŋgâm heronŋe kakŋan mansai.

*Hote mem hâilonŋmu giop yakât topŋe
(Mareko 4:13-20 Luka 8:11-15)*

18-19 Otmu hote mem hâilonŋmu giop yakât topŋe yuwu sâm ekyongomune nâŋgâŋet. Lok âlâŋe hote mem hâilonŋmu mâtâwân ge talop yakât topŋe yuwu. Yamâ lohimbi nombotŋenŋe nâhât den nâŋgâŋetâ ki keterakyiŋgimu manmai. Yawu manŋetâ Satanŋe den ya kum mem gulip tuhumap.

20-21 Otmu hote mem hâilonŋmu nombotŋe hân tonŋe biaeŋ giop yakât topŋe yuwu. Lok yawuya nâhât den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâm heronŋe otmâ manmai. Nâŋgâŋetâ kakŋeâk gem biwiyenŋan gihitŋe kârikŋe ki

memap. Yawu gârâmâ Anitâhât kasa takamai ya yekmâ kingityenjahât otmâ in yawu pilâmai. Me bukulipyenje nombotņe senyenjan genjetâ yan lohotņe otmâ pilâmai.

²² Otmu hote mem hâilonņmu nombotņe hele biwiņan giop yakât topņe yuwu. Lohimbi nombotņe den ekyongomune nângâņetâ bonņe otmap. Nângâņetâ bonņe otmu sâp kâlep ki otmâek hângât iri sikum me senņe âlâlâ ekmâ biwi nângân nângânyenjan yan hikum nângâm manmai. Yawu manmai yakât otmâ biwi yâhâp otmâ manņetâ manman âlepņe ki teteyiņgimap.

²³ Yâhâ hote mem hâilonņmu nombotņe hân toņe orowân giop yakât topņe yuwu. Lok yawuyanĕâmâ den pat âlepņe nângâm henņengumai. Nângâm henņengum tiņâk lâum manņetâ manman âilonņgo longo teteyiņgimap. Yâk yengât topyenĕe yawu. Nâņe hoteân hâum yan yamâ topnennĕâmâ yawu.” Yawu sâop.

Hote otmu kainde

²⁴ Otmu den âlâ torokatmâ sâop. Anitâņe kasalipņe in yawu ki yongom itit kiom tuhuyekbuap. Kasalipņe orowâk oset guset otmâ manmâ yâhânom yakât topņe nângânehât den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Lok âlâņe kalamângen ari hote mem hâilonņmu giop. Hâilonņmu gemu emetsâpņe otmu âwurem kapiņan ariop. ²⁵ Âwurem kapiņan arimu omonđâņe kasaņe yok pilâm taka sait mewañgiop. Sait mewañgimu yanĕak kainde yanĕe hote orop oset guset teteop. ²⁶ Yawu otmâ hote ya pururuk sâm tetemu kainde ya yawuâk pururuk sâowot. ²⁷ Yawu tetemutâ nep amboņe

yakât âi lok manbiŋe ekmâ yuwu sâŋ patoyeŋe ekuwi. “Lok pato, hote hâilonđâ pururuk sâop ya kainde yaŋe osetŋe tete pururuk sâmu ekmunŋe ki ârândâŋ oap.” ²⁸ Sâŋetâ sâop. “Yakât topŋe nanŋan. Kasanenŋaŋe toho âinenŋe mem bâleningiop.” Sâmu sâwi. “Yakât girawu nanŋat? Yakât yiwerenŋe ari kainde harutmâ pilânom me bia?” Yawu sâwi. ²⁹ Sâŋetâ sâop. “Yawu otmâ kaindeâk sâŋ hote nombotŋe harutmaiât pilâŋetâ talâk. ³⁰ Hâmbâi hâŋgânyongomune kainde otmu hote ya towatyetŋe ekmâ yan hindâm kâsikunomai. Kainde yamâ kâsikum panŋetâ hâlâlâŋ sâmu uŋetâ sewuap. Yâhâ hote yamâ hindâm komot ikŋiâk katŋetâ tatbuap.” Yawu sâop.

Bândup yakât topŋe

(Mareko 4:30-32 Luka 13:18-21)

³¹ Yesuŋe nen biwinenŋe Anitâhâlen katmunŋe tihitnenŋe oap yakât topŋe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâop. ³² “Nak âlâ kutŋe bândup yamâ lok âlâŋe kehetŋe tipŋe âlâ mem ari kalamŋan katbuap. Katmu yapâ kâmŋe ga taka yaŋak yâhâm kâlep pato otmâ nak nombotŋe wangiyekmap. Yawu otmâ nâi wosapâ wosapâ yaŋe menduhuakmâ ya awatŋe kun kunŋan kerem tatmai.” Yawu sâop.

Matuk keluŋe yakât topŋe

³³ Otmu torokatmâ yuwu sâŋ eknongop. “Lok komotŋe komotŋe wosapâ wosapâ mansaiŋe biwiyenŋe nâhâlen katmâ tem lâunihinetgât yeŋe ari nâhât den pat âlepŋe ekyongonomai. Yakât topŋe teteâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. “Imbi âlâŋe dâmbia golanŋuwuap. Golanŋumâmâ

matuk mendâremu keluņe gemu dâmbia orop menduhumu ukenņe bâleņe otbuap. Dop yawu.” Yawu sâop.

*Yesuņe den âlâ me âlâen hâum sâop.
(Mareko 4:33-34)*

³⁴ Yesuņe lohimbi yawu sâm den âlâen hâum ekyongom gaop yamâ angoân embânânâk poropete âlâņe den kulemguop yakât bonņe yan teteop.

³⁵ Otmu den yuwu kulemguop tap.

“Den topņe topņe Anitâņe angoân ki sâm tetemu nâņgâm gawiņak manmâ gawi. Ya yiwereņe yuâmâ nâņgâņetâ keterahâkgât den âlâen hâum yakât topņe ekyongowom.”

Yawu kulemguop. Den sâop yan bonņe teteop.

Hote otmu kainde yakât topņe

³⁶ Yesuņe lohimbi tatbi ya pilâyekmâ emelan yâhâop. Yâhâmu watmâ yâhâ yuwu sâm âikuwin. “Hote otmu kainde oset guset teteowot yakât topņe sârâ nâņgâne.” Yawu sâwin. ³⁷ Sâmunņe sâop. “Lok âlâņe hote mem hâilonmâ ariop yakât dop yamâ Anitâņe nâ yu hâņgânnohomu gewan. ³⁸ Aiop, kalamgât sâop yamâ yen hânņan kulemņan mansai. Yâhâ hotehât sâop yamâ lohimbi Anitâhât amutgen manņetâ tihityeņe otmap ya. Yâhâ kaindehât sâop yamâ nâhât den loņgâem betnihim manmai ya. Lohimbi kaindehât dop manmaineâmâ Satan orowâk bâlenomai. ³⁹ Aiop, kasaņe taka sait mewangiop yamâ Satan. Yâhâ kalamân sot bonņe tetewuapgât sâm ekyongoan yamâ hâmbâi mâne sâp pato tetewuawân yakât bonņe tetewuap. Yâhâ âi loklipņe kainde hindâm menduhum kâlâwân

unomaihât sâm ekyongoan yamâ hâmbâi Anitâne anelolipne hângânyongomu ge lohimbi betnohomai ya aksihâk mem matne bâlene kêpekyiŋginomai. ⁴⁰ Yâhâ kainde hindâm kâlâwân pilânetâ sewuapgât yan, ya bonŋanâk tetewuap. Hâmbâi mâne Anitâne yâhâpne hângânnohomu gewom. ⁴¹ Gem anelolipne hângânyongowom. Hângânyongomune ari lohimbi orotmemeyene kiŋgoŋ otmâ manmai me bukulipyene otŋetâ bâleâk sâm kendâyiŋgimai komot yâhâp yâhâp ya mem matne bâlene kêpekyiŋginomai. ⁴² Matne kêpekyiŋgim pilâyekŋetâ hem nâpumân ge hâhiwin pato nâŋgâmbisâi. ⁴³ Yâhâ lohimbi nombotŋane Anitâhât den tem lâum manmai yâhâmâ awoŋnaŋe dâiyekmâ ikne laŋinŋan katyekmu manman kârikŋan mannomai. Den yuâmâ biwiyenânâk katmâ manmâ yâhânomai. Yawu.” Yawu sâop.

Lok âlâne tewetsenŋe hanguop yan hâum sâop.

⁴⁴ Otmu torokatmâ den âlâen hâum yuwu sâop. “Anitâne tihityene otmâ manman kârikŋan katyekmu bonŋe menomai yan hâum yuwu sâwe. Lok âlâne tewetsenŋe mem ari misiŋgulop. Misiŋgutmâmâ ikne muop. Gâmâlâk mâneâmâ lok âlâne taka tewetsenŋe ya mem teteop. Mem tetem imbiâk nâhâitŋe kombo miap sâm nâŋgâmahât yuwu nâŋgâop. “Yu kurihimune tatmu ari lok âlâhâlen senŋe âlâlâ tatnihiap ya kerek puluhum yakât hâmenjambâ membomŋeâmâ âwurem taka hân yu puluhuwom. Puluhum yanâmâ hân otmu tewetsenŋe yâhâp yâhâp ambokuwom.” Yawu nâŋgâop. Nâŋgâop ya yawuâk olop. Hân otmu tewetsenŋe ya puluhum yâhâp yâhâp ambokuop.

Yâhâ dop yawuâk yeŋe manman kârikŋe yakât bonŋe mene sâm senŋe âlâlâ tatyŋgiap yakât ki nâŋgâŋetâ yahatbuap. Yawu sâop.

Pânu hâkŋe yan hâum sâop.

⁴⁵ Otmu yakât topŋe nâŋgâmunŋe keterahâkgât torokatmâ âlâ yuwu sâop. “Anitâŋe tihityeŋe otmâ manman kârikŋe yŋgimu yakât bonŋe menomai yakât âlâen hâum sâwe. Bisinisi lok âlâŋe pânu hâkŋe âilonŋo nandoroŋe ya membe sâm pâinmâ ariwuap dop yawu ya. ⁴⁶ Lok yaŋe pânu hâkŋe ekmâmâ miakbe sâm ari iri sikum senŋe âlâlâ tatbaŋgiap ya mem ari puluhuwuap. Otmu yakât hâmeŋambâ membuap yaŋeâmâ âwurem ari pânu hâkŋe ya puluhuwuap. Yawu.

Inan itâŋe pilâŋetâ giop yan hâum sâop.

⁴⁷ Âlâku yawuâk torokatmâ sâwe. Anitâŋe ti-hitnenŋe otmâ menenekmâ manman kârikŋan katnenekbuap yakât topŋe âlâ yuwu sâwe. Otmu âi lok nombotŋaŋe inan itâŋe pilâŋetâ gemu inan topŋe topŋe yakât kâlehen ge kutakulakmai. ⁴⁸ Ge kutakulakŋetâmâ mem dâiŋetâ gamap. Mem dâiŋetâ gamu yan âlepŋe yamâ mem ketetmâ waŋgaen katmai. Yâhâ inan ki neneŋe yamâ pilâŋetâ arimap. Dop yawu. ⁴⁹⁻⁵⁰ Yawu gârâmâ hâmbâi sâp patoen yu yan yukât bonŋe tetewuap. Aŋelolipne hâŋgânyongomune ge lohimbi yeŋgât bi-wiyenŋe ekmâ mem kiwiliyekmâ bâleŋahât pat mansai yamâ meyekmâ matŋe umatŋe yŋginomai. Yŋgim kâlâp kâlehen panyekŋetâ ge hâhiwin hilâm ârândâŋ nâŋgâm yâhâmbisâi. Yâhâ âlepŋe mansai

yamâ hâmeŋe âilonŋo yinŋinomai.” Yesuŋe den yawu sâmu teteop.

Mosehât girem den otmu ikŋe den.

⁵¹ Den ya sâmu tiŋ pilâm yuwu sâmu âinongop. “Yen den yan yukât topŋe nânŋâŋetâ keteraksap me bia? Sâmu yuwu sâwin, “Onŋ. yat ya nanŋain.” Yawu sâmunŋe sâop. ⁵² “Otmu yakât yuwu sâmune nânŋâŋet. Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yenŋâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe nâhât den yu nânŋâmâmâ biwiyenŋe nâhâlen katmâ mannomai. Yakât topŋe nânŋâŋetgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Emet ambonaŋe senŋe âlâlâ emelâk gâtŋe otmu âiŋe yâhâp yâhâp mem mansap yapâ mem bukulipŋe tânyongomap dop yawu. Ya nânŋâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nânŋâŋet. Emelâk Moseŋe girem den ekyongop ya sâmu tetemune topŋe nanŋai. Otmâ den yiwerenŋe yan yukât topŋe nanŋai. Yenŋe den yâhâp yâhâp ya nânŋâm Anitâhât topŋe kâsikum yinŋim mansai yawu.

*Yesu ikŋe kapi ambolipŋaŋe betbanŋiwi.
(Mareko 6:1-6 Luka 4:16-30)*

⁵³ Yesuŋe den âlâen hâum sâmu tiŋ pilâm menenekmu orowâk yahatmâ ariwin. ⁵⁴ Yahatmâ ikŋe kapiân ariwin. Yan ari miti emetŋan yâhâ den kâsikum yinŋiop. Den kâsikum yinŋimu kapilipŋaŋe den ya nânŋâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu pârâk pilâm yahatmâ yuwu sâwi. “Bâe, lok yuâmâ nenŋâlen gâtŋe. Wosapâ ari kândiwahom nânŋân nânŋân topŋe topŋe yu mem taka kâsikum ningim kulem âlâlâ tuhum mansap? Yu ekmunŋe sâtŋe oap. ⁵⁵ Ikŋe topŋe nanŋain. Âwâŋe Yosepŋeâmâ emet tuhum manmap. Yâhâ mâmâŋeâmâ nenŋan

gâtne, kutne Maria. Otmu imilipne ya gurâ nângâyîngiainâk, kutyne. Yakowo, Yosep, Simon, Yurasi. ⁵⁶ Otmu garilipne yawuâk.” Yawu sâwi. Topne kerek nângâwi yakât otmâ den kâsikum yîngim manop ya nângânetâ tânet otmu betguwi. ⁵⁷ Yawuhât Yesune yuwu sâm ekyongop. “Anitâhât poropetelipnane kapi hawamgum ari yâkât den kâsikum yînginetâ nângânetâ bulane otmap. Yâhâ yâkne hep torehenlipyene den kâsikum yînginetâ nângânetâ tânet otmap.” Yawu sâop. ⁵⁸ Yesune den kâsikum yîngimu nângânetâ tânet olop yakât otmâ ikne kapi ambolipnane yâkâlen biwiyene ki katbi. Yakât otmâmâ yâk yengât hohetyenan kulem amon âlâek tuhuop.

14

Yoane kuwetâ muop.

(Mareko 6:14-29 Luka 3:19-20 Luka 9:7-9)

¹ Otmu sâp yanâmâ Galilaia yengât lok kunne âlâ manop, kutne Herot Antipa sâm, yâkneâmâ Yesune âi âlâlâ mem manop yakât den pat nângâop. ² Pat ya nângâmâmâ hon bawalipne yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâ, kutne Yoane sâm, yâkne embânâmbâek topne katmâ lohimbi toen mem katyekmâ gaop. Yâhâmâ tembe lâulipne hângânyongomune ari kuwetâ muop. Muop yamâ yahatmâ kulem topne topne yu mem gap mon?” Yawu sâm ekyongop.

³ Yâhâ Herotne sâmu Yoane kuwetâ muop yakât topne yuwu. Herot yet Pilip yamâ imi ata. Anjoân Pilipneâmâ imbi, kutne Herotia sâm, ya miop. Memu manmâ manmâ imbi yane lokne hâkân

otmâ pilâmuâmâ kahaŋe Herot ya orop miahowot.
 4 Yawu otmâ manmutâ Yoaneŋe yelemekmu bâlemu yuwu sâop. “Nengât girem den kuawot ya ekmune dondâek bâleap.” Yawu sâop.

5 Yawu sâm kuyitgimu yanâmâ Herotŋe kumune muâkgât nâŋgâop. Yawu gârâmâ lohimbi inŋaŋe “Yoane yamâ Anitâhât poropete,” sâm nâŋgâwanŋinetâ yahalop. Yakât otmâ Herotŋe biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. “Lok yu kumune muâkgât nanŋan. Yâhâ kumune mumbuap yanâmâ lohimbi sesengâlâkŋe nâhât nâŋgâŋetâ dondâ gemu sâm bâlenihinomai. Yakât otmâ ki kumbom.” Yawu nâŋgâm tembe lâulipŋe hâŋgânyongomu Yoane sâhâm mem ari pâi emetŋan katŋetâ sâp kâlep yan tatmâ gaop.

6 Otmu sâp âlâen Herotŋe teteop yakât herone otne sâm bukulipŋe nombotŋe taka menduhuakmâ sot um newi. Sot nem herone otŋetâ yanâmâ baratyetŋaŋe yahatmâ kep ândeop.
 7 Kep ândemu Herotŋe ekmâ biwiŋe herone otmâ yuwu sâm ekuop. “Anitâhât senŋan kinmâ sâmune nâŋgâ. Gâŋe wuân me wuângât nâŋgâm sârâ âlepŋe gihiwom.” Yawu sâop. Yawu sâmu sururuk sâm ari mâmâŋe yuwu sâm ekuop. “Awoŋnaŋe iri sikum ikŋambâ gâtŋe ya kâsikum nihiwomgât sâm nanŋap. Yakât otmâ wuân membomgât nanŋat?”

8 Sâmu sâop. “Yoane yamâ kuŋetâ muâkgât nanŋan. Yakât otmâ enŋatŋe hâreŋetâ kunŋe mem ga tiripnohorâ ekbom.” Yawu sâm baratŋe hâŋgângumu âwurem ari âwâŋe yuwu sâm ekuop. “Gâŋe tembe lâulipge ekyongorâ Yoane enŋatŋe hârem kunŋe kondoân katmâ mem ga nihiŋet.”

Yawu sâmu ekuop. ⁹ Yawu sâmu Herotje den ya nângâm biwiŋaŋe ki ârândân olop. Yamâ benje emelâk Anitâhât senjan sâmu kârikje tuhuop. Yakât otmâ bukulipŋaŋe nângâwanjinetâ gemapgât den ya laujan miop. ¹⁰⁻¹¹ Yawu otmâ tembe lâu âlâ hângângumu pâi emetjan yâhâ Yoane engatje hâreop. Engatje hârem kunje mem kondoân katmâ mem ge baratyetje wanop. Wanmu lâum mâmânahâlen ari tiripgumu ekmâ biwiŋe herone olop. ¹² Yakât den pat ya Yoane hon bawalipŋaŋe nângâm lâum ari hanguwi. Lâum ari hangumâmâ den pat ya Yesu ari ekuwi.

Lok 5000 ya sot yinginetâ newi.

(Mareko 6:31-44 Luka 9:10-17 Yoane 6:1-13)

¹³ Yesuje den pat ya nângâm ikje kapi pilâm nen orowâk wanja mem dengân ya hâtikgum lok biaengen ariwin. Arimunje lohimbi nombotŋaŋe kapi ya pilâm nen watnenekmâ dengân ginje watmâ ariwi. ¹⁴ Watmâ ariŋetâ wanjaembâ kionmunje yanâk peneningiwi. Otmu lohimbi dondâne bukulipyene mesek topne topne othi ya meyekmâ takanetâ Yesuje yekmâ weŋe nângâm heŋgemyongop.

¹⁵ Yawu otmâmâ emetsâpne otmu yan yuwu sâmu ekuwin. “Emetsenne emelâk purik yap. Gârâmâ yu tain yu hâlânâ kapi tipi tapi âlâ ki tap. Yakât po yingimapgât gâ âlepne hângânyongorâ yahatmâ kapiyenehen ari sot um nenomai.”

¹⁶ Sâmunje sâop. “O yawu ki tap. Yeŋe sot kâsikum yinginetâ nen orowâk tatmâ neŋetgât nanjan. ¹⁷ Sâmu sâwin. “Bâe, nenâmâ sot pato ki

tatningiap. Banja kândâkdâmâ mome otmu injan yâhâp âlâ kârikne yawuâk tap.” Yawu sâwin.

¹⁸ Sâmunne sâop. “Sot ya mem ga nihijet.” Yawu sâmu mem yâhâ wanbin. ¹⁹ Wanmunne lohimbi ekyongomu ge tatbi. Ge tatjetâ sot ya mem himbimân pak sâm ekmâ Anitâ mepaem ekuop. Anitâ ekum mem ningimu ârândânâk kâsikum yingim ariwin. ²⁰ Yingimunne nejetâ dopyenjan olop. Dopyenjan otmu, nombotje talop ya hâwurum mânunmunne saka saka kâiân yâhâp pik sâop. ²¹ Otmu lok sot newi ya sâlikyongomunne 5000 yakât dop olop. Yâhâ imbi naomlipyene yamâ ki sâlikyongowin.

Yesu to kaknambâ tâlim takaop.

(Mareko 6:45-52 Yoane 6:15-21)

²² Sot nem pesuk pilâjetâ Yesune hângânnongom yuwu sâop. “Yeje wanja mem kulet sâm ba arijet. Nâneâmâ lohimbi yu hângânyongomune arijetâ yengât betyenjan watyekbom.” Yawu sâop. ²³ Yawu sâm hângânnongomu arimunne lohimbi ya gurâ yawuâk hângânyongomu yahatmâ iton galan otmâ ariwi. Arijetâ ikriâk tatmâ Anitâ ulitguwe sâm pumjan yâhâop. Pumjan yâhâ âwâne orop den otmutâ emet nij sâop. ²⁴ Emet nij sâmu nenâmâ wanja mem ari emelâk dengân tânângum tatbin. Tânângum tatmunne ariwinângembâ siru pato pilâm wanja mem kopa kopa tuhuop.

²⁵ Yâhâ emet engatje nângâmu yan Yesune to kaknambâ takaop. ²⁶ Takamu ekmâ tepnenne hindakmu hu halak tuhum yuwu sâm alahuwin. “O, yuâmâ weke mon takap.” Yawu sâm kinjitnenjahât otmâ kâi bâtnenne sân sân sâop.

²⁷ Yawu otmunje yuwu sâm eknongop. “Yen wongât otmâ kinḡityenjahât otmâ kâi bâtyeje sân sân yap? Nâ ninak takan yukâ.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâmu tepnenje welâmḡan gemu Petoroḡe yuwu sâm ekuop. “Gâ wuân lok mansat yakât topge nânḡâwe. Sârâ nâku kionḡmâ to kakḡambâ gâhâlen gawe.” Yawu sâm âikuop.

²⁹ Âikumu sâop. “Âlepḡe, kionḡmâ ga.” Sâmu kionḡmâ baop. ³⁰ Bam to yaḡe dondâ bâleop ya ekmâ pârâk pilâm enḡat yâhâp otmâ yaḡak to kâlehen ge gulip otbe sâm olop. ³¹ Yawu otmâ yuwu sâop. “Getek bâtnan me.”

Sâmu bâtnan mem yuwu sâm ekuop. “Gâ wongât enḡat yâhâp oat?” Yawu sâop. ³² Yawu sâm mem yahatmu yanâk siru ya sânduk sâm nân nân sâop. ³³ Yawu otmu ekmâ biwinenḡaḡe yuwu nânḡâwin. “Bulânḡanâk lok yuâmâ Anitâhât nenḡe mansap.” Yawu sâwin. Yawu sâm yapâ orowâk ariwin.

*Yesuhât sâḡum wâim âlepḡe otbi.
(Mareko 6:53-56)*

³⁴ Denḡân ya hâtikḡum hân âlâ, kutḡe Genesaret sâm, yan ari kionḡmâ wanḡa hikumunḡe kinop. ³⁵ Hikumunḡe kinmu kapi ya ambolipḡe Yesu ekmâ nânḡâwi. Ekmâ nânḡâm den katḡetâ kapi tipi tapi hân ya hawamḡum tatmâ arap ya ambolipḡaḡe nânḡâwi. Nânḡâm kundat, me mesek, me umatḡe topḡe topḡe teteyiḡiop ya meyekmâ yâkâlen ariwi. ³⁶ Meyekmâ ari Yesuḡe mem heḡemyongoâḡgât yuwu sâm ulitḡuwi. “Lok pato. Nengâlen gâtḡe kundat me umatḡe topḡe topḡe teteyiḡimu tatmai yu meyekmâ tohoain. Yawu

gârâmâ sombemân menduhum katyekmunje go-tyenânâk arirâ gâhât sângum ya konok wâim yan âlepje otjetgât nanjain.”

Sânetâ sâop. “Den yai ya âlepje otjet.” Yawu sâmu nombotjanje sângumje wâim yanjak âlepje otbi.

15

Launenjanak ki mepaem mannom.

(Mareko 7:1-13)

¹ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi hârokje tâmbâlipnenje yengât den lâum kinmâ sot nene sâmbâtyeje piriakmâ sot mem neminiwi. Inâk ki newi. Lok yanje Yerusalem kapi pilâm Yesuhâlen ari yuwu sâmbâikuwi. ² “Honj bawalipganje tâmbâlipnenje yengât den kum bâtyeje ki pirim sot niai. Yawu otmâ sot inâk nejetâ yekmunje dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

³ Sânetâ purik pilâyingim yuwu sâop. “Yenâmâ nimbilamyenje yâhâp. Anitâje den sâmbâkalop ya kum yenje nângân nângânân tetemap ya mem mete tuhumai. Yawu otjetâ yekmune dondâ bâleap.

⁴ Yakât topje yuwu sâwe. Anitâje Mose ekumu kulenguop yan girem den âlâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyenje yengât nângâyngim denyenje lâum manjet.” Otmu âlâmâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyenje den bâleje ki hâiyeknomai. Me ki sâmbâleyinginomai. Yâhâ yengâlen gâtje âlâ me âlâje den yu kunomai yanâmâ mumuhât yongonomai.” Den yawu tap. ⁵ Yenje den ya kum mansai yakât sâwe. Yenje yuwu sâmai. “Lohimbi âlâ me âlâje âwâje mâmâje yuwu mon sâmbâkyotgonomai. ⁶ “Awoj, mej, sombo otdomawot yanâmâ

sot me senje âlâlâ âlepne tânyotgowom.” Yawu sâm ekyotgonomai. Yawu gârâmâ sombo otdomawolân yuwu mon sâm ekyongonomai. “Senje âlâlâ yuâmâ Anitâhât pat kuwan yakât otmuâmâ mem miti emetjan ari katmunje tatbuap yakât yanje ki mem tânyotgowom. Inâk tatset.” Yawu sâm betyotgoñetâ umatje kakjan mandomawot. Nanlipyenaje tewetsenje mem miti emetjan katmai yakât nângâñetâ yahatmap. Gârâmâ Anitâñeâmâ yawu yakât nângâmu dondâ gemap. Yeñe yawu otmâ yan Anitâhât den nângâñetâ nahat otmap. ⁷ Yen lok perâkñe. Anitâñe yengât topyene tap yakât nângâm poropete Yesaia ekumu kulemguop ya yuwu tap.

⁸ “Lohimbi yuñe lauyenajak nâ mepaenekmai. Yâhâ biwiyenajeâmâ ki hikunekmai. ⁹ Yâkñe lok senyenjan kinmâ yeñe engatyeneâk otmâ den sâm nâhâlen gâitmai. Yâhâ lauyenajak perâk perâk sâm orotmemeyene yakâlâk nângâñetâ yahatmu nâhâlen gâitmai. Yawu.”

Den kulemguop yakât bulâñe yengâlen teteap.” Yawu sâop.

*Orotmeme yuñe mem bâlenenekbuap.
(Mareko 7:14-23)*

¹⁰ Yesuñe yawu sâmu lohimbiñe yâkât gotjan banjetâ yuwu sâm ekyongop. “Yuwu sâmune nângâm biwiyenjan katñet. ¹¹ Yu me ya lauyenambâ neñetâ tepyenjan gemap yanjeâmâ ki mem bâleyekmap. Yâhâ yu me ya nângân nângânyenambâ tetemu sâñetâ lauyenambâ ga takamap. Yanjeâmâ dondâ mem bâleyekmap.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâmu yuwu sâmu ekuwin. “Den yat ya Parisaio lok yanje nângânetâ biwiyenjan hâumu nângâm bâlehihiyai.” ¹³ Sâmunje sâop. “Awoŋne himbim amboŋne âi lok ki katyekmap yamâ hâmbâi watyekbuap. ¹⁴ Yawu awoŋne Parisaio âi ki sâmu yinŋiop. Yawuhât yene yâk yengât nângâm ki gorâyinŋiâk. Parisaio yengât topyene teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Lok senyene bok sâsâŋajak dâiakmâ mâtâp tâpikgum ari hemân kioŋnomai. Kioŋmâ hiliwahonomai.” Yawu sâop.

¹⁵ Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâmu ekuop. “Kutdâ, den âlâen hâum yat yakât topne sârâ nângâne.” Yawu sâop. ¹⁶ Sâmu sâop. “Bâe, haonmâ ârândân den topne topne sâman yamâ girawu otmâmâ kiâk nângânetâ keterakmap? ¹⁷ Yene sot lauyenambâ neŋetâ tepyenjan gemap. Otmu yanak tetmâ pilânetâ wahap tâŋât otmap. ¹⁸ Yâhâ wahap bulâne yamâ biwi nângân nângânyenjan tatmap ya sânetâ lauyenambâ ga takamap. ¹⁹ Orotmemeyene yuwu yanje umut biwiyene otmu nângân nângânyene mem bâlemap. Nângâm bâleŋgimai. Me den hakoia oraŋgimai. Me den belângen sahaŋgimai. Me kombo miaŋgimai. Me buku âlâhât imbi ekmâ otmai. Me lohimbisihan eŋakŋâlemai. Me manman ihilâk mahilâk otmai. Karasuŋa me sait bâlene topne topne yawu otmai. Me den imbiâk biwiyenambâ tetemu den golâ gahaemai. ²⁰ Yu sâmu aran yuŋeâmâ biwiyene mem bâlemap. Yâhâ bâtyene pirim me ki pirim sot nemai yanjeâmâ tâŋât oap.” Yawu sâop.

*Kanan gâtne, imbi âlâne Yesuhâlen biwine kalop.
(Mareko 7:24-30)*

21 Yesuŋe menenekmu kapi ya pilâm kapi yâhâp, kutyetŋe Tiro otmu Siron yan ariwin. 22 Yan arimunŋe kapi âlâ, kutŋe Kanan sâm, yan gâtŋe pâku imbi âlâ yaŋe Yesuhâlen taka yuwu sâm ulitguop. “Gâ Dawitihât sen, yuwu sâmunne nâŋgâ. Weke bâleŋaŋe baratne mem mângâemu mansap. Yakât gâŋe watdâ ariâkgât nanŋan.” Yawu sâop. 23 Yawu gârâmâ angoân Yesuŋe Yura nengâlen gem tânnongoâkgât âi ya Anitâŋe sâm waŋop. Yakât otmâmâ den ya nâŋgâm ekmâ ki ekmâ yawu olop. Yawu otmu imbi yaŋe witgum âi pâi tuhum watnenekmu yanâmâ Yesu yuwu sâm ekuwin. “Kutdâ, imbi yu âi pâiâk tuhunenekmâ gamu ekmâ hâkâŋ oain. Yakât otmâ gâku tânnongom ekurâ yapâek ariâk.” Yawu sâwin.

24 Yawu sâmunŋe Yesuŋe imbi ya yuwu sâm ekuop. “Isirae lohimbi gulip malap mansai yaŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋetgât ikŋak hângânnohomu gewan. Pâku lohimbi yengâlen nep tuhuwomgât ki hângânnohomu gewan.” Yawu sâm ekuop.

25 Yawu sâmu yâku ulitgum yuwu sâop. “Gâŋe nâ yiwerenŋeâk tânnohohât nanŋan.”

26 Sâmu sâop. “Nengât orotmeme yuwu tap. Nan baralipnenŋe sot nem tatŋetâ yan sot lauyeŋambâ hindâm soso gotŋan ki pilâmain.”

27 Sâmu sâop. “Lok pato, den yu nâŋgâmunne bulâŋe oap. Gârâmâ nâŋe yuwu sâwe. Nan baralipyenŋe sot nenŋetâ wahapŋe lauyeŋambâ gemap yamâ sosoŋe nemai.”

28 Sâmu sâop. “Imbi, biwihane yawu nâŋgâm den yat ya nâŋgâmunne ârândâŋ oap. Gikak nanŋat ya

yawuâk tetehihiâk.” Yawu sâmu ekuop. Yawu sâmu ekumu yanâk weke bâleŋe gaiakbaŋgim ba ariop. Yâhâ imbi yaŋe emetŋan âwurem ari baratŋe ekmâ biwiŋe heronŋe olop.

Kundat topŋe topŋe teteyiŋgiop ya Yesuŋe mem heŋgemyongop.

²⁹ Yesuŋe menenekmu Galilaia denŋân ya ginŋan ge pâku lohimbi yenŋât hân horatŋambâ ariwin. Ari pumŋe âlâen yâhâ tatbin. ³⁰ Yâhâ tatmunŋe kapi ambolipŋaŋe bukulipyenŋe umatŋe teteyiŋgiop ya dâiyekmâ nengâlen takawi yamâ yuwu. Nombotŋe senyenŋe bok sâsâŋe. Otmu ândâpyenŋe bok sâsâŋe. Otmu kâiyenŋe goŋ goŋe. Me bâtyenŋe parenŋe. Me kopa. Me kundat topŋe topŋe teteyiŋgiop ya. ³¹ Dâiyekmâ takanŋetâ Yesuŋe kerehâk heŋgemyongomu ekŋetâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmâ Isirae nengât Anitâ mepaewi.

Lok 4000 ya sot yiŋgiŋetâ newi.

(Mareko 8:1-10)

³² Anitâ mepaenŋetâ yanâmâ Yesuŋe sâmu yâkâlen bamunŋe yuwu sâmu eknongop. “Lohimbi yu orowâk tatmâ gamunŋe hilâm kalimbu pesuk yap. Yawu gârâmâ sot miakmâ takawi ya nem pesuk pilai. Yakât otmâ tepne nânŋâyinŋian. Sot barahâk âwurem mâtâwân po yiŋgimu sen biri yiŋgimapgât inâk ki arinomai nanŋan.” Yawu sâop.

³³ Sâmu sâwin. “Yuâmâ lok ki manmaiângen man-sain. Yawuhât nen sot wosapâ mem yiŋgimunŋe nenŋetâ dopyenŋan otbuap?” Yawu sâwin.

³⁴ Sâmunŋe sâop. “Yenŋâlen wuân sot tap?”

Sâmu sâwin. “Baŋga kândâkdâmâ nombolân yâhâp, otmu inŋan getek âlâ.” Yawu sâwin.

³⁵ Yawu sâmunŋe Yesuŋe lohimbi ekyongomu ge tatbi.” ³⁶ Ekyongomu ge tatŋetâ Anitâ mepaem banga otmu injan ya mem ningiop. Ningimu kâsikum yinŋimunŋe mem newi. ³⁷ Neŋetâ dopyeŋan otmu hânŋânyongomu ariwi. Sot neŋetâ torehenŋe talop ya menduhum mânunŋmunŋe saka saka nombolân yâhâp pik sâop. ³⁸ Yâhâ lok papato sâlikyongomunŋe 4000 ya wangiop. Yâhâ imbi naom yamâ ki sâlikyongowin.

³⁹ Yesuŋe hânŋânyongomu ariwi. Ariŋetâ nenâmâ waŋga âlâ mem kapi âlâ, kutŋe Maharan sâm, yaken ariwin.

16

Yesuŋe kulem âlâ tuhuâkgât Parisaio otmu Sarukaioŋe ekuwi.

(Mareko 8:11-13 Luka 12:54-56)

¹ Otmu sâp âlâen Parisaio otmu Sarukaio nombotŋaŋe Yesuhâlen ari yuwu sâm âikuwi. “Anitâŋe hânŋângohomu ge mansat sâmai. Ya perâk me bulânŋanâk. Yakât otmâ gâŋe sârâ himbimâmbâ kulem âlâ tetemu ekmâ topge nânŋâne.” Yawu sâwi.

² Sâŋetâ sâop. “Bâe, yen kulemgât yai. Yawu gârâmâ kulem âlâlâ otmune topŋe ekmâ hâum pâpŋuai. Yakât otmâmâ âlâ otmune yawuâk hâum pâpŋunomai. Yakât âlâen hâum sâwe. Emetsâpŋe otmu yan himbim topŋe palalaŋ sâm kuririnŋumap. Yawu otmuâmâ yuwu sâmai. “O, yuâmâ emet heŋŋeŋuwe sâm oap. Me sikop otbe sâm oap.” Yawu sâmai. ³ Yâhâ himbim topŋe ya helenŋumap. Yanâmâ yeŋe yuwu

nângâmai. “O, yuâmâ tonjelâk otbe sâam oap.” Yawu sâamai. Yeñeâmâ to yambu otmu sikop yakât topñe ekmâ nâñgâm hengenñuai. Yâhâ nâñe kulem âlâlâ memune eksai yakât topñeâmâ girawuhât ki ekmâ nâñgâm hengenñuai? ⁴ Yakât yâhâpñe torokatmâ sâawe. Lohimbi yu yengât topyene teteâkgât yuwuyaen hâum sâawe. Imbi nombotñane loklipyene betyenehen kionmai yakât dopñeâk yeñeâmâ Anitâhât betñehen kionetâ dondâ bâlemap. Yawuhât kulem âlâ memune ekne sâam yakât âinohoai. Yakât yuwu sâamune nâñgâñet. Embânân poropete âlâ, kutñe Yona sâam, yâkâlen kulem âlâ tetemu Niniwe kapi ambolipñane ekbi. Yakât dopñeâk nâhâlen kulem âlâ tetemu eknomai.” Yawu sâop. Yawu sâamu wañgaen yâhâm âlâengen ariwin.

Parisaio otmu Sarukaio yâkyengât matuk keluñe

⁵ Wañga mem dengân nombot hâtikgum ariwin yan nelâmâk otmâ sot barak ariwin. ⁶ Sot barak arimunñe yakât otmâ Yesuñe yuwu sâam eknongop. “Parisaio otmu Sarukaio yengât matuk keluñane mem bâleyekmapgât galem orañginomai.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâamu nenñe yakât topñe nâñgâm pâpgum yuwu sâam alahuwin. “Sot ki mem takain. Yakât mon yap.”

⁸ Yawu sâam alahumunñe biwinenñahât topñe ekmâ yuwu sâam eknongop. Yen sotgâlâk biwiyene katmâ den yan yukât topñe ki nâñgâñetâ keteraksap. Yakât otmâ nâhâlen biwiyenane ki tiñâk kepeiai. ⁹ Yakât nâñgâmunne ki ârândânñ oap. Yenâmâ sotgâlâk nañgai. Yakât sâawe. Sot momeâk

mem motokmâ lok 5000 ya yingimunŋe neŋetâ dopyeŋan olop. Neŋetâ torehenŋe talop ya saka saka amon mem mânunetâ pik sâop? ¹⁰ Otmu sâp âlâen lok 4000 ya gurâ banŋa nombolân yâhâp yaŋahâk yingimunŋe newi. Neŋetâ torehenŋe talop ya saka saka amon mem mânunetâ pik sâop? ¹¹ Den ekyongoan yu nâŋgâŋetâ keterakyiŋgimbâp. Yâhâ yeŋe imbiâk nâhâitŋe “sotgât yap” sâm nâŋgânihiai. Yakât yâhâpŋe sâmunne nâŋgâm heŋgeŋunet. Parisaio otmu Sarukaio yeŋgât matuk keluŋe yaŋe mem bâleyekmapgât galem oraŋginomai.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâm eknongomu nâŋgâmunŋe keterakmu yuwu sâwin. “O, yâhâmâ sotgât ki yap. Yâhâmâ Parisaio otmu Sarukaio yeŋgât den nâŋgâm lohotŋe otmaingât yap.” Yawu sâwin.

Petoroŋe Yesuhât topŋe sâm teteop.

(Mareko 8:27-30 Luka 9:18-21)

¹³ Yapâ yahatmâ, kapi âlâ kutŋe Kaisaria sâm, kutŋe âlâmâ Pilip sâm, yan ariwin. Yan arimunŋe Yesuŋe yuwu sâm âinongop. “Nâmâ Anitâŋe hâŋgânnohomu gewan. Yakât otmâmâ lohimbiŋe nâhât âlâ sâmai?”

¹⁴ Sâmu sâwin. “Nombotŋaŋe gâhât yuwu sâmai. “Yoane Baptis emelâk kuŋetâ muop ya mumuŋambâ yahatmâ mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ poropete âlâ, kutŋe Elea, emelâk himbimân yâhâop yaŋe purik sâm ge mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ “Poropete âlâ, kutŋe Yeremia, me poropete âlâ mumuŋambâ yahatmâ mansap,” sâmai.” Yawu sâm ekuwin.

15 Sâmunje sâop. “Yâhâ yeŋeâmâ nâhât âlâ sâmai?”

Yawu sâmu Petoro, kutŋe âlâmâ Simon sâm, yâkŋe yuwu sâop. 16 “Anitâŋe hânġâŋohomu ge mansat ya nânġâmunŋe bulâŋe otmap. Yakât otmâ gâmâ yâkât nanŋe tâŋ tâŋ ya nanġain.”

17 Sâmu sâop. “Simon, Yoane nanŋe, bukulip-gaŋe ekgohonjetâ ki yat. Awoŋne himbimân tatmapŋe den yu biwihan katmu yat yakât Anitâŋe nânġâhihimu âlepŋe oap. Yakât biwihe herone otbuap. 18 Yâhâ gike kutgeâmâ Petoro, kut yukât topŋeâmâ “Kât” yawu tap. Gârâmâ nenŋe kât mem emet tuhumunŋe ŋiwiŋ ŋiwiŋ sâmap ya ki putuk sâm liwarakbuap. Yakât dopŋeâk lohimbi nâhâlen ga torokatmai ya ki hiliwahonomai. 19 Yakât sâwe. Nâŋe mâmâŋe otgihimune lohimbi yeŋgât kunyeŋe manbuat. Yanâmâ yâkŋe otŋetâ bâlemapgât gâŋe sâm kuyiŋgiuwat nâku yawuâk kuyiŋgiwom. Yamâ yâkŋe âlepŋe otŋetgât sâm yinġiwuat nâku yawuâk nânġâwom.” Yawu sâop.

20 Otmu yuwu sâm kuningiop. “Nâ bulâŋanâk Anitâŋe hânġânnohomu gewan. Yakât otmâ lohimbi ihilâk ki ekyongonomai.” Yawu sâop.

*Petoroŋe Yesuhât mâtâp manġuwanġiwe sâm olop.
(Mareko 8:31-9:1 Luka 9:22-27)*

21 Otmu sâp yan Yesu sâm bâlewanġim mem âlâlâ tuhunomai yakât tetekŋan eknongop. “Topŋe katmâ Yerusalem kapiân yâhâmune yan Isirae nengât kunlipnenŋe, otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya, otmu hotom umai yeŋgât kunlipyenŋe kerekŋe sâm bâlenihim mem âlâlâ tuhum nohonjetâ mumbom. Mum yan hân kâlêhen

hilâm kalimbu tatbom. Yawu otmâ yaņak mumuņambâ yahatbom.” Yawu sârn eknongop.

²² Yawu sârn eknongomu Petoroņe dâimu pereņ pilâm ba yetņiâk kinmâ yuwu sârn ekuop. “Kutdâ, umatņe topņe topņe otnihinomai sârn tat ya ki tetewuapgât naņgan. Bia kârikņe.” Yawu sâop.

²³ Sârn purik pilâm yuwu sârn ekuop. “Gâņe mâtâp ki maņgunihi. Mâtâp maņgunihirâmâ Sataņe tepņe heroņe otbuap. Gâņe den yat yu Anitâņe sârn nihiop ya ki lâuap. Yuâmâ lokgât naņgân naņgân yat. Ya naņgâmune ki ârândâņ oap.” Yawu sâop.

Manmannenņe ki alitmâ manmâ yâhânom.

²⁴ Yawu sârn ekum yaņak purik pilâm yuwu sârn eknongop. “Lohimbi âlâ me âlâņe biwiyenę nâhâlen katmaiņe nâhâlen torokatne sârn yan yeņahât ki naņgâņetâ yahatbuap. Me senņe âlâlâ tatyņgiap ya biatningimap sârn yakât ki naņgâm ketet otmâ engat yâhâp otnomai. Nâhât den haoņmâ ârândâņ naņgâm tem lâunihim mannomai.

²⁵ Yâhâ lok âlâ me âlâņe manmanyenę alilaknomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâņe biwi naņgân naņgânyenę nâhâlâk katmâ mannomai. Yawu otmâ manņetâ yongoņetâ munomai yamâ Anitâņe mumuņambâ mem yahatyekbuap.

²⁶ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâņe senņe âlâlâ, iri sikum me manman topņe topņe yan torokatmâ biwi naņgân naņgânyenę yan hikum munomai yaņe mumuņambâ yahatnomaihât dop ki tap. Yâhâ manman yawu yakât matņe âlepņe Anitâņe yingiwuapgât dop âlâ ki tap. Yakât yuwu sârnune naņgâņet. ²⁷ Hâmbâi sâp patoen

Himbim Awonɔnaɔe yâhâpɔe hânɔânnohomu anjelolipne meyekmune hânân genom. Gem yan manmanyenahât matɔe âlâku ikɔiâk ikɔiâk kâpekɔmâ yingiwom. ²⁸ Yen ki mum metenjetâek nâ lok bulâɔe mansanɔe galemyeɔe otmâ yâhâwom.” Yawu sâop.

17

*Yesu, Mose, Elea den sâɔ alahuwi.
(Mareko 9:2-13 Luka 9:28-36)*

¹ Yâhâ yakât kakɔan hilâm nombolân konok pesuk sâɔu Yesuɔe Petoro, Yakowo otɔu imiɔe Yoane ya yeɔeâk meyekmu nen katnenekɔmâ pumɔe âlâen yâhâwi. ² Yan yâhâɔetâ Yesuhât kun kundennɔe âlâ otɔu ekbi. Otɔu senɔeâmâ dewutâ senɔe gam irik irik sâɔap yawuya teteop. Yâhâ sâɔgumɔaɔeâmâ kaok bolan bolan otmâ kâlâp kokotɔe lan lan sâɔap yawuya olop.

³ Sâp yanâmâ Mose yet Elea emelâk Anitâɔe meyelehop yaɔe yanâk pârâk sânsânâk tetemutâ orowâk den alahu gulahu otbi. ⁴ Den alahu gulahu otɔetâ Petoroɔe ekɔmâ Yesu yuwu sâɔ ekuop. “Kutdâ, kulem aɔgo teteap yukât yuwuya âlâ ki ekmain. Yu ekmunɔe âiloɔgo oap. Yawu gârâmâ gâɔe sârâ nâɔe selep kalimbu kumbomgât nanɔan. Âlâmâ gâhât, âlâmâ Mosehât, âlâmâ Eleahât.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâɔu yanâk kulewonɔboɔ ge lâum kurihiyehop. Lâum kurihiyekmu yakât biwiɔambâ Anitâɔe yuwu sâop. “Bulâɔanâk yuâmâ nine nanne

ombe bisine. Nâñe biwinañe yâhâk hikum tatman. Yakât otmâ den sâwuap ya yeñe mem biwiyenjan katmâ tem lâuwanjim mannomai.” Yawu sâop. ⁶ Yawu sâmu hoñ bawalipñane nângâm kinçityenahât otmâ kun kundenyeñe mem kurihiakmâ hânân ge pare pare iwi. ⁷ Yawu otñetâ Yesuñe gotyenjan ba yuwu sâm ekyongop. “Ki kinçityenahât otñet. Yahatñetâ arine.” ⁸ Yawu sâmu yahatmâ lok yâhâp ya yelekñetâ bialop. Yawu otmâ Yesu iknjâk kinmu ekbi.

⁹ Yanjak pumñambâ âwurem mâtâwânâk ge Yesuñe yuwu sâm ekyongop. “Ewan pumñan Mose yet Elea tetemutâ den oain yakât in yawu ki ekyongonomai. Hâmbâi nohoñetâ mum yahatbom yakât kakñanâmâ yu eksai yukât sâm tetem ekyongonjetâ nângânomai.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâmu hoñ bawalipñane Elea tetemu ekbi yakât nângâm yuwu sâm âikuwi. “Mosehât girem den kâsikum ningimainjeâmâ yuwu sâmai. “Anjoân Eleane yâhâpñe tetemuâmâ Anitâne hângângumu gewuap yâkât mâtâp mewañgiwuap.” Yawu sâmai. Yamâ girawuhât sâmai?”

¹¹ Sâñetâ sâop. “Yamâ bulâñanâk yai. Elea yâhâpñe tetem mâtâp yai ya hengençuwuap. ¹² Yawu gârâmâ yai yakât nâñe yuwu sâmune nângâñet. Elea yamâ emelâk takaop. Takamu yengât kunlipyeneñe ekmâ yâkât topñe ki nângâm kuñetâ muop. Yâhâ Anitâne nâ hângânnohomu gewan yawuâk nohoñetâ mumbom.” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâmu nângâñetâ keterakmu yuwu sâwi. “O, yuâmâ Eleahâlen hâum kinmâ yap yamâ

Yoaneje tetem toen mem katyehop yâkât yap.”
Yawu sâwi.

*Yesuhât hoŋ bawalipŋaŋe weke bâleŋe watne sâm
hâum pâpŋuwi.*

(Mareko 9:14-29 Luka 9:37-42)

¹⁴ Mâtâwân gem tatŋetâ yan lohimbi dondâŋe lok âlâhât nanŋe ya nengâlen dâim takanŋetâ tângune sâm hâum pâpŋum pilâwin. Yawu otmâ yakât den alahum kin tatmunŋe bukulipnenŋe pumŋehembâ ge peneningiwi. Peneningiŋetâ yan naom yakât âwâŋaŋe Yesu ekmâ gotŋan ga yuwu sâm ekuop. ¹⁵ “Lok pato, gâ ihilâk nannahât nâŋgâwâŋgi. Weke bâleŋaŋe nanne mem mângâemuâmâ toen kionŋmap. Otmu senŋe gâwâŋ gâwâŋ sâm kâlâwân kionŋmu semap. ¹⁶ Yawuhât nâŋe dâim hoŋ bawalipŋaŋe sâŋetâ weke bâleŋaŋe yâkâlebâ gaiakmâ ariâkgât sâmune hâum pâpŋum pilai.” Yawu sâop.

¹⁷ Sâmu Yesuŋe nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Yen wongât nâhâitŋe ki tânngowuap yawu nanŋai? Yakât nâŋgâmunne ki ârândâŋ oap. Nâ yen orop sâp kâlep manmâ yâhâwomgât dop ki tap. Yawuhât pilâyekmâ yâhâwom yan yeŋe girawu mannomai?” Yawu sâop. ¹⁸ Yawu sâm lok sihan yakât sâop. “Yen nâhâlen mem gaŋet.” Yawu sâop. Mem yâhâŋetâ weke bâleŋaŋe mângâeop ya watmu gaiakmâ ba arimu yanâk âlepŋe olop.

¹⁹ Âlepŋe olop yakât topŋe nâŋgâne sâm Yesu yuwu sâm âikuwin. “Yu topŋe girawuhât nenŋe weke bâleŋe ya watne sâm hâum pâpŋuain?”

²⁰ Sâmunŋe sâop. “Yen nâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyenŋaŋe kepeim manmai mâne âlepŋe yuwu

mon sâmbâi. “O, pumņe enda huhuakmâ orotok sâm giâk.” Sâņetâ âlepņe huhuakmâ orotok sâm gembâp. Otmu âi nombotņe tap ya âlepņe torokatmâ membâi. ²¹ Yamâ weke bâleņe watumne ariap yaņe kârikņe bâleņe. Yakât otmâ yeņeâmâ den in sâņetâ ki gaiakmâ ariap. Yâhâ weke bâleņe yawuya ekmâmâ topņe katmâ sot barak manmâ Anitâhâlen biwiyenāņe kepeim ulitgunetâ denyenē nāņgâm gaiakmâ ariwuap.” Yawu sâop.

Yesuņe ikņak mumbuap yakât sâop.

(Mareko 9:30-32 Luka 9:43-45)

²² Yawu sâmu nen kerehâk yapâ pilâm yahatmâ Galilaia hânângen ariwin. Ari Yesuņe yuwu sâm eknongop. “Anitâņe hâņgânohomu gewan nâhât kasalipnāņe nohoņetâ mumbom. ²³ Nohoņetâ mum yan hilâm kalimbu hân kâlehen tatmâ mumuņambâ yahatbom yakât sâp tâlâhuap.” Yawu sâm eknongomu biwinenāņe nāņgâmunņe umatņe bâleņe olop.

Miti emetņe yakât takesi kalowot.

²⁴ Mâtâp ari Kapanaum kapi mewin. Kapanaum kapi mem Petorohât emet hawiņan ari kinmâ den alahuwin. Alahum kinmunņe lok nombotņe opon kâmbukņahât takesi meminiwi yaņe taka Petero yuwu sâm âikuwi. “Yengât patoyenāņe opon kâmbukņahât takesi katmap me ki katmap?” Yawu sâm âikuwi. ²⁵ Yawu sâņetâ Petoroņe sâop. “Oņ, yawu otmapgâ.”

Yawu sâmu emet kâlehen yâhâmunņe Yesuņe Petero yuwu sâm âikuop. “Petero, den yai yakât nâņgârâ girawu oap? Yuwu sâm âihohowe. Lok

komot girawuyane tewetsenye mem hângât lok kutdâ yingim mansai? Hângât lok kutdâ ya yengât bukulipyenane me kasalipyenane?” Yawu sâop.

²⁶ Sâmu sâop. “Bukulipyene kapi ambolipnane tewetsenye ki katmai. Yâhâ kasalipyene mem ge katyeknetâ yâk yengât amutyenan mansai yâkjak tewetsenye katmai.” Sâmu sâop. “Bonjanâk yat.
²⁷ Yawu gârâmâ nen Anitâhât komolân torokatmâ mansainye opon kâmbuknan yâhâ takesi ki katnom yamâ âlepne. Yakât denye bia. Gârâmâ nângânetâ bâlemapgât gâne netgât takesi yamâ yuwu tuhum katbuat. Gâne inan itâne mem ari denngânân pilârâ giâk. Gemu yan angoân inan kionbuap ya mem tepne gâim duhatbuat. Tepne gâim duhatmâ tewetsenye yapâ mem tetewuat. Ya mem ari gike umut otmu nâhât umut katbuat.” Yawu sâop.

18

*Huruŋ huruŋ manmâ yâhânôm.
(Mareko 9:33-37 Luka 9:46-48)*

¹ Yawu sâm ekumu Yesu yuwu sâm âikuwin. “Sâp patoen Anitâne tihitnenye otmuâmâ orowâk manmâ yâhânôm yanâmâ nengâlen gâtne âlâ me âlâhât nângârâ kunnenye manbuap?” Yawu sâm âikuwin.

² Yawu sâmunye naom tipne âlâ gotnennan kinop ya hâum tiripnongom yuwu sâm eknongop.

³ “Âinohoi yakât topne yuwu sâmune nângânet. Nimnaom titipâne Anitâhât den nângâm in yawu biwiyenane lâum yâkât komot otmai. Yakât dopneâk otnomai yanâmâ Anitâne âlepne yen

meyekbuap. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ An-itâhât komolân torokatnomaihât dop âlâ ki tap. ⁴Yâhâ nimnaom titipâne yenhât nângânetâ gemu huruŋ huruŋ manmai. Yakât dopneâk yengâlen gâtne âlâ me âlâne yenhât nângânetâ gemu huruŋ huruŋ mannomai. Lok yawuya yengât nângâmune yahatbuap. ⁵Yâhâ lok âlâ me âlâne naom tipine yuwuya yakât nângânetâ yahatmu buku otbanjinomaiŋe nâ hoŋ banihimai yakât dop oap.

Otjetâ bâleâk sâm ki kendâyinjom.
(Mareko 9:42-48 Luka 17:1-2)

⁶Yâhâ lok âlâ me âlâne nimnaom titipâ nâhât pat manmai ya yengât mâtâp maŋuyinjomai. Yamâ hâmbâi matne umatne menomai. ⁷Den yan yakât torokatmâ âlâen hâum yuwu sâwe. Satanŋe yen kerek mem ge katyekbe sâm otmu yakât lohotne otne sâm oai. Yakât tepne nanŋan. Lohimbi âlâ me âlâne Satangât tem lâum yan, bukulipyene otjetâ bâleâkgât kendâyinjomai yakât matne An-itâne umatne yinjiwuap. Yawu.

⁸Yakât torokatmâ sâwe. Bulâne hârenomaihât ki sâwom. Topne nângânetgât den âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâ bâtyeŋe me kâiyenŋe otmâ hilipgunomai. Yawu otmâ hilipgum bâtyenahât me kâiyenahât tosa yakât otmâ umut biwiyenŋe hem kâlâwân kioŋmagât ya hârem pilânomai. Topne yuwuhât yan. Lok âlâ me âlâne dâiyekmu yu me ya otjetâ bâlemu hemgât pat otmaihât ya pilâm biwiyenŋe Anitâhâlen katnomai. Yawu otjetâ manman kârikne yinjiwuap. ⁹Otmu yawuâk lok âlâ me âlâne senŋe nombot me nombot yanŋe orotmeme

bâleŋe ekmâ biwiyenŋe yan ariwuap. Biwiyenŋe yan arimu yakât otmâ tâpikgum senyenjahât tosa yakât otmâ umut biwiyenŋe hem kâlâpgât pat otmâp sâm yakât âlâ gusuhutmâ pilânomai. Gusuhutmâ pilâm biwiyenŋe Anitâhâlen katmâ yâkât tem lâum yâhânetâ manman kârikŋe yingiwuap. Yawu.

Lama âlâ gulip otbanjimu ki pilâwuap yan hâum sâop.

(Luka 15:3-7)

¹⁰ Yâhâ nimnaom ya yengât âlâku sâmune nângânet. Anitâŋe aŋelolipŋe nombotŋe naom titipâ yu galempongonet sâm âi yingioŋp yaŋeâmâ yâkât senŋan âilonŋo mansai. Yakât yeŋe naom titipâ yu yengât nângânetâ ki gewuap.

¹¹ Yakât âlâ torokatmâ sâwe. Lohimbi yeŋe hem nâpumân ge hiliwahomaihât Anitâŋe yengât sâm hângânnohomu gewan. Yakât nâŋe mem kuwikyekmune manman âilonŋoân mannomai.

¹²⁻¹³ Yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nângânet. Lok âlâhât lama 100 yawu kinbanjiai. Gârâmâ ya yengât hohetyenambâ konok âlâŋe misiŋgurakbuap. Yawu otmu ambonaŋe nombotŋe ya katyekmu kinnetâ konok misiŋgurakbuap ya pâinmâ yâhâm gewuap. Yawu otmâ nombotŋe katyekmu kinnomai ya yengât ki nângâm ketet otbuap. Yâhâ misiŋgurakbuap ya mem tetem yanâmâ tepŋe welâmŋan giâk sâm yakât otbuap.

¹⁴ Yakât dopŋeâk awonŋaŋe nan baralipŋe âlâ me âlâŋe hiliwahomaihât haonmâ ârândânŋ tihityenŋe otmâp.

Orotmeme bâleŋe otninginomai yan yuwu ot-nom.

¹⁵ Otmu den âlâ yuwu sâmunen nângânet. Bukuhe âlâne topne âlâlâ mângâhehoku mem dâirâ yok pilâm yetnjiâk alahuromawot. Alahumutâ ârândân otmu buku konok mandowawot. ¹⁶ Yâhâ bukuhanen gâhât den ki nângâwuap otmuâmâ emelâk Mosenen den yuwu kulempuop ya watbuat.

“Lok konoknen iknjiâk bukulpnen âlâ me âlâhât topyenen teteâkgât sâm hâreyingiwuapgât dop ki tap. Lok yâhâp me amon yenen denyenen sânomai ya lâuakmâ konok otbuap yamâ nângânetâ bonnen (otmap/otbuap).”

Den ya watmâ buku nombotnen konok me yâhâp meyelekdâ gam yâknen heñgenjuruomawot. ¹⁷ Yâhâ bukuhanen iliwetbuawâmâ Anitâhât komot yengât senyenjan heñgenjunomai. Yâhâ yâk yengât senyenjan iliwetmâ denyenen ki nângâwuawâmâ yuwu sâm ekunomai. “Gâmâ kunge kâriknen otmâ iliwet tat yakât otmâ nen orop torokatdâ mannomgât dop bia.” Yawu sâm ekum watnetâ ari manbuap.

Den sâm hâreyingine sâm angoân Anitâ âikum eknom.

¹⁸ Yuwu sâmunen nângânet. Bukulpnyenen yu me ya âlepnen otmai ya yenen eknetâ ârândân otmap yawuâk Anitânen ekmu ârândân otbuap. Yâhâ bukulpnyenen otnetâ bâlemapgât yenen kuyinginomai ya yawuâk Anitânen mâtâp manguyingiwuap. Yawu.

¹⁹ Otmu torokatmâ sâwe. Yenen menduhuakmâ lok âlâhât den sâm hârewanjinomai yan biwiyenen konok otmu Anitâ âikuñetâ topnen mem teteknan tuhumu nângânomai. ²⁰ Otmu nânen yengât

hohetyenjan kinmâ howeyekbom. Howeyekmune yakât topņe nâņgâm heņgenġum den sâm hârewaņginomai. Otmu Anitâņe gurâ yawuâk hârewaņgiwuap. Yawu.” Yawu sâop.

Nenņe lohimbi otyiņġim mannom yakât dopņeâk Anitâņe otniņġiwuap.

²¹ Sâm u Petoroņe yuwu sâm âikuop. “Kutdâ, bukune âlâņe orotmeme kiņgoņ mângâenekmu tosa pilâwaņġimune amon otmu yan pesuk sâwuap? Nombolân yâhâp otmu yan pesuk sâwuap me? Me ya wangim torokatmâ yâhâwuap?” Yawu sâm topņe nâņgâwehât âikum nâņgâop.

²² Sâm u sâop. “Yawu bia. Ihilâk, ġâņe tosaņe pilâwaņġim yâhâwuap. ²³ Yakât yuwu sâmune nâņgâ. Anitâņe tihityeņe otmâ den sâm hâreyiņġiwuap. Yakât topņe teteâkġât lok kutdâ orotmemeyenjan hâum sâwe. Yâkņe ikņe âi loklipņe yeņġât tosa tatyiņġiop ya mem âwureņet sâm ekyongop. Ekyongomu tatyiņġiop ya amboņan amboņan yâkâlen ba sâm tetewi. ²⁴ Otmu aņġoân ġaop yâkât tosa pato, yakât dowâmâ 13 milion kina yakât dop. ²⁵ Yâhâ lok yaņe tewetsenņe ki tatbaņġiopġât otmâ ya kâpekbâpġât dop bia. Yawu ġârâmâ lok kutdâņe yuwu sâm ekuop. “ġâ, imbihe naomġe âi tuhum tewetsenņe mem dâinomai yamâ nâhâlâk sâp ârândâņ katmâ yâhânomai.” Yawu sâop. ²⁶ Yawu sâm u lok yaņe yuwu nâņgâop. “Nenņe âi yu ġirawu torokatmâ hâhiwin kakņan tuhum manmâ yâhânom. Yawu ġârâmâ kâpekbomġât dop âlâ ki tap, bia kârikņe.” Yawu nâņgâm lok kutdâ ya yuwu sâm ulitġuop. “Yawu ġârâmâ ġâ nengât tepġe nâņġâningi. Hâmbâi mâtâp

teteningimu âlepņe kâpeknom. Yakât ki hâwât hâwâlâk kendâningiwuat.” Yawu sâop. ²⁷ Yawu sâm ulitgumu ekmâ tepņe nâņgâm tosaņe ya pilâwanņiop.

²⁸ Yawu gârâmâ âi lok yaņe bukuņe âlâ mem teteop. Otmu bukuņahât tosa yamâ 10 kina yawuya tatbanņiop. Mem tetem tosaņe kâpehâkgât ekuop. ²⁹ Ekumu yuwu sâm ulitguop. “Gâ tepge nâņgânihim tipņe mambotdâ yan kâpekbom.” Yawu sâop. ³⁰ Yawu sâop ya ki nâņgâm pâi emetņan mem katmu talop. Yan tatmu yuwu sâm ekuop. “Gâ yuânâk taddâ hep torehenlipgaņe tewetsenņe gihinjetâ pâi emetņe puluhum gewuat.” Yawu sâop.

³¹ Yawu otmu âi lok yakât bukulipņaņe nâņgâm bâlewanņim patoyeņe ekuwi. ³² Ekuņetâ den ya nâņgâm olop amboņe ya kunmu gamu yuwu sâm ekuop. “Gâ lok bâleņe. Anņoân tosahe ya kâpekbâtgât dop. Yamâ nâņe tosahe pilâhihiwan.

³³ Gâku yawuâk bukuhahât tosa ki pilâwanņiat yakât nâņgâmune umatņe oap.” Yawu sâop.

³⁴ Otmu biwiņaņe nâņgâmu umatņe otmu mem pâi emetņan katmâ hâhiwin pato ya torokatmâ wanņetgât tembe lâulipņe ekyongop. “Lok yu wawi oap yakât hâhiwin wanņetâ ârândân otbuap.” Yawu sâm ekyongop. ³⁵ Yakât topņe yuwu tap. Bukulipyenāņe mem âlâlâ tuhuyekņetâ tosa ki pilâyinņinomai. Yamâ Himbim Awoņnenņaņe yen gurâ yawuâk tosa ki pilâyinņiwuap.” Yawu sâop.

19

*Lokņe imbiņe ki pilaknomai.
(Mareko 10:1-12 Luka 16:18)*

¹ Yesuje den ya sâm pesuk pilâm menenekmu yapâ yahatmâ Galilaia hân ya pilâm yanak Yoran to hâtikgum Yuraia hânângen ariwin. ² Arimunje lohimbi dondâje denje nângâne sâm betnenjan watnenekmâ ariwi. Yan watnenekmâ arinetâ yâkje lohimbi dondâ hejgemyongop.

³ Otmu Parisaio lok nombotjaje taka “Den girawuyaen hâum sâmunje yan matje sâm tâpikgumu den âiân katne,” nângâm yuwu sâm Yesu âikuwi. “Mâtâp girawu tap? Lok âlâ me âlâje yeje engatyeneâk otmâ imbilipyene pilâyeknomaihât mâtâp tap me bia?”

⁴ Sâjetâ sâop. “Yen Anitâhât den nângâmai me bia? Den yamâ yuwu tap.

“Anitâje topje katmâ hân himbim kândikyotgom yan lohimbi yâhâp katyelehop. ⁵ Katyelekmâ yan den yuwu sâm ekyotgop. “Lok âlâ me âlâje âwâje mâmâje pilâyelekmâ imbinjât mandomawot.” Den yawu tap.

⁶ Yakât otmâ ki hionakmâ ikniâk ikniâk otdomawot. Anitâje menduhuelekmu konohâk olowot. Yakât otmâ lok âlâ me âlâje ki hionyeleknomai.” Yawu sâop.

⁷ Sâmu sâwi. “Ya âlepje yat. Gârâmâ Moseje girem den âlâ yuwu kulemguoop tap.

“Lok âlâ me âlâje imbije pilâwe sâm âlepje pilakdomawot yakât topje kulemgum wanmu miakmu watmu ariwuap.”

Yawu tap. Otmu Moseje ya otnomgât âlepje sâop. Gâje den yat yuneâmâ Mosehât den ya orop ki lâuaksawot. Yakât otmâ nângâmunje ki ârândân oap.” Yawu sâwi.

⁸ Yawu sânetâ Yesuŋe Moseŋe den sâop yakât yuwu sâŋ ekyongop. Moseŋe girem den yawu kuleŋguop yamâ kuyiŋgiwehât nâŋgâm ki kuleŋguop. Yeŋgât tâmbâlipyenŋe biwiyenŋe kârikŋe otmu yeŋahâlâk nâŋgâm manminiwi yakât kuleŋguop. Yâhâ kândikum yawu ki otbi. ⁹ Yakât otmâmâ nâŋe yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Lok âlâhât imbiŋe mâtâp ki tâpikgum manmu lokŋe imbiâk pilâm ba imbi ondop membuap. Yamâ lok yaŋe tosa umatŋe membuap.” Yawu sâop.

¹⁰ Yesuŋe yawu sâmu nenŋe yuwu sâŋ ekuwin. “Nengât orotmeme yuwu tap. Lohimbi imbiâk hionakmâ mansai. Yawu oraŋgimaihât nâŋgâm lok yawuyaŋe imbi barak mannomai.” Yawu sâwin.

¹¹⁻¹² Sâmunŋe sâop. “Lok kerekŋe imbi barak mannomaihât dop ki tap. Nombotŋe mâmâlipyenŋe yeŋgât tepyenjambâ pâlâmŋe mannomaihât yawu tetemai. Nombotŋeâmâ imbi memai sâŋ mâtâp maŋguyiŋimai. Yâhâ nombotŋeâmâ Anitâhât nep yakâlâk nâŋgâm tiŋ tiŋâk mem mannom nâŋgâm imbi barak manmai. Yakât Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ otmap. Otmu lok nombotŋe den yu biwiyenŋe ekmâ topŋe nâŋgâm yâhâŋetâ ârândâŋ otbuap.” Yawu sâop.

*Yesuŋe nan baralipyenŋe lukuleyehop.
(Mareko 10:13-16 Luka 18:15-17)*

¹³ Otmu sâp yanâmâ lohimbi nombotŋe nan baralipyenŋe meyekmâ Yesuhâlen ariwi. Ari Yesuŋe kunyenŋan mem Anitâ ulitgumu lukuleyehâkgât ekuwi. Yawu otŋetâ nenŋe yekmunŋe ki ârândâŋ otmu kuyiŋgiwin.

¹⁴ Kuyiŋgimunŋe Yesuŋe nenekmu ki ârândâŋ otmu

yuwu sâ m eknongop. “Kâmbukņe, ki kuyiņiņet. Anitâņe nimnaom titipâ yu yengât tihityeņe otmap. Yakât otmâ dâiyekmâ nâhâlen ganjet. Yeņe kuyiņiņetâ ekmune ki ârândâņ oap. ¹⁵ Yawu sâ m Anitâ ulitgum kunyeņan memu yaņak kapi ya pilâm âlâengen ariwin.

Lok iri sikumyeņe pato tatyiņgiap yâk yengât topyeņe.

(Mareko 10:17-31 Luka 18:18-30)

¹⁶ Sâp âlâen lok âlâņe Yesuhâlen taka yuwu sâ m âikuop. “Kutdâ, nâņe âlâ girawu otmune ârândâņ otmu yanâmâ Anitâņe manman kârikņahât pat kunihiwuap?”

¹⁷ Sâmu sâop. “Gâ wongât yakât âinohoat? Yakât amboņe yamâ Anitâ konok. Gâ yu me ya âlepņeâk otbehât naņgat otmuâmâ girem den hârohâk nâņgâm lâuwuat.

¹⁸ Sâmu sâop. “Girem den girawuya?” Sâmu sâop. “Mosehât girem den yukât yan.

“Gâ lok nombotņe ki yongorâ munomai. Me buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Me kombo ki otbuat. Me hâkyeņan ki sâuwat. Me den perâk ki sâ m kâityongowuat.

¹⁹ Gâ âwâhe mâmâhe yetgât lauyetņe lâum amutyetņan manbuat. Otmu nenņahât naņganņimunņe yahatmap yakât dopņeâk buku nombotņe yengât nâņgâmunņe yahatbuap.” Yawu tap. nâņgâmat yawuâk buku nombotņe tânyongowehât nâņgâuwat. Yawu.”

²⁰ Sâmu sâop. “Girem den yu sâ m arat yamâ otmanâk hârok. Orotmeme girawuya ki otman ya

otbom yanâmâ Anitâņe manman kârikņahât pat kunihiwuap?” Yawu sâop.

21 Sâmu sâop. “Senņe âlâlâ pato tatgihiap yamâ mem buku nombotņe umburuk mansai ya yingiwuat. Yawu otdâmâ Anitâņe manman kârikņahât pat kuhihwuap. Yawu otmâ nâhâlen torokatdâ orowâk arinom.” Yawu sâop.

22 Yawu sâmu iri sikum me senņe âlâlâ pato tatbaņgiop yakât nâņgâmu biwiņe umatņe otmu, Yesuņe sâop ya ekmu hâi hâiņe otmu pilâm âlâengen ba ariop.

23 Ba arimu Yesuņe yuwu sâm eknongop. “Yuwu sâmune nâņgâņet. Lok iri sikum pato tatyingiap yaņeâmâ Anitâhâlen torokatne sâm otņetâ hâi hâiņe otmap. 24 Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nâņgâņet. Pusiņe seloņ watmu pin pinņan arimu yan watmâ bawe sâm hâum pâpgumap. Yakât dopņeâk lok iri sikumyeņe pato tatyingiapņe Anitâņe tihityeņe olâkgât mâtâp ya watmâ arine sâm otņetâ hâi hâiņe otbuap. Lok nombotņe iri sikum pato tatyingiapņe yeņahâlâk nâņgâmai. Lok yawuyeņe himbimân Anitâhât gotņan ki yâhânomai.” Yawu sâop.

25 Yawu sâmu nâņgâmunņe sâtņe otmu yuwu sâwin. “Âo, yu yat yuâmâ lok girawu yaņeâmâ himbimâgât pat otbuap?”

26 Yawu sâmunņe Yesuņe sennenņe topņan dâņâk nenekmâ yuwu sâop. “Anitâhât manman kapiân arine sâm lokgât nâņgân nâņgânân arinomaihât dop ki tap. Yamâ Anitâ konokņe nâņgâningimap. Yakât otmâ yeņe yu me ya otne sâm Anitâhât nâņgân nâņgânân watmâ otnomaihât dop tap.

Yâkņe konok manman kârikņe ya yingimu mem manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

²⁷ Yawu sâmu Petoroņe yuwu sâm âikuop. “Bâe, nenâmâ senņe âlâlâ kerek betbangim gâhâlen torokatmâ hâhiwin kakņan manmain. Yakât nenņe girawu menomgât nanġat?” Yawu sâop.

²⁸ Sâmu sâop. “Hâmbâi sâp pato tetewuawân An-itâņe yâhâpņe nâ hâņġânnohomu âwurem gewom. Yanâmâ âi sâm nihiop yakât bulâņe tetenihiwuap. Yawu gârâmâ yeņe nâhâlen torokatmâ manmai yamâ nâ orowâk tatnomai. Tatmâmâ Isirae lok komot kâiân yâhâp mansai yeņġât topyeņe ya sâm tetenom. Otmu yeņeâmâ kunlipyeņe otmâ galemýongom mannomai. ²⁹ Yakât otmâ yuwu sâmune nâņġâņet. Lohimbi âlâ me âlâņe âwâ mâmâlipyeņe, me imi garilipyeņe, me senņe âlâlâ siminņe tatyinġimap ya aksihâk pilâyekmâ lohimbi kerekņe nâhât den nâņġâņetġât nâhât komolân torokatmâ tânyongonomai yâhâmâ nâ orowâk konohân tatnom. Tatmunņe yakât matņe âilonġo yinġimune menomai. ³⁰ Yâhâ lohimbi nombotņe yeņahât nâņġâņetâ yahatmap ya Anitâ orop ki tatnomai. Yâhâ nombotņe yeņahât nâņġâņetâ gemu huruņ huruņ manmai ya Anitâņe meyekmu ikņan torokatnomai.” Yawu sâop.

20

Anitâhât hoņ bawanġimunņe yakât hâmeņe ningiwuap.

¹ Yesuņe den âlâ yuwu sâm eknongop. “An-itâhât hoņ bawanġiņetâ yakât hâmeņe yinġiwuap yakât topņe nâņġâņetâ keterahâġġât den âlâen

hâum yuwu sâmunê nânġânet. Lok kutdâ âlâhât hân pato tatbaŋgiopne omoŋânâk nep tuhuŋet sâm kapiân yâhâ nep lok meyhêp. ² Lok meyekmâ, “Âi tuhunomai yakât hâmeŋe kina konok konok yinġiwom,” sâmu nânġânetâ âlepne otmu yahatmâ ari nep tuhuwi.

³ Yawu otmâ omoŋânâk 9 kilok otmu yan lok nombotne âlâ meyekbe sâm kapiân yâhâop. Yâhâ hilâm im tathi ya yehop. ⁴ Yekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yen ari nâhât nep kâmetnetâmâ yakât hâmeŋe kina konok konok yinġiwom.” Yawu sâm ekyongomu ari nep tuhuwi. ⁵ Nep tuhum tatnetâ 12 kilok olop yan nep lok nombotne âlâ meyekmu nep tuhuwi. Yâhâ 3 kilok otmu nep nombotne âlâ ya gurâ meyekmu nep tuhuwi.

⁶ Nep tuhum tatnetâ emelâk emetsâpne olop. Emetsâpne otmu nep lok nombotne âlâ meyekbe sâm kapiân yâhâop. Yâhâ yekmâ yuwu sâm âiyongop. “Wongât otmâ konam im tai?”

⁷ Sâmu sâwi. “Lok âlâne âi tuhuŋet sâm ki sâm ningiap. Yakât otmâ hilâm im tain.”

Sânetâ sâop. “Yen yahatmâ ari nâhât âi tuhuŋet,” sâop. Yawu sâmu ari nep tuhuwanġiwi.

⁸ Nep tipine tuhuŋetâ emetsenŋe potok sâmu nep amboŋane yahatmâ nep loklipne yengât galem ya yuwu sâm ekuop. “Lok âi miai ya ekyongorâ ga hâmeŋe meŋet.” Yawu sâm ekuop.

Aiop, galem yaŋe nep loklipne ya ekyongomu gaŋetâ bâine meyhêp yâk yengâlebâ topne katmâ tewetsenŋe yinġiop. Yinġim arim arim anġoân meyhêp ya bâine yinġiop. ⁹ Yawu otmâ lok emetsâpne taka âi mewî ya kina konok

konok yingiop. ¹⁰ Yawu otmu angoân takawi yaŋe yekŋetâ bâlemu yuwu nâŋgâwi. “Nenŋe sâŋ omoŋânâk taka âi topŋe katsain. Yakât otmâ tewetsenŋe pato membâmŋât dop.” Yawu nâŋgâwi. Yawu nâŋgâwi yamâ angoân takawi me betŋan takawi ya hârohâk dop konohâk yingiop. ¹¹ Dop konohâk yingimu yakât tepyenŋan tâlimu nep amboŋahât dondâ nâŋgâm bâlewanŋim yuwu sâŋ ekuwi. ¹² “Lok nombotŋe emetsâpŋan meyekdâ takai. Yâhâ nenâmâ omoŋânâk menenekdâ nep tuhumunŋe sikopŋe irik irik sâŋ dondâ nongoap. Yakât otmâ bâleain. Yawuhât girawu otmâ gâŋe mem ge katnenekmâ emetsâpŋe takai ya orop dop konohâk ningiat? Yakât nâŋgâmunŋe dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

¹³ Yawu sâŋetâ nep amboŋaŋe lok hohetyenŋan kinmâ sâop ya yuwu sâŋ ekuop. “Buku, nâŋe ki otmâ tâpikguan. Meyeksan yan kina konok konok yingiwom sâŋmune nâŋgâŋetâ ârândânŋ oap. ¹⁴ Yakât otmâ yingian yu miakmâ arinŋet. Nâŋe yen yingian otmu bâiŋe takai ya yingian yuâmâ nine enŋatneâk watmâ yingian. ¹⁵ Nâŋe tewetsenŋe yu kâsikum yingian yamâ nâhât wahap. Yeŋe ki galemnohoai. Yakât otmâ yeŋe nâŋgâm bâlenihiai yakât nâŋgâŋmune ki ârândânŋ oap.” Yawu sâop.

¹⁶ Yakât otmâ yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Sâp yi-wereŋe nâhâlen biwiyenŋaŋe kepeim hoŋ banihiai. Otmu sâp âlâen komot topŋe topŋe yaŋe nâhâlen biwiyenŋaŋe kepeim hoŋ banihinomai. Yen me yâk hârohâk hâmeŋe dop konohâk menomai. Gewe yâhâwe bia. Yen kerekŋe manman kârikŋan arinomai. Yawu.” Yawu sâop.

Yesuŋe mumbuap yakât sâm hoŋ bawalipŋe eky-ongop.

(Mareko 10:32-34 Luka 18:31-33)

¹⁷ Yesuŋe Yerusalem kapiân yâhâwe sâm nen hoŋ bawalipŋe menenekmu orowâk yâhâwin. Mâtâwân yâhâm tatmâ Yesuŋe yuwu sâm eknongop. ¹⁸ “Yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yiwereŋe Yerusalem kapiân yâhânom. Yan yâhâmunŋe lok âlâŋe nâŋgâm bâlenihim hotom umai otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yeŋgât bâtyeŋan katnekbuap. Bâtyeŋan katnekmu den âiân katnekmâ mumbomgât den sâm hârenihinomai. ¹⁹ Den sâm hârenihim Roma lok yeŋgâlen katnekŋetâ yâkŋe yuwu otnihinomai. Sennan gem, tâpnohom, mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin pato nâŋgâwom. Otmu benŋe howanân nohoŋetâ mumbom. Mumune hannohoŋetâ hilâm kalimbu pesuk sâmu yakât kakŋan mumuŋambâ yahatbom.” Yawu sâop.

Bukulipnenŋe yâk yeŋgât hoŋ bayiŋginom.

(Mareko 10:35-45)

²⁰ Sâp yanâmâ Yewerihât imbiŋaŋe nanyâhâtyetŋe dâiyelekmâ ba Yesu yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, nanyâhâtne yu nâŋgâyitgihât naŋgan.” Yawu sâop.

²¹ Sâmu sâop. “Gâ biwihane girawu nâŋgâm dâiyelekmâ takat?”

Sâmu sâop. “Sâp patoen gâŋe lohimbi kerek galemnenŋe manbuat yanâmâ nâhât nanyâhâtne yu orowâk tatmâ tângohomutâ galem mannomai.” Yawu sâop.

22 Yawu sâmu Yakowo yet Yoane yuwu sâmu âiyotgop. “Yakât topņe ki nâņgâm denâk sâmu yawot. Umatņe âlâlâ tetenihimu hâhiwin nâņgâwom yawuâk nâņgâromawot me?”

Sâmu sâowot. “Ya âlepņe yat. Umatņe nâņgâwualân net gurâ yawuâk nâņgâromgât naņgait.” Yawu sâowot.

23 Sâmutâ sâop. “Bonņanâk yawot. Umatņe âlâlâ tetenihimu hâhiwin nâņgâwom ya yet gurâ yawuâk nâņgâromawot. Yakât sâwe. Lok âlâ me âlâņe tânnohoņetâ kunlipyene mannom yakât Anitâ ikņahâk nâņgâmu tap.” Yawu sâop.

24 Yawu sâmu ekyotgomu yakât den pat nâņgâmunņe bâlemu Yakowo yet Yoane yetgât nâņgâm bâleyitgiwin. 25 Nâņgâm bâleyitgimunņe Yesuņe nâņgâmu bâlemu den âlâen hâum yuwu sâmu eknongop. “Lok papatolipyenane nâņgâmai dopņan lohimbi galemynogoneta yâk yengât amutyenân manmâ hâhiwin kakņan manmai. 26-28 Yeneâmâ papatolipyenane otyingimai yawu ki otnomai. Nâhât den lâum mansaiņe nâhât hoņ bam gam nâ tânnohoņetgât ki gewan. Nâņeâmâ lohimbi hoņ bayingim sârereyekmâ kinmune nohoņetâ mumbom. Mum yan tosayene pilâyingiwom. Yawu otbomgât awoņnane âi sâmu nihim hâņgânnohomu ge mansan. Yawu gârâmâ yengâlen gâtņe âlâ me âlâņe bukulipyenane nâņgâyinginetâ yahalâkgât meņetâ huruņ huruņ otmu yâk yengât amutyenân mannomai. Otmu yengâlen gâtņe âlâ me âlâņe Anitâņe nenekmu ârândâņ olâkgât nâņgâm yawuâk bukulipyene yengât hoņ bayinginomai. Yawu.” Yawu sâop.

*Lok senyetŋe bok sâsâŋe ya heŋgemyotgop.
(Mareko 10:46-52 Luka 18:35-43)*

²⁹ Yesuŋe menenekmu Yeriko kapi pilâm yâhâwin. Yâhâmunŋe lohimbi dondâŋe betnenŋan watnenekmâ ariwi. ³⁰ Arimunŋe lok yâhâp senyetŋe bok sâsâŋe mâtâp ginŋan talowot. Tatmutâ lohimbi yaŋe “Yesu takap” sâŋetâ nâŋgâm yahatmâ halahum yuwu sâowot. “Lok pato, Dawitihât sen, gâ netgât wehe nâŋgânitgi.” Yawu sâowot.

³¹ Yawu sâmutâ lohimbi gotyetŋan kinbiŋe kuyitgim yuwu sâwi. “Bâe, girawu otmâ den kârikŋe sâm halahum tawot? Den nâŋgânâk tatset.” Yawu sâwi. Yawu sâŋetâ iliwetmâ witgumâk sâowot.

³² Sâmutâ yuwu sâm âiyotgop. “Girawu otyitgi-wehât naŋgawot?”

³³ Sâmu sâowot. “Lok pato, sârâ sennetŋe hâreakmu ekdehât naŋgait.” Yawu sâowot.

³⁴ Yawu sâmutâ senyetŋan mem walipgumu hâreakmu ekmâ, Yesu betŋan sâmutâ orowâk ariwin.

21

Yesuŋe Yerusalem kapiân yâhâop.

(Mareko 11:1-11 Luka 19:28-40 Yoane 12:12-19)

¹ Yapâ ari Yerusalem kapi pato yakât gotŋan kapi âlâ, kutŋe Betepahe sâm, ya Oliwa pumŋan tap yan yâhâwin. ² Yan yâhâ Yesuŋe hoŋ bawayâhâtŋe yâhâp yuwu sâm hâŋgânyotgop. “Kapi tipine ewapâ tap yan dongi nanŋe otmu mâmâŋe hikum katyelekŋetâ kinsawot ya holaŋmâ meyelekmâ geromawot. ³ Holaŋyelekmutâ lok âlâ me âlâŋe yelekmâ âiyotgoŋetâmâ yuwu

sâm ekyongoromawot. “Yiwereŋe âi teteap. Yakât otmâ kutdânetŋe ye meyelekdehât hângânnotgomu takait. Meyelekmâ arimutŋeâmâ âi ya tuhum pesuk pilâmuâmâ mem âwurem takarom.” Yawu sâmb ekyongoromawot.” Yawu sâop.

⁴⁻⁷ Yawu sâmb hângânyotgomu yâhâowot. Yâhâ donŋi ya holaŋmâ meyelekmâ takamutâ hâk katipŋe kâlep katbin ya holaŋmâ lotohom kakŋan katbin. Katmunŋe kakŋan yâhâ talop. Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân yâhâwin. Otmu Yesu kapiân yâhâop yakât emet inânŋan poropete âlâŋe den kulemguop ya yuwu tap.

“Yen Yerusalem kapi ambolipŋe nâŋgâŋet. Papatolipyeŋe orotmeme yuwu otmâ mansai. Yaŋeâmâ bam gane sâmb yan hâk meme otmâ beâsi kakŋanâk bam gamai. Otmâmâ yeŋât lok kutdâ yuŋeâmâ yeŋe otmai yawu ki oap. Yâhâmâ ikŋahât nâŋgâmu gemap. Yakât otmâ donŋi kakŋanâk lohotŋan ariop.”

Den yawu tap yakât bonŋe Yesuŋe donŋi kakŋan tatmâ Yerusalem kapiân yâhâop yan teteop.

⁸ Kapiân yâhâmu yan lohimbi kiŋgitŋe orowâk hâruhuakbiŋe Yesuhât nâŋgâŋetâ yahatmu yeŋe sâŋgum kâkâlep ya holaŋmâ mâtâp tete liŋgatmâ ariwi. Yâhâ nombotŋeâmâ âliwahap esenŋe hârem yaŋe liŋgatmâ ariwi. Liŋgatŋetâ donŋi yaŋe yakât kakŋambâ ariop. ⁹ Yâhâ nombotŋe hâruhuakbi yaŋe yuwu sâmb mepaewi. “Gâmâ tâmbânenŋe Dawitihât sen. Gike ombeheâk ki takat. Anitâŋe âi sâmb gihiop ya lâum kinmâ nengâlen mat takat. Yakât otmâ heronŋe otgihim

mepaeheksain.” Yawu sâ mepaewi.

¹⁰ Yesuŋe Yerusalem kapiân yâhâmu kapi ya ambolipŋaŋe ekmâ pârâk pilâm yuwu sâwi. “Main. Lok yuâmâ wonân gâtŋe? Me âlâhât nanŋe?”

¹¹ Yawu sâŋetâ lohimbi betŋan sâwiŋe yuwu sâ m ekyongowi. “Yuâmâ Anitâhât poropete âlâ, kutŋe Yesu, kapi tipiŋe, kutŋe Nasaret sâ m, Galilaia hânân tap yapâ gâtŋe.” Yawu sâwi.

*Yesuŋe opon kâmbukŋan yâhâ lohimbi watyehop.
(Mareko 11:15-19 Luka 19:45-48 Yoane 2:13-22)*

¹²⁻¹³ Yawu sâŋetâ Yerusalem kapi patoen yâhâwin. Yâhâmunŋe Yesuŋe donŋi kakŋambâ kionŋmu yaŋak yapâ opon kâmbukŋan yâhâwin. Yâhâ opon kâmbukŋe kâlehen lohimbiŋe senŋe âlâlâ aŋgi guŋgi otmâ hâmeŋe hâukum kinbi ya yekbin. Yekmâ Yesuŋe nâŋgâm bâleyiŋgim yuwu sâ m ekyongop. “Yu oai yukât emet inânŋan Anitâŋe poropete âlâ ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe nâhât opon yukât kâlehen yâhâ mepaenekomai.”

Den sâop yakât yuwu sâ mune nâŋgâŋet. Yeŋe yukât kâlehen tatmâ lohimbi kâityongom hâmeŋe mem yahatmâ aŋgi guŋgi otmâ gai. Yawu otmâ gai yu ekmune aŋgim bero emetŋe yawuya oap. Opon kâmbukŋe yu kâlehen ki orotŋe otŋetâ ekmune bâleap.” Yawu sâ m kakŋan tat tat, tewo, kembâ mem emetŋe tuhumm ya kâlehen katŋetâ talop, senŋe âlâlâyeŋe mem purik pilâyŋgim watyekmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbi.

¹⁴ Gem tiok taok otmâ arim kinjetâ lok nombotne senyeje bok sâsâne otmu lok pareje ya yâkâlen arinetâ hengemyongop. ¹⁵ Hengemyongomu naom titipâne Yesu eknetâ sâtnê otmu yuwu sâm mepaewi. “Dawitihât sen, kâwiâk watyekdâ kionsai yakât herone oain.” Yawu sânetâ yan hotom uminiwi ya yengât lok kunje otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi yanê nângâm bâlewangim yuwu sâwi.

¹⁶ “Naom titipâ kutyene bianê mepaeheksai ya ekmunje ki ârândân oap. Yakât kuyingirâ hutuk sânet,” yawu sâm Yesu ekuwi.

Sânetâ sâop. “Mepaeneknetâ nângâmune ârândân oap. Yu oai yukât emet inânjan Anitâne poropete âlâ ekumu kulenguop ya yuwu tap.

“Anitâne nimnaom titipâ yengât biwiyenjan kionmu herone otbanjai.”

Den yawu kulenguwi tap yakât bulâne yu tetemu eksai.” ¹⁷ Yawu sâm ekyongom yapâ pilâyekmâ Betani kapiân ari omon sâmu iwin.

Lakop sâwangimu hâlâlân sâm kinop.

(Mareko 11:12-14,20-24)

¹⁸ Yan imunje emet han sâmu yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâp arim tatmunje Yesu po wangio. ¹⁹ Po wangimu senje pilâm lakop âlâ mâtâp ginjan kinop ya ehop. Ya ekmâ kehetje mem nembom sâm gotjan ari ekmâ kehetje âlâ ki kinop. Esenjanak âi omon omon otmâ kinmu ekmâ yuwu sâop. “Âo, yu kehetje ki kinsap. Esenjeâk tap. Yakât otmâ lakop yukât kehetje âlâ ki menomai.” Yawu sâop. Sâmu yanak esenje gimbanjuop.

²⁰ Yawu otmu nenŋe ekmunŋe sâtnŋe otmu yuwu sâm âikuwin. “Bâe, yuâmâ topŋe girawuhât esenŋe in yawu gimbanŋuap.”

²¹ Sâmunŋe sâop. “Sâmune nânŋâŋet. Biwiyenŋe Anitâhâlen katmâ manmâ yâhânomai yamâ lakop yu sâm waŋsan yawuâk otnomaihât dop tap. Yakât den âlâen hâum sâmune nânŋâŋet. Yeŋe yuwu mon otnomai. Pumŋe âlâ ekmâ “Huhuakmâ orotok sâm giâk” yawu sâm biwi yâhâp ki otmâek ulitŋuŋetâ âlepŋe huhuakmâ orotok sâm gewuap. Yawu. ²² Yeŋe yu me ya otne sâmâmâ anŋoân biwi nânŋân nânŋânyenŋe Anitâhâlen kepeim ulitŋuŋetâ nânŋâyinŋimu yanâmâ yakât bulâŋe âlepŋe tetemu eknomai.” Yawu sâop.

Yesunŋe âlâhât sâtŋât otmâ âi miop ya ki sâm tetem ekyongop.

(Mareko 11:27-33 Luka 20:1-8)

²³ Yawu sâm eknongomu Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâ opon kâmbukŋan tatmunŋe lohimbî nombotŋe yan tatbi ya den pat âlepŋe ya ekyongop. Hotom uminiwi otmu Yura nengât papatolipnennŋe yuwu sâm âikuwi. “Gâŋe oran âlâhât sâtŋât Anitâhât opon kâmbukŋan yâhâ lohimbî watyehon?” Yawu sâm âikuwi.

²⁴ Sâŋetâ sâop. “Âinohoi gârâmâ nâku yawuâk âiyongomune yeŋe den matŋe kâpeknihiŋetâ yanâmâ nâŋe âlâhât sâtŋât âi yu mem gaman yakât topŋe ekyongowom. ²⁵ Yakât yuwu sâmune nânŋâŋet. Yoaneŋe toen mem katyehop yamâ âlâhât sâtŋât otmâ âi ya miop? Anitâhât me ondop yeŋât sâtŋât âi ya tuhuop yakât sâŋetâ nânŋâwe.” Yawu sâm âiyongop.

Yawu sâmu matŋe kâpekbaŋgine sâm pâpgum alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nenŋe yuwu mon sânom. “Yoane yamâ Anitâŋe âi sâm waŋmu tuhuop.” Yawu sânom yamâ matŋe yuwu mon sâwuap. “O, yenâmâ girawu otmâ Yoanehâlen bi-wiyenŋe ki katbi?” Yawu sâmu den matŋe girawu sâm kâpekbaŋginom? Aŋulaknom yakâ. ²⁶ Yâhâ âlâ yuwu mon sânom. “Yâhâmâ lok yengât sâtŋât otmâ nep ya tuhuop.” Yawu sânom yamâ lohimbi dondâŋe yuwu sânomai. “O Yoane yamâ poropete pato, wongât den yawu yai?” Yawu sâm yan nengât nâŋgâŋetâ bâlewuap. Nâŋgâŋetâ bâlemu nongomaihât ki ekunom?” Yakât otmâ hâum pâpgum pilâwi. ²⁷ Yakât otmâ yuwu sâm ekuwi. “Yoaneŋe âlâhât sâtŋât âi ya meminiop ya nen ki nanŋain.” Sâŋetâ sâop. “Nâku yawuâk. Âlâhât sâtŋât âi yu tuhum gaman yakât ki ekyongowom.” Yawu sâop.

Lohimbi girawu yaŋe Anitâhât den lâuwi.

²⁸ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâhât nanyâhâtŋe yâhâp. Otmu âwâyetŋaŋe ataŋe yuwu sâm ekuop. “Nan, gâ âinenŋehen ari nep kâmet.” Yawu sâop. ²⁹ Sâmu sâop, “O, awoŋ, nâmâ hâkâŋ oan.” Yawu sâop. Yâhâ tipinŋe tatmâ yaŋak ihilâk yahatmâ ari âi ya miop. ³⁰ Yawu otmu âwâyetŋaŋe imiŋahâlen ari yawuâk sâm ekuop. Yawu sâmu imiŋaŋe yuwu sâop. “Awoŋ, âlepŋe ari-wom,” sâop. Yamâ benŋe pilâm ki ariop. ³¹⁻³² Yawu olowot gârâmâ nanyâhâtŋe âlâŋe âwâyetŋahât den ya tem lâuowot?”

Yawu sâm âiyongomu yuwu sâwi. “O, yamâ ataŋaŋe âwâyetŋahât tem lâuop,” yuwu sâwi.

Sâñetâ sâop. “Yawu gârâmâ yuwu sâmune nâñgâñet. Yoaneñe manman âlepñe yakât mâtâp ekyongom gaop. Yamâ yeñe denñe nâñgâñetâ nahat otmu bet pilâwi. Otmu yeñe lok nombotñe yekñetâ bâlemu sâm ge katyek sai. Yakât otmâ yuwu sâmune nâñgâñet. Lok âlâ me âlâñe take-sihât tewetsenñe meminiwi yapâ kombo mem manminiwi, me imbi nombotñe lok ihilâk orop manminiwi yañe orotmemeyenñe bâlenñe ya sâm tetem bet pilâñetâ yan Yoaneñe toen mem katyehop. Yeñeâmâ biwi yâhâp otmâ manmai. Bi-wiyenñe pâlâmñe otmâ yâkât den nâñgâñetâ ki bulâñe otmap. Yakât otmâ tewetsenñe kombo meminiwi, otmu imbi lok ihilâk orop manminiwi yawuyanñe hewewenñe otmâ kulet sâyinjim Anitâhât komolân torokatmâ mansai. Yeñeâmâ Yoanehât den nâñgâñetâ nahat otmu biwiyenñe alitmâ An-itâhât komot bulâñe yan ki torokatsai.

*Wain kalam ambonahâlen hâum sâop.
(Mareko 12:1-12 Luka 20:9-19)*

³³ Otmu yengât topyenñe teteâkgât den âlâen hâum sâmune nâñgâñet. Lok pato âlâñe wain kâmetñet sâm nep lok meyehop. Meyekmu ari dâmân sâhâm hawangum wain kâmetbi. Otmu wain toñe ya mem mendârenñetâ gewuapgât wanğa hâwiwi. Otmu emetyenñe tuhuwi. Ya tuhum tiñ pilâñetâ galem katyekmâ âlâengen ari sâp kâlep manop. ³⁴ Sâp kâlep manmu wain kehetñe puru pato kinop ya ambonañe hâruhuniñet sâm hoñ bawalipñe yakembâek hâñgânyongomu takawi. ³⁵ Hâñgânyongomu takañetâ nep galemñe katyehop yañe nombotñe yongom watyekbi,

yâhâ nombotņeâmâ kâtņe yongonjetâ muwi.
³⁶ Benņe sâp âlâen hângânyongomu takanjetâ nombotņe yongonjetâ muwi. Yâhâ nombotņeâmâ watyekņetâ purik sâm ambonjahâlen ariwi.
³⁷ Arinjetâ ambonņe den pat ya nângâm yuwu nângâop. “Bâe, yu oai. Gârâmâ nine nanne ombe bisine hângângumune arimu ekmâ yanâmâ ewe katnomai.” Yawu nângâop. ³⁸ Biwiņņe yawu nângâm ikņe nanņe hângângumu takamu ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ patonnenņe ikņe nanņe takap. Âwâņe mumu yan kalam yuâmâ yâkņe ambokumapgât kumunņe muâk. Kumunņe mumu yan kalam yuâmâ nengât otbuap.” ³⁹ Yawu sâm kum kekae topņehen pilâņetâ iop. Yawu. Yakât âiyongomune matņe sâņetâ nângâwe.

⁴⁰ Yawu otņetâ âi amboņe ya girawu otbuap?” Yawu sâm âiyongop.

⁴¹ Âiyongomu sâwi. “Yawu otņetâmâ âi amboņe yaņe taka yongomu muņetâ nep lok ondop meyekmâ kaweyenjan katyekbuap. Katyekmu yan tem lâuwanņim hon bawanņinmai.” Yawu sâwi.

⁴² Sâņetâ sâop. “Anitâņe hângânnohomu gewan. Yakât poropete âlâņe yuwu kulemguop ya yeņe ki mon sâlikum nângâmai.

“Nep lokņe nak âlâ ekmâ bâleņe sâm mem ketetbi. Bâleņe sâm mem ketetbi ya Anitâņe lâum kânângâmu kuhupin kârikņe otmâ kinsap. Yâhâ emet tuhuwiņe ekmâ yuwu nângânomai. “Bâe, yuâmâ patoņe nângâmu teteap. Ekmunņe sâtņe oap.” Yawu nângânomai.” Yawu kulemguop tap.

⁴³ Den sâop yakât bulâŋe yiwerenŋe nâhâlen tetemu eksai. Yakât otmâ yuwu sâmunen nâŋgâŋet. Yeŋe nâhât nâŋgâŋetâ gemu hâkâŋ otmâ betnihim mansai. Yakât otmâ yen pilâyekmâ pâku lohimbimeyekomune nâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kepeim manŋetâ kunyenŋe pato otmâ yâhâwom. Otmu den âlâen hâum sâwe. ⁴⁴ Lok âlâ me âlâŋe kuhupin yu ekmâ betbanginamai yamâ hâhiwin nâŋgânomai. Yawu gârâmâ kuhupin yuŋe putuk sâm kionmâ yongowuap yamâ dâk dâk hutuk yongomu munomai. Yawu.” Yawu sâop.

⁴⁵ Yawu sâmu yuwu sâm alahuwi. “Bâe, nenŋe haonmâ ârândânŋ Yesu betbangimain. Yakât otmâ Anitâŋe nen pilânenekbuapgât den yu yap.” Yawu sâm alahum nâŋgâŋetâ bâleop. ⁴⁶ Nâŋgâŋetâ bâlemu Yesu mem pâi emetŋan katne sâm otbi yamâ yuwu nâŋgâwi. “Lohimbime, sesengâlâk Yesuhâlen torokatmâ mansaiŋe yuwu nanŋai. “Yesu yu poropete âlâ mansap,” Yawu nâŋgâm mepaemai.” Yakât otmâ pâi emetŋan katne sâm otbi ya gorâyinŋimu pilâwi.

22

Lok kutdâ âlâhât nanŋaŋe imbi miop yan hâum sâop.

(Luka 14:16-24)

¹ Yesuŋe den âlâen hâum hotom uminiwi otmu Yura nengât kunlipnenŋe ya yuwu sâm ekyon-gop. ² “Anitâŋe tihitnenŋe otmâ yâhâwuap. Yakât topŋe yuwu tap. Lok kutdâ mansai yenŋâlen hâum sâmunen nâŋgâŋet. Lok kutdâ âlâhât nanŋaŋe imbi membe sâm sonŋo bau otmu sot kâle topŋe

topņe um hâwurumu kinop. ³ Otmu nanņaje imbi membe sâmu yan âwâņaje hoņ bawalipņe nombotņe yuwu sâm hâņgânyongomu ariwi. “Yen yâhâm gem bukulipnenņe meyekņetâ takañet.” Yawu sâop. Yawu sâm hâņgânyongomu ari ekyongonjetâ ki takawi.

⁴ Yawu otņetâ âlâkuâk hoņ bawalipņe nombotņe yuwu sâm hâņgânyongomu ariwi. “Angoân bukulipyene hâņgânyongomune ari ekyongonjetâ ki takai ya yeņe âlâkuâk ari yuwu sâm ekyongonjet. “Yen nâņgâņet. Soņgo bau otmu sot kâle yamâ emelâk mem dinņan tuhumunņe tap. Yakât takañetâ nanņaje imbi membuap yakât heroņe otmâ nenom.” Yawu sâm ekyongonjet,” sâm hâņgânyongomu ariwi.

⁵ Hâņgânyongomu hoņ bawalipņaje yâhâm gem âlâkuâk ekyongowi. Den ya ekyongonjetâ nâņgâm nâņgâm âlâku nâņgâop dopņan dopņan ariwi. Nombotņe kalamângen nep tuhuakne sâm ariwi. Yâhâ nombotņajeâmâ bisinisi tuhuakne sâm ariwi. Nombotņe ihilâk mahilâk arim kinbi. ⁶ Yâhâ nombotņajeâmâ lok kutdâņe hoņ bawalipņe hâņgânyongomu den mem ariwi ya yongonjetâ muwi.

⁷ Yawu otņetâ lok kutdâ yaņe den pat nâņgâm kuk otmâ tembe lâulipņe hâņgânyongomu ariwi. Ari kapiyenâk yongom itit kiom bâleņe tuhuyiņgiwi. ⁸ Otmu lok kutdâ yaņe hoņ bawalipņe yuwu sâm ekyongop. “Bukulipnenņaje hâkâņ otmâ ki takai. Yakât otmâ sot kâle emelâk um katņetâ tap ya bâlemapgât yuwu otnom. ⁹ Hâņgânyongomune mâtâp kunņan ari kinmâ lohimbî yuken yaken arine sâm oai ya

ekyongonjetâ taka sot yu nenjet.” Yawu sâop.
¹⁰ Yawu sâm ekyongom hângânyongomu hon bawalipņane den sâop yawuâk mâtâp kunņan yâhâm gem lohimbi âlepņe bâleņe ya ekyongowi. Ekyongonjetâ taka lok imbi miop ya âwâņahât emelan yâhâ pik ņâtâk ņâtâk sâwi.

¹¹ Yâhâ lok kutdâ yaņe lohimbi takawi ya yekbe sâm emet kâlehen yâhâop. Yâhâ tatbi yapâ gâtņe lok âlâņe sâņgum tok sâsâņe latmâ taka talop ya ekmâ nâņgâm bâlewâņgim yuwu sâm ekuop. ¹² “Bâe, gâmâ girawuhât nannaņe imbi membe sâm otmu sâņgum tok sâsâņe latmâ taka tat? Ya ki ârândâņ oap.” Yawu sâop. Yawu sâmu den matņe sâwehât nâņgâmu umatņe otmu aņulakmâ inâk talop. ¹³ Yan tatmu lok kutdâ yaņe hon bawalipņe yuwu sâm ekyongop. “Yeņe lok yu kâiņe bâtņe nombot nombot sâhâm lâum yaehen pilâņetâ giâk. Pilâņetâ ge yaehen hâhiwin pato nâņgâmbisâp. Yawu.” Yawu sâm ekyongop. ¹⁴ Yawu gârâmâ den yuân hâum yakât topņe yuwu sâmune nâņgâņet. Anitâņeâmâ lohimbi kerehâk dâiyekbe sâm oap. Yawu gârâmâ lohimbi getek âlâņe yâkâlen biwiyeņeņe kepeim manņetâ manman kârikņahât pat kuyiņgimu man-nomai.” Yawu sâop.

Anitâhât pat sâm yu ya katmunņe tatmap ya waņnom.

(Mareko 12:13-17 Luka 20:20-26)

¹⁵ Den ya sâm tiņ pilâmu Parisaio yeņeâk perer pilâm ba kinmâ yuwu sâwi. “Den âlâen hâum yap yuņeâmâ nengât topnenņe miap. Yakât nâņgâmunņe bâleap. Yakât benņe girawu otmâ sâmunņe Roma tembe lâuņe Yesu mem ari pâi

emetjan katjet.” Yawu sâwi. ¹⁶ Yawu sâm hon bawalipyene otmu Herotgât âi lok nombotjane Yesu âikujetâ sâm tâpikgumu topne mem tetenehât hângânyongowi. Hângânyongonetâ Yesuhâlen taka yuwu sâwi. “Bawapi, gâhât topge nanğain. Gâne den imbiâk ki sâmat. Den sâmat ya nângâmunne bonjeâk otmap. Otmu lohimbine nângâhinetâ yahalâkgât nângâm âi ki tuhumat. Gâne lok âlâhât nângârâ yahatmu âlâhât nângârâ gemu yawu ki otmat. Gâne uwawapne bia otmâ manmâ garâ gekmain. Yakât wuân me wuân otnom yakât sârâ nângâne. ¹⁷ Roma lok âlâ kunnenne mansap, kutne sisa sâm, yâhâmâ haonmâ ârândân takesi wanmain. Yawu gârâmâ ya wanmâ yâhânom me bia? Yakât sârâ nângâne.” Yawu sâwi.

¹⁸ Yawu sânetâ biwiyene ekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yene nâhâitne sâm tâpikguwuap sâm âinohoi me? Yenâmâ nimbilamyene boho boho. ¹⁹ Yakât otmâ kât nanne mem nihinetâ ekbe.” Yawu sâop.

Yawu sâmu mem wanetâ mem tiripyongom yuwu sâop. ²⁰ “Kât nanne yu ekjet. Yuân âlâhât towat? Me âlâhât kutne kinsap.” Yawu sâop.

²¹ Sâmu sâwi. “Roma lok patonenne, kutne Sisa sâm, yâkât umutne yakâ.”

Sânetâ sâop. “Sisahât pat sâm katjetâ tap otmuâmâ yâk wanomai. Yâhâ Anitâhât pat sâm katjetâ tatmap yâk wanomai.” ²² Yawu sâm ekyongomu nângânetâ sâtnne otmu pilâm yahatmâ ariwi.

*Anitâne mumunğambâ mem yahatnenekbuap.
(Mareko 12:18-27 Luka 20:27-40)*

²³ Sarukaio lok yuwu nângâmai. “Anitâņe mumuņambâ mem yahatnenekbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ mumunņe pesuk sâmap.” Yawu nângâmai. Yâkņe yakât topņe nângânehât Yesuhâlen ari yuwu sâm ekuwi. ²⁴ “Bawapi, angoân Moseņe den kulemguop ya yuwu tap.

“Lok âlâņe imbi âlâ memu naom ki mewangimu lok ya mumbuap. Mumu imiņaņe yâkât kambut ya galemgum yâkât welâmân nimnaom mem ga katyekbuap.”

Moseņe yawu kulemguop tap. Yakât topņe sâm eknongohât yuwu sâmunņe nângâ. ²⁵⁻²⁷ Imi ata nombolân yâhâp manbi. Manmâ angoân atayeņe kunņaņe imbi âlâ memu imbiņaņe naom ki mewangimu inâk manmâ muop. Mumu imiņaņe atañahât kambut ya mem manmâ yâku in muop. Otmu imiyetņaņe kambutyetņe ya mem manmâ yâku yawuâk naom barahâk muop. Otmu imi ata ya hârokņe kambutyeņe yawuâk mem manmâ inâk muwi. Aiop, kambutyeņe yâku yawuâk muop. ²⁸ Imi ata nombolân yâhâp ya kerekņe imbi ya mewi. Gârâmâ sâp pato tetemu Anitâņe mumuņambâ mem yahatnenekbuap yanâmâ imbi yamâ âlâņe membuap?” Yawu sâm âikuwi.

²⁹ Sâņetâ sâop. “Anitâņe poropetelipņe otmu lok nombotņe den ekyongomu kulemguwi yakât topņe yeņe ki nanņai. Otmu Anitâ ikņe wâtņe pato tatbaņgiap yakât topņe gurâ ki nanņai. Yawu gârâmâ yeņe nângâm hilipgum den yawu yai. ³⁰ Yakât otmâ yuwu sâmunne nângâņet. Anitâņe lohimbi mumuņambâ mem yahatyekbuap yanâmâ himbimân Anitâhât anjelolipņe ki miakmai ya

yeŋgât dop otmâ ikŋiâk ikŋiâk mannomai. ³¹ Yâhâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatyekbuap yakât topŋe yuwu sâmunne nâŋgâŋet. ³² Emelâk Anitâŋe yuwu sâm Mose ekuop.

“Nâŋe Awaraham, otmu nanŋe Isaka, otmu sesene Yakop yâk yeŋgât kunyene tatmâ gaman.” Yawu kulemguo.

Anitâŋe Mose den ekumu kulemguo yakât topŋeamâ yuwu. Emelâk nengât tâmbâlipnenŋe manmâ gawi. Otmu yapâ torokatmâ manmâ gaŋetâ gaŋetâ benŋe nen yu mansain yu. Otmu gâmâlâk nengât sâm sen tetem mannomai. Nen kerek nengât kunnenŋe yamâ Anitâ. Topŋe yawu tap.” Yawu sâop.

³³ Yawu sâmu lohimbi yan kinbiŋe den ya nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ olop.

*Mosehât girem den girawu yanŋe kun kunŋe oap?
(Mareko 12:28-31 Luka 10:25-28)*

³⁴ Otmu Sarukaione Yesuhât den matŋe sâne sâm hâum pâpgum pilâwi yakât den pat Parisaione nâŋgâŋetâ bâlemu Yesuhâlen ariwi. ³⁵ Ari yâk yeŋgâlen gâtŋe âlâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiopŋe yahalop. Yahatmâ Yesuŋe den sâm hilipgumu pâi emetŋan katŋetâ talâkgât yuwu sâm âikuop. ³⁶ “Bawapi, yuwu âihohomune nâŋgâ. Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemguo yapâ gâtŋe girawu ya yakât nâŋgârâ yahatsap?”

³⁷ Sâmu sâop. “Anitâŋe den âlâ Mose ekumu kulemguo ya yuwu tap.

“Isirae ambolipŋe yen ekyongomune nâŋgâŋet. Nengât Kutdânenŋe yamâ Anitâ ikŋe konok tatmap. Nenŋe yâkâlen biwi

nângân nângânnenņe kepeim yâk konok mepaenom. Otmu yâkât lau konok nângâm lâum watmâ mannom.” Yawu tap.

³⁸ Den yan yuņe kunņe oap. ³⁹ Yâhâ den âlâmâ yuwu tap.

“Nenņahât nângâmunņe yahatmap yawuâk buku nombotņe yeņgât nângâmunņe yahatbuap.” Yawu tap.

⁴⁰ Anitâhât den yâhâp yan yuņeâmâ kunņe pato oap. Yâhâ Mose otmu Anitâhât poropete bulâņe manbiņe den yâhâp yukât nângâm den topņe topņe kulemgowi.”

Dawitihât senâmbâ gâtņe yakât sâm Yesuņe Parisaio âiyongop.

(Mareko 12:35-37 Luka 20:41-44)

⁴¹ Yawu sâm benņe purik pilâm yuwu sâm âiyongop. ⁴² “Anitâņe hângângumu gewuap. Yakât topņe girawu naņgai?”

Sâmu sâwi. “Gewuap yamâ Dawitihât sen.”

⁴³ Sâņetâ sâop. “Yawu gârâmâ Anitâhât Wâtgât Mâmâņahât Heakņe Dawiti mâmâņe otbaņgimu den kulemguop ya yuwu tap.

⁴⁴ “Anitâņe nâhât patone yuwu sâm ekuop. “Gâņe nâhât gotnan ga kinmâ nâhât haħit mem kasalipge yongom mem ge katyekbuat.” Yawu sâop.”

⁴⁵ Dawitiņe den yawu sâop yakât yuwu sâmune nângâņet. Anitâņe hângângumu gewuap yakât Dawitiņe yuwu sâop. “Yamâ patone,” sâop. Yawu gârâmâ yeņeâmâ “Yâkņe hâmbâi ge galemnon-gowuap,” sâmai. Den sâmai yamâ Dawitiņe den sâop ya orop ki lâuaksawot.” Yawu sâop.

⁴⁶ Yawu sâ m âiyongomu matnje kâpekbanġine sâ m hâum pâpgum pilâ m gem itonġ galanġ otmâ âlâkuâk ki âikuwi.

23

Parisaionġ otminiwi yawu ki otmâ mannom.

(Mareko 12:38-39 Luka 11:43,46 Luka 20:45-46)

¹ Yesunġ lohimbi nombotnje otmu honġ bawalipnje nen yuwu sâ m eknongop. ²⁻³ “Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yengât den ya biwinenġaġe kepeim lâum manmâ yâhânom. ⁴ Yamâ nenġe yâk yengât amutgen manmunġe yu ya otġetġât den undipnje topnje topnje sâ m ningimai yamâ yeġe gurâ denyenġe ya ki lâum watmai. Yakât otmâmâ yâkġe otmai memai yawu ki otnom. Yâkġe den sâ m ningimai yan umatnje kakġan manmain. Yawu manmunġe biwinenġe mem hurunġ pilânehât ki tânnongomai. ⁵ Nenġe nâġġâyinġimunġe yahalâkġât nengât sennenġan kinmâ orotmeme topnje topnje yuwu otmai. Mitihât pepa ya mem lotohom kunyenġan sâhâm manmai. Otmu mitihât hâk katipnje kâkâlep, senġe âlâlâ hâmenġe pato, mânunġakġetâ holunġ holunġ sâmu miti emetġan yâhâm gemai.

⁶ Miti emetġan yâhâ lohimbi senyenġan ewanâk tatnehât nâġġâmai. ⁷ Otmu lohimbi hawamyongom tatmaiġe nenekġetâ yahatmu mepaenenekġetġât nâġġâmai. Yawu otmâ manġetâ ya ekmune bâleap.

⁸ Otmu yakât torehenġe yuwu sâmunġe nâġġâġet. Yenâmâ dop konohâk oai. Yakât otmâ yengâlen ġâtġe âlâ me âlâġe bukulpnâġe nekġetâ yahatmu mepaenekġetġât nâġġânomai otmuâmâ yakât

nângâmune dondâ bâlewuap. Nâ konok Kutdâyene mansan.

⁹⁻¹⁰ Otmuâmâ nâ konok kunyene mansan. Yakât otmâ lok âlâ me âlâ ekmâ kunnene mansap sânomaihât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ nengât kunnene, me awonene Anitâ konok, himbimân tap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâ ekmâmâ awonene ki sânomai. ¹¹ Yâhâ den yan yukât topneâmâ yuwu tap. Yengâlen gâtne lok âlâ me âlâne yehâhât nângânetâ gemu lohimbî hon bayingiwuap ya yengât Anitâne nângâmu yahatbuap. ¹² Yâhâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne yehâhât nângânetâ yahatbuap ya yengât Anitâne nângâmu gewuap.” Yawu sâop.

Yesune Parisaio sârekyongop.

(Mareko 12:40 Luka 11:39-42,44,52 Luka 20:47)

¹³ Yawu sâmâmâ benne Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Parisaio yuwu sâm ekyongop. “Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yeneâmâ topyene kurihiakmâ Anitâhât amutgen mannehât ki nângâmai. Yeneâmâ lohimbî nombotne bulânanâk Anitâne tihitnene olâkgât nângâm mansai yâk mem ge katyekmâ mâtâp manguyingimai. Yawu otmai yakât nângâmune bâleapgât yengâlen umatne topne topne teteyingiwuap. ¹⁴ Otmu imbi kambut emetyenambâ watyekmâ senne âlâlâyene kombo meyingimai. Yawu otmâ lohimbî senyenan topyene kurihiakmâ oain sâm oain sâm otmâ Anitâ mepaem den kâlep huhumai. Yenâmâ lok perâkne. Yakât otmâ hâmbâi Anitâne matne umatne kâpekyingiwuap.

¹⁵ Otmu yeŋeâmâ lohimbi âlâ me âlâ meyekŋetâ yeŋgâlen torokatmâ denyeŋe lâum manmai. Yâhâ yeŋeâmâ hemgât pat otmâ mansai. Yawu gârâmâ lohimbi yeŋgât den lâum mansai yaŋe gurâ yawuâk hemgât pat mansai.

¹⁶ Otmu yuwu sâmai. “Lohimbi nombotŋaŋeâmâ opon kâmbukŋahât gahatŋan kinmâ den hikumai yamâ bonŋe bia yakât otmâ den ya ki lâunomai. Yâhâ kondo golinjak tuhuwi yakât gotŋan kinmâ den hikumai yamâ bulâŋanâk. Yakât otmâ den ya lâunomaihât dop tap.” Yawu sâmai. ¹⁷ Yawu sâmai yamâ topŋe nâŋgâm tâpikgum sâmai yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Girawuyakât nâŋgâŋetâ yahatmap? Kondo me senŋe âlâlâ yakât me opon kâmbukŋe kâlehen kondo me senŋe âlâlâ katŋetâ tatmap yakât? Yeŋe gurâ yakât topŋe ki naŋgai.

¹⁸ Otmu torokatmâ sâwe. Yeŋe yuwu sâmai. “Lohimbi nombotŋaŋe opon kâmbukŋahât alata gotŋan yâhâ kinmâ den hikunomai ya gurâ bonŋe bia, yakât otmâ ya ki lâunomai. Yakât denŋe bia. Yâhâ yâkŋe hotom une sâm alata gotŋan yâhâ kinmâ lama kum yan den hikunomai yaŋeâmâ bulâŋe otbuap yamâ lâunomaihât dop tap.” Yawu sâmai. ¹⁹ Yawu sâm nâŋgâm tâpikgumai. Yakât âiyongomune sâŋet. Girawu yakât nâŋgâŋetâ yahatmap? Senŋe âlâlâ Anitâhât pat kumai ya me alata yakât? Yeŋe yakât topŋe nâŋgâm hâum pâpguai yakât sâmune nâŋgâŋet. ²⁰ Lohimbi nombotŋaŋe hotom une sâm alata gotŋan yâhâ kinmâ lama kum yan den hikumai yaŋeâmâ alata yakâlâk den ki hikumai. Alata otmu lama yâhâp yâhâp yakât den hikumai. Topŋe yawu.

21 Yâhâ lohimbi opon kâmbukñan yâhâ yan den hikumai yanâmâ opon kâmbukñahât ki hikumai. Opon kâmbukñahât amboñe yamâ Anitâ. Yakât otmâ yâkât senñan kinmâ den hikumai. 22 Otmu himbimân Anitâ Kutdânenñe tap yakât otmâ himbimân ekmâ den hikumai yanâmâ himbim amboñe Anitâ yâkât senñan kinmâ den hikumai.

23 Yakât otmâ yen Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai yeñeâmâ topñe ya nâñgâm tâpikgumai. Yenâmâ lok perâk. Yeñeâmâ wahap tâñât, hote, gitâk, kimi, ya mem ketetmâ bâlâk ñerek osetyeñan konok ya mem Anitâhât pat kuwañgimai. Yâhâ Anitâhât den nombotñe umatñe pato ekyongomu kulemgui yamâ loñgâemai. Loñgâem yan yuwu otmâ mansai. Lohimbi yeñgât den sâm hâreyiñgimai yan Anitâñe nâñgâmu ârândâñ olâkgât ki nâñgâmai. Yawu otmâ den tâñ tâñâk ki sâm hâreyiñgimai. Otmu buku nombotñe yeñgât weyeñe ki nâñgâm tânyongomai. Otmu biwiyene Anitâhâlenâk ki katñetâ tatmap. Yakât otmâ hâmbâi Anitâñe matñe umatñe yiñgiwuap.

24 Yu ya otmai yakât den âlâen hâum sâwe. Lok nombotñe senyeñe bok sâsâñeñe ki ekmâ mâtâp tâpikgumai. Yakât dopñeâk yeñe Anitâhât den bulâñe ya betbañgim den tâñât tâñât ya lâum mansai. Yakât otmâ hâmbâi yakât matñe umatñe menomai.”

25 Otmu torokatmâ yuwu sâop. “Bâe, Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yenâmâ lok perâk, nimbilamyene yâhâp. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Imbi âlâñe aman mem hâkñeâk pirimu biwiñan sot wahapñe yawuâk tatbuap. Yakât dopñeâk yeñe

bukulipyeŋe yekŋetâ yahalâkgât hâkyeŋeâk piriakmai. Yawu gârâmâ manman bâleŋe, me nâŋgâm bâle, me orotmemeyeŋe kiŋgoŋ ya biwiyenŋe nâŋgâmai. Yawu nâŋgâŋetâ yaŋe mem bâleŋe tuhuyekmap. Yeŋgât topyeŋe yawu tap yamâ ki eŋakmâ nanŋanŋimai. ²⁶ Biwiyenŋan yawu tap gârâmâ aŋgoân yeŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe ya sâŋ pitiaknomai. Yawu otnomai yanâmâ hâkgât wahap wuân me wuâŋgât nâŋgâŋetâ tâŋgât otbuap. Yâhâ ki otnomai yamâ yiwereŋe umatŋe teteyiŋgimap yu wangim umatŋe pato witgumâk teteyiŋgiwuap.

²⁷⁻²⁸ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningim mansai yeŋgât topyeŋe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Lok kurihiyekmain ya yeŋgât sum kakŋanâmâ awu tawu kâmetmunŋe baŋbaŋ sâŋ sekŋe âlepŋe otmâ imap. Yâhâ lâŋ kâlehenâmâ tâtuk sâŋ nane gorewaŋ yaŋe ololoŋ sâŋ kinmap. Yeŋgât biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe yamâ yakât dop. Yawu gârâmâ yeŋeâmâ hâkyeŋe piriakŋetâ salek olâkgâlâk nâŋgâmai. Yamâ biwiyenŋanâmâ nane gorewaŋ yawu yaŋe tap. Yakât otmâ yuwu sâwe. Yeŋgât biwi nâŋgân nâŋgânyeŋan Anitâhât den bulâŋe ki tatmap. Yakât otmâ hâmbâi Anitâŋe mem purik pilâyeŋgimu matŋe umatŋe menomai.

Parisaioŋe matŋe umatŋe menomai.

(Luka 11:47-51)

²⁹ Otmu yeŋeâmâ yuwu sâmai. “Poropete lok, otmu lohimbî nombotŋe âilongo longo manmâ gam muwi ya yeŋgât sumân awu tawu kâmetmunŋe baŋbaŋ sâŋ sekŋe âlepŋe otmâ imap.”

³⁰ Yawu sâŋ yaŋak âlâmâ yuwu sâmai. “Bâe,

anjoânâk tâmbâlipnenne manbiân yan nenne manbin mâne poropete lok yu ki yongombâin.” Yawu sâmai. ³¹ Yakât yuwu sâmune nângânet. Emelâk tâmbâlipyenane poropete yongonetâ muwi ya yenğât yuwu sâmai. “Nenne tâmbâlipnenne yenğât sen mansain.” Yawu sâmai. ³²⁻³³ Yakât otmâ tâmbâlipyenane otminiwi yakât Anitâne matne umatne yingiwuap. Yawu gârâmâ tâmbâlipyenane orotmeme bâlene otminiwi ya yene yawuâk torokatmâ mansai yakât matne umatne dondâ yingiwuap. Yamâ yene wangiyekmâ sânduhân mannomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ bulânanâk teteyingiwuap.

³⁴ Otmu topyene teteâkgât âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Hoŋ bawalipne nombotne âi sâm yingimune yenğâlen taka Anitâhât topne kâsikum yingim mannomai. Yamâ yene nâhât den pat bialâkgât yongom mem ge katyeknomai. Nombotneâmâ howanân yongom kânângâyeknomai. Nombotneâmâ den âiân katyekmâ yongom mem âlâlâ tuhuyeknetâ tiok taok otmâ arim kinnomai. ³⁵ Yakât yuwu sâwe. Emelâk Anitâne ikne hoŋ bawalipne hânğanyongomu denne lâum manmâ gawi ya gurâ yawuâk tâmbâlipyenane nângâm bâleyingim yongom mem ge katyekbi. Yakât huhopne ya yene menomaiâk. Yakât topne nângânetâ keterahâkgât yuwu sâwe. Embânân topne katmâ tâmbâlipyenane lok âlâ, kutne Awe sâm, ya kuŋetâ muop. Otmu miti lok âlâ, kutne Sekaraia, yamâ opon kâmbukŋan hotom um bam gam kinmu yanâk kuŋetâ muop. ³⁶ Yawu gârâmâ poropete lok

kerek yongonjetâ muwi yakât huhopnje yen gurâ umatnje menomaiâk.

Yesunje Yerusalem kapi ambolipnje mem ikjan katyekbe sâm olop.

(Luka 13:34-35)

³⁷ Bâe, Yerusalem kapi ambolipnje yengât topyene yuwu tap. Yengâlen âi mejetgât Anitâne ikne hon bawalipnje hângânyongomu takanjetâ yongom mem ge katyekmai. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Pâi mâmânjane kurâk sâm nanlipnje dâiyekmâ kuratyongomu tatmai. Yakât dopjeâk menduhuyekmune nâhât hikinnan manjetgât sâman. Yamâ yene nâhât hâkân otmâ mansai. ³⁸ Yawuhât Anitâne betyongomu kasalipyenane taka yongom watyekjetâ kapi yu kâwurumnjajak kinbuap. ³⁹ Yakât otmâ nâne pilâyekmâ ariwom. Benje sâp âlâen âwurem takamune nekmâ yuwu sâm eknohonomai. “Anitâ Kutdânenjane tihitnenje otbe sâm mat hângângohomu taka. Yakât otmâ biwinenjane herone pato nanjain.” Yawu sâm eknohonomai.” Yesunje yawu sâop.

24

Kasalipyenane taka opon kâmbuknje huhum iton galañ menomai.

(Mareko 13:1-2 Luka 21:5-6)

¹ Yesunje menenekmu opon kâmbuknje pilâm ge kambenenje kakjambâ olelem ekmunje âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmâ yuwu sâm âikuwin. “Pato, yu nângâ. Opon kâmbuknje pato nandorone

yu ekmunje âilonjo oap. Yakât gâje ekdâ girawu oap? Ya sârâ nângâne.”

² Sâmunje yuwu sâm eknongop. “Opon kâmbukje yu ekjetâ âilonjo lonjo oap yuâmâ hâmbâi kasalipyenaje taka huhum gahaem senje âlâlâ kâlehen tap yu mem itonj galanj tuhunomai.” Yawu sâop.

Umatje topje topje teteyingiwuap yakât Yesuje sâop.

(Mareko 13:3-13 Luka 21:7-19)

³ Yawu sâm eknongomu nenje pumje âlâ, kutje Oliwa sâm, yan yâhâwin. Yan yâhâ yok pilâm Yesu yuwu sâm âikuwin. “Gâ opon kâmbukjahât den eknongoat yakât bulâje sâp girawuân tetewuap? Yâhâ sâp pato tâlâhumu gâje âwurem gewuat. Sâp yan wuân kulem tetemu ekmâ nângâmunje keterakningiwuap?” Yawu sâwin.

⁴⁻⁵ Sâmunje sâop. “Lok nombotnaje taka den perâkje yuwu sâm kâityongonomai. “Nâmâ Anitâje hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâm kâityongonjetâ lohimbi dondâje denyenje nângâm lohotje otmâ yâk yengâlen torokatnomai. Yawu otmâ yengât biwiyenjan kionjetâ denyenje nângâm yâk yengâlen torokatmai hât galemnyeje orangim mannomai. ⁶⁻⁸ Otmu kuk kapam topje topje tetewuap yakât nângâm ki gorâyingiwuap. Yawu otmâ yuwu nângânomai. “Bâe, emet inânjan Yesuje eknongop yakât bulâje teteap. Yamâ yu tetewuapgât Anitâje embânjan sâm kalop.” Yawu nângâm imbiâk nâhâitje “In yawu âwurem gewuap” yawu ki nângânomai. Anjoân lohimbi hânjan kulemjan hânje mansai dondâhâlâkje

kasa orangim ahonomai. Otmu sâp yan po pato tetewuap. Otmu mososon membuap. Yawu otmu umatne topne topne tetewuap yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nângânet. Imbilipyeņe naom mene sâm hâliliakmâ tatmâ memai. Hâliliakmâ tatmâ naom gemu yanâmâ hâkyeņe sânduk sâmap. Yakât dopneâk umatne topne topne teteyingiwuap yakât kakņan âwurem gewom. Gemune yanâmâ pesuk sâwuap.

⁹ Yâhâ mitihât kasaņe nâhât den pat âlepne nângânetâ nahat otmâ hakyenjan sâm den âiân katyekmâ yongom mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yanâmâ yen nombotne yongonetâ munomai. ¹⁰ Otmu hilipnongomai sâm yen nombotne kinğityenahât otmâ topyeņe kurihiakmâ nâhât komolâmbâ hionakmâ betyeņehen kionmâ kasa oranginomai.

¹¹ Otmu sâp yanâmâ lok perâkne nombotne yahatmâ yenjahâlâk nângâm yuwu sâm kâityongonomai. “Nenâmâ Anitâhât poropete bulâne mansain.” Yawu sâm kâityongonetâ lohimbi dondâne yâk yengâlen torokatmâ hiliwahonomai. ¹² Otmu lohimbi nombotne bukulipyeņe otņetâ bâleâkgât bukulipyeņe kendâyinginetâ yâk yengâlen torokatmâ sambe otnomai. Yawu otnomai yakât huhopne yamâ Anitâhât komolân gâtne nombotne hionakmâ biwiyeņe pâlâmne otmu buku ki orangim mannomai. ¹³ Yawu gârâmâ umatne âlâlâ teteyingiwuap yan lohimbi nombotne Anitâhâlen biwiyeņe kepeim sât gum mannomai. Yamâ Anitâne bulâņanâk mem manman âlepņan katyekbuap. ¹⁴ Yâhâ Anitâne lohimbi kerek

yenġât tihityeje otbuap yakât den pat âlepne ya lohimbiġe nânġânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenġe kepeġnetġât yeje hânġan kulemġan ari ekyongonomai. Ekyongonġetâ ârândân otmu Anitâne hânġânnohomu âwurem gewom”. Yawu sâop.

Yerusalem kapi itit kiom tuhuġetâ kâwurumġanġak kinbuap.

(Mareko 13:14-23 Luka 21:20-24)

¹⁵⁻¹⁶ Yesuġe kapam me âlâlâ umatne tetewuap yakât yuwu sâm eknongop. “Poropete âlâ, kutne Danie sâm, yâkne umatne topne topne tetewuap yakât emet inânġan yuwu kulemġuop tap.

“Kasalipyenġe yeje lok kutdâ yenġahât umutne lâum opon kâmbukġan yâhâ kânânġânetâ kinbuap.” Yawu kulemġuop.

Danienġe den kulemġuop ya nânġâm biwiyenġan katmâ mannomai. Otmu kasalipyenġe taka yawu otġetâ bâlewuap ya ekmâ yawuya otmâ yan hilipyongomaihât Yuraia hânân kapi tatmâ arap ya ambolipġe kapi yeje pilâm itoġ galaġ otmâ hewuknehen ari misiġguraknomai. ¹⁷ Otmu Yerusalem kapi ambolipġe gurâ yawuâk sururuk sâm ari misiġguraknomai. Yawu otmâ emetyenġan yâhâ itâ pareġe miakne sâm yakât ki nânġânomai. ¹⁸ Otmu lohimbi nep tuhuakmâ mannomainġe gurâ âwurem taka emetyenġan iri sikumyenġe me senġe âlâlâyenġe ya miaknehât ki nânġânomai. Yawu otmâ in yawu sururuk sâm hewuknehen ari misiġguraknomai.

¹⁹⁻²¹ Sâp yanâmâ imbi tepdâek umat karat mannomai. Otmu ġaġa hewâk hewâhâk mem hikakmâ

mannetâ wâtyeŋe ki tiŋ tiŋ sâwuap yaŋe hiliwahomaihât yeŋe Anitâ ulitgunomai. Otmu kasalipyenane to yambu sâpnan me tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpnan takamai sâm Anitâ yawuâk ulitgunomai. Kasalipyenane takanomai yanâmâ umatŋe pato nandoroŋe kakyenjan yâhâwuap. Kândikum Anitâ lohimbilipŋe katyelehop yapâek umatŋe yan yuwuya âlâ ki teteop. Yawu gârâmâ umatŋe kakyenjan yâhâwuap yukât kakŋan yuwuya âlâ ki tetewuap. ²²Yakât otmâ Anitâŋe ikŋe lohimbilipŋe kerek hiliwahom metemaihât sâp ya mem tâlâwâk tuhuwuapgât sâm kalop.”

²³ Otmu sâp yan lok nombotŋane nâhât yuwu sâm yen kâityongonomai. “Anitâŋe Yesu hâŋgâŋumu âwurem ge tihitnenŋe otbuap sâop yamâ emelâk hâŋgâŋumu endaken ge mansap.” Yawu sâŋetâ ki nâŋgâyinŋinomai. ²⁴Sâp yanâmâ lok perâkŋe nombotŋane kurihakmâ oain sâm oain sâm yuwu sâm ekyongonomai. “Nâ galemyeŋe manbehât Anitâŋe âi sâm nihim hâŋgânohomu ge mansan.” Yawu sâm nâhât lohimbilipŋe bulâŋe yaŋe yâk yengâlen torokatŋetgât kulem topŋe topŋe menomai. Yawu otŋetâ yekmâ betyinjim mannomai. ²⁵Yâhâ emet inânŋan den ekyongoan yu biwiyenjan katmâ galem oranŋinomai.

²⁶Yâhâ sâp yan lok nombotŋane den mem yuwu sâm ekyongonomai. “Anitâŋe hâŋgâŋumu âwurem ge lok ki manmaiângen mansap.” Yawu sâŋetâ yâk ekne sâm yaken ki arinomai. Me lok nombotŋane den mem yuwu sânomai. “Anitâŋe hâŋgâŋumu âwurem ge wosaken me wosaken ge mansap,” sâm ekyongonŋetâ yâk yengât den ya ki nâŋgânomai.

27 Yakât torokatmâ sâwe. Nâ gewom yan yok pilâm ki gewom. Himbim belek sâmu lajinjane siliñ siliñ sâmb nombotgembâ nombot otmâ hanj sâmap yakât dopneak Anitâne nâ lok bulâne hângânnohomu âwurem gewom. Âwurem gemune lohimbi hânjan kulemjan mansai kerekne nâhât lajinje ekmâ topne nângânomai. 28 Yâhâ umatne âlâlâ tetewuap yakât emet inânjan ekyongom gaman. Yukât bulâne hâmbâi tetewuawân ekmâ topne nângâm henjenjunomai.

Yesune âwurem gewe sâmb otbuap yan kulem topne topne tetemu eknom.

(Mareko 13:24-27 Luka 21:25-28)

29 Umatne topne topne tetewuap yanâmâ hilâmgât emetsenne otmu omongât emetsenne yamâ bok sâmu omoñ sahakbuap. Omoñ sahakmu pitu yane himbimâmbâ pek sâmb genomai. 30 Sâp yanâmâ Anitâne yâhâpne nâ hângânnohomu âwurem gewom yan wâtne tetemu lohimbiñje ekmâ kâi bân sâmb otmâ hu halak tuhunomai. Sâp yanâmâ Anitâne yâhâpne hângânnohomu elem kulewoñboñ kakñambâ gemune nekñetâ sâtnje otbuap. 31 Âwurem gewom yan añelone âlâne lâmunne kunmu añelolipne hângânyongomune emetsenne gahanjehen gehenjehen hân ewun embun arinomai. Ari nâhât lohimbi manman kârikñahât pat Anitâne kuyingimu mannomai ya kerek menduhuyeknomai.

Bândup baiako yakât dop.

(Mareko 13:28-31 Luka 21:29-33)

³² Sâp yan âwurem gewom yakât nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Nenâmâ bândup baiako huhuakmu ekmâ yanâmâ “Emet kinbe sâm oap,” sâmmain. ³³ Yakât dopneâk hâmbâi den yan yukât bulâne tetemu ekmâ yuwu sânomai. “Âo, yu Yesune emet inânjan den eknongop yakât bulâne tetemu eksain. Âwurem gewuapgât sâp tâlâhuap.” Yawu sânomai.

³⁴ Otmu den yan yuâmâ lohimbi âun yu mansai ki mujetâek bulâne tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulâne bulânanâk tetewuap. ³⁵ Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ emelâk Anitâne kalop ya bi-atmâ metewuap. Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikne tatmâ yâhâmbisâp.

*Yesune âwurem gewuap sâp ya ki nanngain.
(Mareko 13:32-37 Luka 17:26-30,34-36)*

³⁶ Sâp pato tetewuap yakât yuwu sâmune nângânet. Sâp gewom lohimbi kerekne yakât ki nanngai. Otmu anjelo himbimân tatmai yâkne gurâ yawuâk ki nanngai. Otmu ninak gurâ ki nanngan. Awojne himbim ambojne ikjahâk nanngap. ³⁷⁻³⁹ Âwurem gewom yanâmâ pârâk sân sânak gewom. Yâhâ âwurem gewom yakât sâpne tâlâhuwup yanâmâ orotmeme girawuya otmâ mannomai yakât yuwu sâmune nângânet. Emelâk embânjan Noane manmu towat teteop dop yawuâk ya tetewuap. Emelâk Noane manop yanâmâ lohimbi gulip malap manmâ yeje âi yenahâlâk nângâm manbi. Yawu mannetâ Noaneâmâ wanga kâlehen yâhâop. Yawu otmâ nen âlepne mansainâk sâm gulip malap manmâ ganetâ yan Anitâne nângâmu tonngelâk pato gemu to niñ niñ sâm

lohimbi kerek haranyongomu mum metewi. Yakât dopņeâk lohimbi nombotņaje âlepņe mansainâk sâm otņetâ yan Anitâņe yâhâpņe nâ hângânnohomu âwurem gewom.

⁴⁰ Gewom yan lohimbi âi kalamyene tuhum gulip malap mannomai yamâ Anitâņe nombotņe ya meyekbuap. Nombotņe yamâ pilâyekbuap. ⁴¹ Yâhâ mâtâp mannomai gurâ nombotņe meyekmâ nombotņe pilâyekbuap. ⁴² Yawu gârâmâ nâ Kutdâene gewom yakât sâp yene ki nanğai. Yakât otmâ biwi golâ tatmâ sen galem otmâ mannomai. ⁴³ Yakât den âlâen hâum yuwu sâwe. Kapi âlâ me âlâhât kasalipyeņaje sâp girawuân taka yongom itit kiom tuhuyinginomai yakât ki ekyongomai. Inâk pârâk sân sânâk takamaihât kapi ambolipņaje sen galem manmâ emet kapiene galemgunomai. ⁴⁴ Yakât dopņeâk Anitâņe hângânnohomu âwurem gewom yakât sâp yene ki nanğai. Yakât otmâ biwi golâ manmâ mambotnihim yâhânomai. Yawu otnomai otmuâmâ âwurem gemune nekmâ herone nângânomai.

*Hoņ bawa âlepņe bâleņe yâk yetgât topyetņe
(Luka 12:42-46)*

⁴⁵ Yakât yâhâpņe den âlâen hâum yuwu sâwe. Lok kutdâ âlâņe kapine pilâm kapi kâlepņehen ari kandi manmâ âwurem tohowuap. Yaken ariwe sâm yan hoņ bawaņe âlâ galem sâm katmâ yuwu sâm ekuwuap. “Arimuneâmâ gâņe nep lok nombotņe galemnyongowuat.” Yawu sâm ekum pilâyekmâ

arimu galem yaŋe âi ya biwiŋaŋe mem galemyongomu âilonŋo mannomai. ⁴⁶ Yawu otmâ galemyongowuap otmuâmâ patoŋaŋe âwurem taka herone otbaŋgiwuap. ⁴⁷ Yawu otbaŋgim galem pato katmu iŋe senŋe âlâlâŋe yakât galem otbuap. ⁴⁸ Yâhâ purik pilâm sâmune nâŋgâŋet. Hoŋ bawa yaŋe biwiŋaŋe yuwu nâŋgâm âi ya hilipguwuap. “O, lok kutdâne arap yuâmâ in yawu ki takawuap. Yamâ sâp kâlep manbuap yakâ. Yakât otmâ wongât nâŋe âi yu membom?” ⁴⁹ Yawu sâm biwiŋaŋe pâlâmŋe otmu ki galemyongom heŋgeŋguwuap. Yawu manmâ to kârikŋe nem biwi hâlim otmu umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap. Yawu otmâ lok bâleŋe yeŋgâlen torokatmâ ki orotŋe otmâ manbuap. ⁵⁰⁻⁵¹ Yawu otmâ biwiŋaŋe pâlâmŋe otmu patoŋaŋe pârâk sân sânâk taka kuk otmâ kum yaehen pilâmu ge hâhiwin nâŋgâm yâhâmbisâp.” Yawu sâm eknongop.

25

Imbi sihan bât nombot nombot hârok yan Yesuŋe hâum sâop.

¹ Yesuŋe sâp patoen âwurem gewuawân Anitâŋe menenekmâ iŋŋan katnenekbuap yakât den âlâen hâum yuwu sâop. “Lok sihan âlâŋe imbi membuap yâkât pat kuwaŋgiwi. Otmu ya taka membom sâm den katmu takaop. Yamâ imbi membuap yakât bukulipŋe bâtnombot nombot hârok men-duhuakmâ ari mâtâwân kinmâ mambotbaŋgiwi. ²⁻⁴ Otmu yâk yeŋgâlen gâtŋe imbi mome yamâ biwiyenŋe golâek manmâ lambe otmu lambe toŋe yâhâp yâhâp miakmâ ariwi. Yâhâ imbi mome

âlâmâ biwi pâlâmņe manbi yakât otmâ lambeyeņe ya toņe saņ sâop. Otmu lambe toņe gurâ ki kâsikumu miakmâ ariwi. ⁵ Yawu manņetâ sâp kâlewâk otmu amangât yekmu iwi.

⁶ Im tatņetâ omoņ dereņņan lok yaņe takaop. Takamu kapi yakât mâtâpgât galemņe kinop yaņe ekmâ ekyongop. “Wa, aman aman. Imbi pat kuwaņgiwi lok ya takawo. Yakât otmâ yahatmâ ari penewaņgiņet.” ⁷ Yawu sâm mândiyekmu yahatmâ ariwi. Yawu otmâ lambeyeņe toņe orowâk mem manbiņe tipiņe âlâ sem talop ya meņetâ laņiņe pato olop. ⁸ Yawu otņetâmâ bukulipyeņeņe yuwu sâwi. “O, nenâmâ lambe toņe bia. Yakât otmâ nombotņe gâim ningiņet.” sâm ulityongowi. ⁹ Sâņetâ sâwi. “Bia, to yu dopnenņanâk miain. Yawu gârâmâ yeņak aņgim bero emetņehen ari puluhum miakmâ takañet.” ¹⁰ Yawu sâņetâ aņgim bero emetņehen ba ariwi. Ari yaken manņetâ bukulipyeņeņe ge lok ya penawaņgiņetâ orowâk emet kâlehen yâhâ gahatņe maņgum sot newi.

¹¹ Nem tatņetâ imbi nombotņe ya belângen taka yuwu sâwi. “O, lok pato, gahatņe meningirâ kâlehen gane.” ¹² Sâņetâ sâop. “Bia, ba ariņet. Nâ ki nâņgâyiņgian. Yen wonân gâtņe?” Yawu sâm watyehop.

¹³ Yakât topņe yuwu sâmune nâņgâņet. Nâ sâp girawuân takawom ya yen ki naņgai. Yakât otmâ galemahom heņgeņgum nâhât sen dâi dâi otmâ mannomai.

*Lok hilâm ihi, konam yakât topņe
(Luka 19:11-27)*

14 Otmu den âlâen hâum sâmunen nânghânet. Lok âlâne kapi kâlepnehen ariwe sâm âi loklipne yongonmu ganetâ yuwu sâm ekyongop. “Senne âlâlâ tatnihiap yu galemgum mannomai.” Yawu sâop. 15 Yawu sâm âi loklipne tewetsenne mem dopyenân âlâku ikniâk ikniâk yingiop yamâ yuwu. Âlâmâ 5000 kina yakât dop wanmu miop. Âlâmâ 2000 kina yakât dop wanmu miop. Bânneâmâ 1000 kina yakât dop wanmu miop. Yawu yingim yanak pilâyekmâ ariop. 16 Yâhâ 5000 kina yakât dop miopneâmâ âi topne topne tuhum yan 5000 kina âlâkuâk tâtâem miop. Ya mem menduhumu 10,000 kina yakât dop olop. 17 Otmu 2000 kina yakât dop miopne âi topne topne tuhumu 2000 kina dop âlâ tetemu 4000 kina yakât dop olop. 18 Yâhâ 1000 kina yakât dop miopne âi ki tuhuop. Yâkneâmâ tewetsenne ya mem itâ hambunan mânunmâ tunju topnan katmu in tatmâ gaop.

19 Otmu patoyenane sâp kâlep manmâ âwurem takaop. Taka âi loklipne tewetsenne yingiop ya yongonmu ganetâ âlâku ikniâk ikniâk yuwu sâm âiyongop. “Tewetsenne yingiwana yan ne mem âi tuhujetâ amon teteap?” Yawu sâm âi yongop. 20 Yâhâ lok 5000 kina miopneâmâ 5000 kina yâhâpne teteop ya mem ga yuwu sâm ekuop. “Lok pato, gâne 5000 kina nihion yan ne mem âi tuhumune âlâku 5000 kina teteop.” Yawu sâm bânjan kalop. 21 Bânjan katmu patonane yuwu sâm ekuop. “Âi mendâ âilonjo oap. Yakât otmâ tepne herone nânghâm âi âlâ torokatmâ gihimune galemguwat.” Yawu sâop.

22 Yawu sâmu arimu lok 2000 kina miopne

ga ekuop. “Lok pato, gâņe 2000 kina nihion yaņe mem âi tuhumune âlâku 2000 kina teteop.”

²³ Yawu sâm waņmu sâop. “Âi mendâ âilonņo oap. Yakât otmâ tepne heroņe nâņgâm âi âlâ torokatmâ gihimune galemguuat.” Yawu sâop.

²⁴ Yawu sâm u arimu lok 1000 miopņe ga ekuop. “Lok pato, gâhât topge nâņgâm hengenņuan. Gâ lok sâtņe. Lok âlâ me âlâņe gâhât nep kâmetņetâ âlemap yamâ gikahâk nemat. Yawu otmat yakât sâņetâ nâņgâman. ²⁵ Yakât otmâmâ gâhât kiņgitnahât otmâ tewetsenņe nihion ya biatgihimap sâm itâ hambuņan mânunņmâ katmune tatmâ gamap.” Yu mem yawu sâm waņop.

²⁶⁻²⁷ Sâm u sâop. “Gâ lok konam. Nâhât topne emelâk naņgat. Lok âlâ me âlâņe nâhât nep kâmetņetâ âlemap yamâ ninahâk neman. Yakât otmâ gâņe tewetsenņe gihiwan yu mem kât emetņan katdâ tatmu tewetsenņe âlâkuâk teteop mâne gâņe mem bâtnan katdâ ârândâņ otbâp.

²⁸ Yawu ki olon yakât yuwu naņgan. Bukuhaņe 5000 kina mem kinsapņe nâhât tem lâum âi torokatmâ tuhum gap. Yakât otmâ gâhât bâtgambâ 1000 kina yu mem bukuhe waņbom. ²⁹ Yakât yuwu sâmune nâņgâņet. Anitâņe lok âlâ me âlâ âi sâm yingimu biwiyeņaņe kepeim tuhumai yâhâmâ tâtâem mâmâņe otyingimu âilonņoâk tuhumai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâ âi sâm yingimu ki tuhumai yâhâmâ betyongomap. ³⁰ Yakât otmâ lok konam imap yu watņetâ yaehen ge hemgât pat manmâ hâhiwin nâņgâm hu halak tuhumbisâp.” Yawu sâop.

Yesuŋe âwurem ge mem kâsip misip tuhunenek-buap.

³¹ Yesuŋe den âlâ torokatmâ yuwu sâop. “Âwurem ge mem kâsipyongomune komot yâhâp otŋetâ matŋe yinŋiwom yakât sâwe. Anitâŋe yâhâpŋe hâŋgânnohomu purik sâm gewom yanâmâ aŋelolipne kerek meyekmune yengât den sâm hâreyinŋinongât genom. ³² Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Lama otmu noniŋ konohân kinŋetâ galemŋe hohetyeŋan ba kinmâ mem ketetyekbuap. Ketetyekmu yan lama komot ikŋiâk otmu noniŋ komot ikŋiâk kinnomai. ³³ Nâŋe dop yawuâk lohimbi kerek mem ketetyekbom. Nombotŋe nine pat mannomai yamâ bonângen katyekbom, otmu nombotŋe hemgât pat mannomai yamâ kanehen katyekbom. ³⁴⁻³⁶ Otmu nine lohimbi Anitâŋe hân himbim ki kalowân yan manman kârikŋahât pat kuyinŋiop yâhâmâ yuwu sâm ekyongowom. “Nâ sotgât muwan yanâmâ um nihiŋetâ newan. Me tohât hâŋ hâŋâk nehob yanâmâ osom nihiŋetâ newan. Me yengâlen pup takawan yanâmâ buku otnihiwi. Me kundat tetenihiop yanâmâ tihitne otbi. Me senŋe âlâlâhât umburuk otban yanâmâ tânnohowi. Me papatolipnaŋe pâi emetŋan mem katnekŋetâ tatban yan nâhât tepyeŋe nâŋgâm buku otnihiwi. Yawu otnihiminiwi yakât awonŋe tihit ambonaŋe manman kârikŋan katyekmu manmâ yâhânomai.” Yawu sâm ekyongowom.

³⁷ Ekyongomune sânomai. “Lok pato, gâŋe den eknongoat yu nâŋgâmunŋe ki keterakningiap. Sâp girawuân sotgât, me tohât, me âlâlâhât sârâ

buku otgihiwin? ³⁸ Me sâp girawuân nengâlen takarâ pupnje gekmâ yan buku otgihiwin? ³⁹ Me pâi emetjan talon yan, me kundat umatje topnje topnje tetehiowân nen yawu tângohowin? Nenâmâ yawu ki otgihiwin nanġain.” Yawu sânomai.

⁴⁰ Sârjetâ sâwom. “Yeje nâhât komolân gâtje âlâ me âlâ geheje manbi ya tânyongowi. Yawu otbi yamâ yâk otyinġiain sâm nâ otnihiwi.” Yawu sâwom.

⁴¹⁻⁴³ Yawu sâm ekyongom benje kanehen kin-nomai ya yuwu sâm ekyongowom. “Nâje sotgât po nihimu manban yan ki um nihiġetâ newan. Me tohât hâġ hâġâk nehôp yan ki osom nihiġetâ newan. Me yeġâlen pup takawan yan dâinekmâ emetyejan yâhâ ki katneki. Me senje âlâlâhât umburuk otbanân ki tânohowi. Me kundat umatje tetenihiop, me pâi emetjan mem katneġetâ tatan yan gurâ ki taka buku otnihiwi. Yawu ot-nihiminiwi yakât Anitâje emelâk kâlâpgât pat kuyinġimu tap. Yeje pilânekmâ Satan otmu hoġ bawalipje yeġâlen torokatmâ orowâk tatġetâ kâlâpje seyekmu hâhiwin nânġâm yâhâmbisâi.”

⁴⁴ Yawu sâm ekyongomune yâkje yuwu sâm buiaknomai. “Sâp girawuân gâje sotgât, me tohât, me senje âlâlâhât sârâ ki tângohowin? Me sâp girawuân nengâlen pup takarâ emelan ki dâihekmâ yâhâ katgekin. Me kundat tetehiowân, me pâi emetjan katgeġetâ talonân yan ki tângohowin? Yakât sârâ nânġâneâyâ.”

⁴⁵ Yawu sâm buiakġetâmâ yuwu sâwom. “Yeje nâhât komolân gâtje âlâ me âlâ geheje manbi ya ki tânyongowi. Yawu otbi yamâ yâk otyinġiain sâm

nâ otnihiwi.” Yawu sâwom. ⁴⁶ Yawu sâm hâpunmâ pilâyekmune kâlâp pato sem kilik kilik sâm kin-mawân kionnomai. Yâhâ lohimbi nombotje nâhât pat mansai yamâ meyekmune nine manmanân torokatmâ ya ambokum heronj maronj manmâ yâhâmbisâi.” Yawu sâop.

26

Yesu muâkgât den hikuwi.

(Mareko 14:1-2 Luka 22:1-2 Yoane 11:45-53)

¹ Yesuje den yawu sâm tiņ pilâm benje girawu tetewangiwuap yakât nen honj bawalipje eknongop. ² “Halihu Tihit tihit hombanj tetemu yanâmâ Anitâje nanje bulâje nâ hângânohomu gewan yakât topje teteâkgât howanân nohom kânângâneknomai.” Yawu sâop.

³⁻⁴ Sâp yanâmâ hotom uminiwi yengât kunlipyenje otmu Yura nengât papatolipnennaje Kaipasihât emelan yâhâ menduhuakmâ Yesu kumunje mumbuap sâm yakât den hikuwi.

⁵ Yawu gârâmâ Yesu mem kuņetâ mumu lohimbiņe ekņetâ kuk pato tetemapgât yok pilâm in yawu kumunje mumbuap yakât den hikuwi.

Imbi âlâje to kukje mem Yesuhât kunjan motelemu giop.

(Mareko 14:3-9 Yoane 12:1-8)

⁶ Sâp yanâmâ Yesuje menenekmu Betani kapiân yâhâwin. Yan yâhâ lok âlâ, kutje Simon sâm, hâk bâle tetewangimu manminiop ya hengenguop yâkât emelan yâhâ orowâk tatmâ sot newin. ⁷ Sot nem tatmunje imbi âlâje to kukje suk sukje

âlâ, hâmeņe yahat yahatņe, ya mem emelan tat-binân gaop. Yâhâ to ya mem Yesuhât kunņan motelemu giop. ⁸ Motelemu gemu nen Yesuhât hoņ bawalipņe ekmunņe ki ârândâņ otmu yuwu sâwin. “Wongât to kukņe suk sukņe yu imbiâk mem motelemu kunņan giap. Ya ekmunņe ki ârândâņ oap. ⁹ Nenne to yu âlepņe mem arimunņe lok nombotņe puluhunetâ yakât hâmeņe mem lok umburuk mansai yawu ya tânyongombângât dop.” Yawu sâwin.

¹⁰ Yawu sâmunņe Yesuņe nâņgâmu ki ârândâņ otmu yuwu sâop. “Imbi yuņeâmâ kulem oap yukât wongât nâņgânetâ bâleap? Nâņe nâņgâmune âilonņo oap. Yakât yuwu sâmune nâņgâņet. ¹¹ Lok umburuk mansai yamâ sâp kâlep manņetâ tânyongonomaihât dop tap. Yâhâ nâmâ sâp kâlep ki otmuâk pilâyekbom. ¹² Nâmâ mumune hannohonomai yakât mâtâp menihim imbi yuņe to kukņe suk sukņe ya motelemu kunnan giap. ¹³ Yakât yuwu sâmune nâņgâņet. Nâhât den pat âlepņe yu hânņan kulemņan ari ekyongonomai. Otmu imbi yuņe kulem otnihiap yukât den pat ya gurâ yawuâk ekyongonņetâ nâņgânomai.” Yawu sâop.

*Yurasinje Yesu betņehen kionņbuapņgât sâop.
(Mareko 14:10-11 Luka 22:3-6)*

¹⁴ Otmu sâp yan Yesuhât hoņ bawalipņe kâiân yâhâp manbin. Gârâmâ bukunenņe âlâ, kutņe Yurasi sâm, yâkņe hotom uminiwi yengât kunlipyeņe yengâlen ariop. ¹⁵ Ari yuwu sâm âiyongop. “Yesu wosan tap yan dâiyekmâ arimune menomai yakât matņe wuân nihinomai?”

Sâmu sâwi. “Yakât hâmenjeâmâ nenje kât nanje 30 gihinom.” Yawu sâm kât nanje ya wanji.
¹⁶ Wanjetâ miakmâ yakât kakjan girawu otmâ lohontan menomaihât nângâm manop.

Yesunje honj bawalipne orop sot newi.

(Mareko 14:12-21 Luka 22:7-14,21-23 Yoane 13:21-30)

¹⁷ Otmu Tihit tihit Hombaŋ ya kutje âlâmâ Natik Hombaŋ ya tâlâhumu nenje yuwu sâm Yesu âikuwin. “Natik Hombaŋ tâlâhuap yakât hândâhân lohimbî dondâje menduhuakmâ sot um nenomai. Yakât otmâ emet wosan ari sot umunje orowâk nenom?”

¹⁸ Sâmunje sâop. “Yerusalem kapiân yâhâ lok âlâ mem tetem yuwu sâm ekunomai. “Nengât bawapinenŋaje yuwu yap. “Emelâk nâhât sâp tâlâhuap. Yakât otmâ nâje honj bawalipne meyekmune gâhât emelan yâhâ menduhuakmâ sot um nenom.” Yawu yap.” Yawu sâm ekunomai.” Yesunje den yawu sâm eknongop. ¹⁹ Otmu nenje Yesunje sâop yawuâk menduhuakmâ sot newin.

²⁰ Emet omoŋ otmu menduhuakmâ sot nem tatmunje yuwu sâm eknongop. ²¹ “Yuwu sâmune nângânet. Yengâlen gâtje lok âlâje betnehen kionmâ kasalipne yengât bâtyeŋan mem katnekuap.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu nângâm biwinenŋaje umatje otmu yakât topje nângâne sâm nenje ikniâk ikniâk yuwu sâm âikuwin. “Kutdâ, gâ nâhât me âlâhât yat?”

²³⁻²⁴ Yawu sâm âikumunje yuwu sâm eknongop. “Anitâje sâmu kulemgowi yakât bonje nâhâlen

tetemu nohojetâ mumbom yakât sâp tâlâhuap. Yakât otmuâmâ yenğâlen gâtne âlâne oto konohân nâ orop sot nendomait yâkne betnehen kionmâ kasalipne meyekmâ takawuap. Yawu otnihiwuap yakât matne hâmbâi umatne dondâ membuap. Yakât otmâ mâmânane ki mem ga katbâp yamâ mem ga kalop yawu nanjan.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu yanâk Yurasine âikuop. “Lok pato, den yat yu nâhât mon yat?”

Sâmu sâop. “Nâ gâhât yan.”

Natik newi.

(Mareko 14:22-26 Luka 22:15-20 1 Korinti 11:23-25)

²⁶ Otmu sot nem tatbin yan Yesune banja mem Anitâ mepaem motokmâ ningim yuwu sâm eknongop. “Yu mem nejet. Yuâmâ nâhât sunumne yawu oap.” Yawu sâop.

²⁷ Ningimu nemunne yanjak wain to mem Anitâ yâhâpne mepaem gâim ningim yuwu sâm eknongop. “Yen to yu mem nejet. ²⁸ To yuâmâ nâhât hep yawu oap. Gârâmâ nohojetâ hepne gamu mumbom Anitâne nâhât nânğâm den sâm kalop yakât bulâne tâj tâjâk tetewuap. Yawu otmu lohimbî kerek yenğât tosayene Anitâne pilâyingiwuapgât mâtâp tetem henğenğuwuap. ²⁹ Nâ sâp yiwerene wain to yu yen orowâk ki nem yâhâwom. Yawu gârâmâ yu nemunne ki pesuk yap. Hâmbâi Anitâne âlâkuâk hânğânnohomu âwurem gewom yanâmâ yen orowâk nem yâhânom.” ³⁰ Yawu sâm tiñ pilâmu yapâ yahatmâ Anitâ mepaem kiki mewangim ya pilâm Oliwa pumñan yâhâwin.

*Petoroŋe betbanġiwuap yakât Yesuŋe sâop.
(Mareko 14:27-31 Luka 22:31-34 Yoane 13:36-38)*

³¹ Mâtâwân yâhâm tatmunŋe yuwu sâm eknongop. “Anitâŋe emet inânŋan poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Nâŋe sâmune lama yenġât amboyeŋe ya kuŋetâ mumbuap. Otmu yâk watmâ manmai ya hârok gem tiok taok otmâ arim kinnomai.” Yawu kulemguop tap.

Den yakât bonŋe yu tetewe sâm oap. Yakât otmâ kasalipnaŋe taka menekŋetâ yen kerekŋe kiŋgityeŋahât otmâ gem tiok taok otmâ arinomai.

³² Menekmâ ari nohoŋetâ mumbom yamâ benŋe mumuŋambâ yahatbom. Mumuŋambâ yahatmâ Galilaia hânân ari mambotyŋingim tatmune yen aksihâk ariŋetâ menduhuaknom.” Yawu sâop.

³³ Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâm ekuop. “Gâhât kasa takanomai yan yâkŋeâmâ kiŋgityeŋahât otmâ arinomai. Yâhâ nâmâ bia, nâ ki pilâhekmâ ariwomġat nanŋan.” Yawu sâop.

³⁴ Sâmu sâop. “Nanġat. Gâŋe omoŋ yukâlâk nâhât “Ki nânġawaŋġian,” sâwuat. Yawu sârâ kalimbunŋe otbuap yanâmâ gokorok isewuap.” Yawu sâop.

³⁵ Sâmu sâop. Nâmâ ġâ orowâk tatdom. Yawu tetehihimu nâŋe ġâ ki pilâhekmâ ariwom. Me kiŋgitnahât ġurâ ki otbom. Nâŋe ġâhât topġahât âinohoŋetâ ki kurihiwom. Me gohone sâm otnomai yan ġurâ nâ orowâk tatmutŋe notgonomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu nenŋe ġurâ yâkŋe sâop yawuâk sâwin.

*Yesuŋe Oliwa pumŋan yâhâ Anitâ ulitguop.
(Mareko 14:32-42 Luka 22:39-46)*

³⁶ Ari kapi âlâ, kutŋe Gesemane sâŋ, yan ari-win. Yan ari Yesuŋe yuwu sâŋ eknongop. “Yen yuân tatŋetâ nâŋe pererŋ pilâm ba awoŋ orop den tipinŋe alahure.” Yawu sâmu yan ge tatbin. ³⁷ Yan ge tatmunŋe Petoro, otmu Yeweri nanyâhâtŋe meyekmu yenjâk bawi. Ba kinmâ umatŋe tetewaŋgiwe sâŋ olop yakât nâŋgâmu biwiŋaŋe umatŋe otmu yuwu sâŋ ekyongop. ³⁸ “Yen yuân galem tatŋet. Hâkne biuk sâmu biwine umatŋe dondâ oap.”

³⁹ Yawu sâŋ ekyongom pererŋ pilâm ge pare im Anitâ ulitgum yuwu sâop. “O awoŋ, umatŋe tetenihiwe sâŋ oap yu nâŋgârâ ki teteâkgât naŋgan. Yawu gârâmâ nâhât ombe watmâ ki otbuat. Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâop.

⁴⁰ Yawu sâŋ yahatmâ âwurem ba yekmu aman pâlâmŋe inŋetâ mândiyekmâ Petoro yuwu sâŋ ekuop. “Yen wongât aman pâlâmŋe iai? Nâ yiwererŋe pilâyekboman. Yakât pâlâmŋe ki otŋet. ⁴¹ Biwiyeŋeâmâ hewewerŋe oap. Yâhâ wâtyeŋeâmâ houŋ sâmu aman iai. Yen lohotŋe otmâ pilânekmaihât golâek tatmâ Anitâ ulitguŋet.” Yawu sâop.

⁴² Yawu sâŋ yâhâpŋe purik sâŋ ba Anitâ ulitgum sâop. “Awoŋ, sâp yiwererŋe umatŋe yu tetenihiwomap. Yakât mâtâp âlâ menihiwuatgât dop ki otbuap otmuâmâ naŋgat yawuâk teteâk. Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâop. ⁴³ Yawu sâŋ yahatmâ âwurem ba houŋ bawalipŋe yeksan mâne aman pâlâmŋe iwi.

⁴⁴ Yawu otrjetâ kalimbunje âwurem ba den sâop yawuâk sâmu ulitguop. ⁴⁵ Âwâne orop den otmutâ pesuk sâmu âwurem ba honj bawalipne mândiyekmâ sâop. “Bâe, yen nanjai me? Wongât aman pâlâmne im tai? Emelâk Anitâne yu otbomgât hângânnohomu gewan. Yakât topne teteâkgât kasalipnane menekmâ ari hilipnohonomai yakât sâp tâlâhuap. ⁴⁶ Bâin, yen yahatmâ enda yeknet. Nâhât den halop alahum mansai. Gârâmâ yengâlen gâtne betnehen kionsapne taka kinsap. Yakât yahatnetâ ba yekne.” Yawu sâop.

Yesu mewi.

(Mareko 14:43-50 Luka 22:47-53 Yoane 18:3-12)

⁴⁷ Yawu sâmu eknongomu yanâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Yura nengât papatolipnennane lok sesengâlâk hângânyongojetâ bukunenye Yurasine dâiyekmu Yesu mene sâmu takawi. Takanjetâ nen orop ahomaingâtban nângâm kapamgât wahap miakmâek takawi. ⁴⁸ Lok takawi ya Yurasine kulem girawu otmu menomai yakât yuwu sâmu ekyongop. “Yesu ya parahumune ekmâ yanâk ga menomai.” Yawu sâmu ekyongom dâiyekmu takawi.

⁴⁹ Gotnennan takamâmâ kasa ya kinjetâ Yurasine Yesu gotnan tanj tângak ga parahum yuwu sâop. “O, patone, mandâ manman.” Yawu sâmu parahuop.

⁵⁰ Yawu otmu Yesune yuwu sâmu ekuop. “O bukune, girawu nângâm takat ya âlepne ot.” Yawu sâmu kasalipnane in yawu ga mewi.

⁵¹ Menjetâ kinmu yanâk nengâlen gâtne âlâne

yahatmâ tewetņe mem hotom uminiwi ya yengât kunyenahât hoņ bawa ya ândâpņe nombot topņambâek kârâm hâreop. ⁵² Kârâm hâremu Yesuņe ekmu bâlemu yuwu sâm ekuop. “Ya otdâ bâleap. Yu oat yukât matņe hâmbâi tewet yuņahâk purik sâhihimapgât ya pilâ.” ⁵³ Gâ nâhât topne ki naņgatgât yawu oat. Nâņe âlepņe awoņne ekumune aņelolipņe kiņgitņe orowâkņe tânohoņetgât hâņgânyongomu ge kasalipne yu yongom watyekņetâ arinomaihat dop tap. ⁵⁴ Yawu gârâmâ awoņ ekumune aņelolipņe hâņgânyongomu yawu otbâiâke yamâ ikņak âi sâm nihiop yakât mâtâp maņguņetâ bonņe ki tetewuap. Yakât otmâ sâm nihiop ya ârândâņ olâkgât naņgan. Yawu sâop.

⁵⁵ Yawu sâm kasalipņe yuwu sâm ekyongop. “Yen unam tewet otmu kapamgât sâtņe metņe âlâlâ mem takai. Yeņe nâhât lok bâleņe sâm menekne sâm takai me? Me lok bâleņe âlâ kune sâm takai? Ya ekmu bâleap. Hilâm ârândâņ nâmâ Anitâhât opon kâmbukņan yâhâ den kâsikum yiņgim gaman. ⁵⁶ Yan bân menekbâi yamâ emet inânņan Anitâņe poropetelipņe den ekyongomu kulemguwi yakât bulâņe âun teteap.” Yawu sâmu ekmunņe hâknenņe biuk sâmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbin.

Yesu muâkgât sâm den hakņan sâwi.

(Mareko 14:53-65 Luka 22:54-55,63-71 Yoane 18:13-14,19-24)

⁵⁷⁻⁵⁸ Nenâmâ kerehâk kiņgitnenņahât otmâ gem tiok taok otmâ arim kinmunņe Petoroņe ikņiâk

betyeñehen tihâk watyekmâ ariop. Otmu hotom uminiwi ya yengât kunyeñe, kutñe Kaipa sâam, yâkâlen Yesu mem ariwi. Mem ariwi sâap yanâmâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Yura nengât kunlipnennañe menduhuakmâ kinbi. Menduhuakmâ kinñetâ Petero yâhâmâ emet ginñan tembe lâunje emet yakât galem kinbi ya yengât hohetyeñan ari kinmâ den girawu hikunomai sâam yakât ândâp katmâ nângâop.

⁵⁹ Ândâp katmâ nângâmu âi pâi tuhuwi. Otmu girawu tuhmunñe muâkgât den golâ topñe topñe gahaem hakñan sâawi. ⁶⁰ Yawu otmâ lok dondâne den girawuân hâum sâñetâ kunlipyeñe nângâñetâ ârândâñ otbuap yakât pâpñuwi. ⁶¹ Yawu gârâmâ hohetyeñan gâtñe lok yâhâp yañe yahatmâ emelâk Yesuñe den sâop ya nângâm hilipgum den imbiâk hakñan sâowot. “Lok yuñeâmâ yuwu sâamu nângâwit. “Anitâhât opon kâmbukñe emelâk tuhuwi yuâmâ nâ niniâk liakum yâhâpñe hilâm kalimbu kâlehen tuhmun manñuwom. Lok âlâ me âlâñe ki tânnohonomai.” Yawu sâop.” Yawu hakñan sâmutâ Yesuñe olotoñâk kinop.

⁶² Olotoñâk kinop yakât Kaipañe yahatmâ kinmâ Yesu yuwu sâam ekuop. “Gâ wongât otmâ den âlâlâ âihohomunñe yakât matñe ki kâpeksat? Yawu otdâ ekmunñe ki ârândâñ oap.” Yawu sâop. ⁶³ Yawu sâamu benñe Yesuñe yâhâpñe olotoñâk kinop. Olotoñâk kinmu witgum sâop. “Bâñ witgumâk âihohowe. Anitâ manman ambonahât senñan âihohowoman yukât matñe sârâ nângâne. Gâ Anitâñe ikñe nanñe bulâñe ya hângângohomu ge yu mansat me bia? Sârâ nângâne.” Yawu sâop.

⁶⁴ Sâmu sâop. “Yu yat yakâ. Nâmâ Anitâņe hângânnohomu gewan. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâņe wâtņe nihim âlâkuâk hângânnohomu elem kulewoņboņ kakņambâ âwurem ge yengât kunyeņe tatmâ yâhâmbisâm. Sâp yan Anitâhât wâtņe ya nâhâlen tetemu eknomai.” Yawu sâop.

⁶⁵⁻⁶⁶ Yawu sâmu Kaipañe nângâmu bâlemu yahatmâ ikņe sângum mem duhatmâ bukulpņe yuwu sâm ekyongop. “Bâe, ikņahât nângâmu yahatmu Anitâhât kawenjan kinbe sâm oap. Yuâmâ den kâmbukņe hâlilinje yap. Yakât girawu tuhunomgât nanğai?” Yawu sâm âiyongop.

Sâmu sâwi. “Kunjetâ muâk,” yawu sâwi.

⁶⁷ Yawu sâm kundenjan tâpguwi. Tâpgum gâtņane sângum âlâ mem senņe sâhâm kâtâpgunjetâ kinop. Senņe sâhâm kâtâpgum ândâpņe huhuwi. Ândâpņe huhum nombotņane yuwu sâm âikuwi.
⁶⁸ “Bâin, ândâpge âlâņe huhuap? Anitâņe hângânnohomu gewan sâmat. Ya bulâņe sâmat otmuâmâ yiwerenje âlâņe ândâpge huhumu eksat yakât sârâ nângâne.” Yawu sâm kum senņan gem mem âlâlâ mângâewi.

Petoroņe Yesu betbaņgiop.

(Mareko 14:66-72 Luka 22:56-62 Yoane 18:15-18,25-27)

⁶⁹ Otmu Petoroņe emet ya hawiņanâk kinmu hotom uminiwi ya yengât lok kunyenjahât hoņ bawa imbi âlâņe ekmâ yuwu sâm âikuop. “Gâmâ Yesu Galilaia amboņe orop manņetâ yekman.” Yawu sâop.

⁷⁰ Yawu sâmu lok dondâhâlâk kinbiņe nekmâ nângâmaiĥât Petoroņe kurihiakmâ yuwu sâop.

“Gâñe den yat yakât ki nanğan.” ⁷¹ Yawu sâmb pilâyekmâ endunâken ba kinmu imbi âlânje ekmâ lok yan kinbi ya yuwu sâmb ekyongop. “Lok emet, lok yuâmâ Nasaret kapiân gâtñe yâk orowâk manñetâ yekman.”

⁷² Yawu sâmb ekyongomu sârereakmâ yuwu sâop. “Anitâhât senñan kinmâ yuwu sâmbune nânğânjet. Nâ lok yakât ki nânğawañgiman.” Yawu sâop.

⁷³ Sâmbu sâwi. “Yesuâmâ Galilaia hânân gâtñe nanğain. Yâhâ gâ gurâ yawuâk Galilaia yeñgât enğat ya sârâ nanğain yukâ. Yakât otmâ gâmâ yâkât komolân gâtñe geksain.” Yawu sâwi.

⁷⁴ Sâñjetâ sârereakmâ sâop. “Bâiñ, âlepñe Anitâhât senñan den membom otbuawâmâ yâkñe matñe nihiwuap. Lok sâmb tai yuâmâ bulânânâk ki nânğawañgian.” Yawu sâop. Yawu sâmb oan mâne yanâk gokorok isiop. ⁷⁵ Gokorok isian mâne Yesuñe emet inânñan den ekuop ya nânğâmbu teteop. “Gâñe nâhât “ki nânğawañgian” sârâ kalimbunje otmbu yan gokorok isewuap.” Den ya nânğâmbu tetemu biwiñe ñasinâk pato otmbu pilâyekmâ ikñiâk ba kinmâ hik ñâik ñâihâk isiop.

27

Yesu mem Pilatohâlen ariwi.

(Mareko 15:1 Luka 23:1-2 Yoane 18:28-32)

¹⁻² Otmu emet hañ sâmbu yanâk hotom uminiwi ya yeñgât kunlipyeñe otmbu Yura nengât kunlipnennañe Yesu muâkgât sâmb den hikuwi. Yawu otmâ Yesu bâtnan kum sâhâmb dâim Roma yeñgât kiap âlâ, kutñe Pilato sâmb, yâkât den sâsâ emetñan ariwi.

*Yurasi hiwawahop.
(Aposolo 1:18-19)*

³ Otmu bukunenŋe Yurasinŋe Yesu mumbuapgât den sâŋ hârewanŋiwi yakât den pat nânŋâmu bâleop. Nânŋâmu bâlemu yâkŋe kât nanŋe 30 wanŋi ya mem sururuk sâŋ ari yuwu sâŋ ekyongop. ⁴ “Otmune dondâ bâleap. Yesu yamâ tosaŋe bia yamâ nânŋe otmâ tâpikguwan. Yawu otmâ tosa umatŋe mian.” Sâmu sâwi. “Tosa ambonŋe. Gikak henŋenŋuwuat.”

⁵ Yawu sâŋetâ nânŋâmu bâlemu pilâyekmâ tewetsenŋe wanŋi ya mem ari opon kâmbukŋan yâhâ sorokenâk pilâmu giop. Pilâm gem sururuk sâŋ ari hiwawahop.

⁶ Yâhâ hotom uminiwi yengât kunlipyenŋe tewetsenŋe pilâop ya mem yuwu sâwi. “Tewetsenŋe yuâmâ Yurasinŋe Yesu betŋehen kionŋop yakât hâmeŋe. Yawu gârâmâ yuŋe opon kâmbukŋahât pat sâŋ katmunŋe ki ârândânŋ otbuap. Yawu gârâmâ yuwu mon otnom? ⁷ Yu mem lok âlânŋe amanŋ tuhumap yâkâlen hân puluhunom. Puluhum lok kâlepŋehembâ taka manmai ya yan hanyongombisâi.” Yawu sâwi. ⁸ Yawu otmâ hân ya puluhuwi yakât kutŋe yuwu, “Hepŋak puluhuwi,” yawu kunbi. Sum yakât kutŋe yawuâk tap.

⁹⁻¹⁰ Otbi yakât bonŋe teteop yamâ emet inânŋan Anitânŋe sâmu poropete âlâ, kutŋe Yeremia sâŋ, yâkŋe kulemguop ya yuwu. “Isirae nengât kunlipnennŋe lok âlâ muâkgât sâŋ hârewanŋim yakât kât nanŋe 30 kasaŋe wanŋi. Tewetsenŋe wanŋi ya mem ari lok âlâ amanŋ tuhuminiop yâkâlen hân

puhuhunomai sâm Anitâne den eknohop.” Yawu sâm kulemguop tap.

Yesune olop miop yakât Pilatone âikuop.

(Mareko 15:2-5 Luka 23:3-5 Yoane 18:33-38)

¹¹ Yâhâ hotom uminiwi otmu Yura nengât kunlipnennane Yesu mem Pilatone sâm hâreâkgât yâkâlen ari den âiân katbi. Katnetâ tatmu Pilatone yuwu sâm âikuop. “Yura yengât lok kutdâ sâmai ya gâ me?” Yawu sâop.

Sâmu sâop. “On, den bulâne yat.” Yawu sâop.

¹² Otmu Yesu mem ariwi nombotnane yâkât haknan sâwi. Haknan sânetâ den matne ki sâop.

¹³ Ki sâm olotonâk kinmu Pilatone topne nângawe sâm Yesu yuwu sâm âikuop. “Girawu otmâ den sâm tai yakât matne ki kâpekyingiat?”

¹⁴ Yawu sâm âikumu den biaek kinop. Yawu kinop yakât ekmu sâtne olop.

Yesune kunetâ muâkgât Pilatone den sâm hârewanjiop.

(Mareko 15:6-15 Luka 23:13-25 Yoane 18:39-19:16)

¹⁵⁻¹⁹ Otmu Pilatone yuwu nângâop. “Lohimbi dondâne Yesuhât nângânetâ yahatmap. Yakât otmâ hotom umai ya yengât kunlipyenne nângânetâ bâlemu yanak muâkgât sâm hârewanjin nâhâlen mem takai.” Yawu nângâm engat yâhâp otmâ kinmu yanâk imbinane yuwu sâm den katmu takaop. “Nâ amanân awun eksan yakât topne yuwu. Yesu yamâ tosanje bia. Gârâmâ gâne ihilâk ki otbanjiuwat.” Den yawu sâm katmu takaop.

Yâhâ Tihit tihit hombanj ârândânâk Pilatone yuwu otminiop. Lok tosa otjetâ pâi emetjan

katyekñetâ tatminiwi yapâ gâtñe âlâ me âlâhât lohimbine nângâñetâ dopñan otmu lok âlâ holañbuat sâminiwi ya holañyekmu geminiwi. Yakât otmâ Yesu me lok bâleñe, kutñe Yesu Barawa sâam, âlâ me âlâ holañmu gewuapgât nângâm Pilatoñe lohimbini ya yuwu sâam âiyongop. “Âlâ holañmune gewuap? Barawa me Yesu holañmune yengâlen giâkgât nañgai?”

²⁰ Yawu sâam âiyongomu hotom uminiwi ya yengât kunlipyeñe otmu Yura nengât kunlipnenñane lohimbini biwiyenñan kionmâ yuwu sâawi. “Barawa holañdâ gemu Yesu kuñetâ muâk,” sâñet sâam engatyenñan gewi. ²¹ Yâhâ Pilatoñe yahatmâ kinmâ yuwu sâam âiyongop. “Yenâmâ âlâ holañmune giâkgât nañgai.”

Sâamu sâawi. “Barawa holañdâ giâkgât nañgain.” Sâñetâ sâop. ²² “Yesu yuâmâ Anitâñe hângângumu giop sâamai yâkât girawu otbañgiwongât nañgai?”

Sâamu ñerekñe berendenñak sâawi. “Yâk howanân kum kânâñgâñetâ muâk.”

²³ Sâñetâ âiyongop. “Bâe, yuâmâ ki orotñe. Wuân otmu bâleopgât yawu yai?”

Yawu sâamu âlâkuâk yahatmâ sâawi. “Howanân kum kânâñgâñetâ muâkgât nañgain.” Yawu sâawi.

²⁴ Yawu sâam kunyeñe kârikñe otñetâ kuk pato tetemap sâam Pilatoñe yahatmâ kinmâ topyeñe teteâkgât to osom katmâ senyenñanâk bânñe piriakmâ ekyongop. “Yu otne sâam oai yamâ yengât tosa. Yuñe nâhât wahap ki oap. Yawu gârâmâ senyenñanâk kinmâ to yu piriakmune neksai.”

²⁵ Sâamu sâawi. “Sâamunñe kuñetâ mumbuap yukât

tosa yamâ nen otmu nengât sen tetem sambe ot-nomai ârândâj menenekbuap.” Yawu sâm hârewi.

²⁶ Yawu sâm hârejetâ Pilatoje sâmu Barawa ya holarjetâ giop. Yawu otmâmâ tembe lâulipje eky-ongomu Yesu mem kândâtje lawitjetâ hepjak kin pisilij sâop. Yawu otjetâ Pilatoje hângânyongomu howanân kujetâ muâkgât mem ariwi.

*Tembe lâulipjaje Yesu mem âlâlâ tuhuwi.
(Mareko 15:16-20 Yoane 19:2-3)*

²⁷ Tembe lâulipjaje Yesu mem ya pilâm emet âlâen katjetâ talop. Yawu otmâ tembe lâu bukulipyene nombotje meyekjetâ gawi. ²⁸ Gam Yesuhât hâk katipje tuhum pilâwangim hâk katipje kâkâlep, kurij takop takop yamâ lok kutdâje mânunjakmâ manminiwi yawuya ya mem mânunbangiwi. ²⁹ Yawu otmâ tâk âlâ sâtje metje, hatman yawuyaje mem gongongum lok papato yengât nerendenj ya dop kum kunjan kepeim âlihitbangiwi. Âlihitbangim kapam âlâ bâteje bonângen wanjetâ memu gotjan ba senjan gem girinbangim yuwu sâm ekuwi. “Bâe, Yura yengât lok kutdâ pato. Yakât otmâ torokatmâ mangât nangain.” Yawu sâm senjan gewi. ³⁰ Senjan gem kundennan tâpguwi. Otmu kapam wanbi yanjak bâtejan hindâm kunjan lawitbi. ³¹ Yawu otmâmâ hâk katipje kurij ya mem tuhum pilâm ikje hâk katipje mânunbangim yanjak mem howanân kum kânângâne sâm dâim ariwi.

*Yesu howanân kuwi.
(Mareko 15:21-32 Luka 23:26-43 Yoane 19:17-27)*

³² Ariwi yamâ ikñahâk howanñe lâuakmu ariwi yakât otmâ wâtñe houñ sâmu lok âlâ, kutñe Simon sâ, yamâ Kirene gâtñe ya mem tetem sâwanñetâ Yesuhât howan ya tângum mem lâumu orowâk ariwi. ³³ Ari hân âlâengen, kutñe Golihata sâ, yan ariwi. Kut yakât topñeâmâ “Lok Kunñe Hahitñe,” yawu. ³⁴ Yan ari Yesuñe hâhiwin dondâ nâñgâmapgât wain to otmu to ñasin bâleñe ya orowâk menduhum gâim wañetâ nemu ñasinbanñimu ukum pilâop.

³⁵ Otmu hâk katipñe tuhum pilâmâmâ ikñe howanân kum kânâñgâñetâ kinmu hâk katipñe ya mem “Âlâñe miakbuap?” sâ, mem ketetmâ katbi. Mem ketetmâ katñetâ tatmu pepa duhatmâ tipi tapi tuhum kutyeñe ikñiâk ikñiâk kulemgum amanân mânunñetâ giop. Mânunñetâ gemu mem gulip malap tuhum yapâ pepa âlâ meñetâ kut teteop yañe miahop. ³⁶ Yawu otmâ yakât kakñan in ge tatmâ ekbi. ³⁷ Yawu otmâ howan yakât kunñan yuwu kulemgum katbi. “Lok yu kutñe Yesu. Yâhâmâ Yura yengât lok kutdâ.” Yawu sâ, kulemguwi. ³⁸ Otmu sâp yanâk lok komborâ yâhâp yotgom lâum kânâñgâyelekñetâ nombot nombot kinowot.

³⁹ Otmu lohimbi nombotñe mâtâp ya watmâ howan hâlâñmâ arim takawiñe Yesu ekmâ lauyene butelim yuwu sâwi. ⁴⁰ “Gâñe emelâk yuwu sârâ nâñgâwin. “Opon kâmbukñe yamâ nâñe liakum hilâm kalimbu biwiñan tuhum manñuwom,” yawu sârâ nâñgâwin. Yawu gârâmâ howanâmbâ pek sâ, kâpehâkmâ ge. Gerâ yanâmâ nenñe “O, Anitâhât nanñe bulâñe” sânom.” Yawu

sâwi.

⁴¹ Yawu sânetâ benje hotom uminiwi ya yengât kunlipyenje otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwiñe senñan gem lohimbi kinbi ya yuwu sâm ekyongowi. ⁴² “Lok yuâmâ Yura nengât lok kutdâ sâmai. Yuñe lok nombotñe tânyongomu ekmain. Yâhâ girawu otmuâmâ ikñeâmâ ki tânahom howanâmbâ kâpehâkmâ giap? Kâpehâkmâ gemu eknom otmuâmâ biwinenñe yâkâlen katmâ tem lâuwanñinom. Yâhâ ki kâpehâkmâ gewuawâmâ yuwu sânom. “Âo, lok yuâmâ imbiâk otmap.” Yawu sânom. ⁴³ Yawu otmâmâ ikñak yuwu sâop. “Nâmâ Anitâhât nanñe bulâñe. Biwine yâkâlenâk kinsap.” Ikñahât yawu sâop. Gârâmâ bâñ Anitâñe tângumu howanâmbâ kâpehâkmâ gemu ekne.” Yawu sâwi.

⁴⁴ Yawu sâm senñan gem kinñetâ yanâk lok bâleñe yotgom kânâñgâyelekñetâ nombot nombot kinowot yâku yawuâk senñan giowot.

Yesu muop.

(Mareko 15:33-41 Luka 23:44-49 Yoane 19:28-30)

⁴⁵ Otmu hilâm kârikñan, 12 kilok olop yan Anitâñe nâñgâmu emetsenñe bok sâmu omoñ sahap. ⁴⁶ Omoñ sahakmâ yapâ ari emetsâpñe 3 kilok otmu emet lañinñe âlâkuâk pilâop. Yawu otmu Yesuñe kândâtñe kuwihâkmâ Yura nengât denân yuwu sâm halahuop. “Eli, Eli lama sapaktani.” Yawu sâop. Sâop yamâ topñe yuwu. “O, Awon, wongât nâñgâm kâkâsuk otmâ betnihiat?” Yawu sâop.

⁴⁷ Otmu lok nombotñañe nâñgâm tâpikgum yuwu sâwi. “Eliahât mon sâm ahom kuakmâ tap.”

⁴⁸ Yawu sânetâ hohetyenjan gâtje âlâje sururuk sâam ari sângum âlâ mem nak bâtbâtje potonjan pân pân kepeim wain to bâleje yan katmâ mem yâhâ Yesuje niâkgât laujan kalop. ⁴⁹ Yawu otmu bukulpnaje yuwu sâam ekuwi. “Pilâ. Eliaje himbimâmbâ ge tânguâkgât nângâm kutje kunsap mon? Pilârâ in ekne.” Yawu sâwi. ⁵⁰ Yawu sâam kinjetâ Yesuje kârikjeâk halahum yanjak bânje kambiamje tok sâamu muop.

⁵¹ Otmu emelâk lohimbi inñaje opon kâmbukje yakât biwiñe ekmai sâam sângum kâlep pato hikujetâ ya kâtâpguminiop. Sângum yaje pânambâek tok sâam hâreakmâ nombot nombot otmu tetekñan olop. Yawu otmu mososñ pato miop. ⁵² Mososñ pato memu yan hân orotok sâamu lohimbi nombotñaje emelâk Anitâhât tem lâum manminiwi ya yengât sum añ sâam kinmu pindilakmâ yahatbi. ⁵³ Sumâmbâ pindilakmâ yahatmâ manbi yaje ari Yesuje mumuñambâ yahalop yanâmâ Yerusalem kapiân yâhâñetâ yan kapi ambolipñe orowâk enakbi.

⁵⁴ Yesu muop sâp yanâmâ tembe lâu hâlâñmâ kinbiñe mososñ pato miowân kulem âlâlâ tetemu ekñetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Lok yuâmâ bulâñanâk Anitâhât nanje.” Yawu sâwi.

⁵⁵ Otmu imbi nombotje yan kinbi yâhâmâ Galilaia ambolipñe. Yâkñeâmâ Yesuhât hon baminiwi yamâ kutyene yuwu. ⁵⁶ Âlâmâ Maria Matala kapiân gâtje, âlâmâ Mariahât nambene Yakowo yet Yose mâmâyetje, yâhâ âlâmâ Yoane yet Yakowo yâk yetgât mâmâyetje.

Yesu lâum ari hanguwi.

(Mareko 15:42-47 Luka 23:50-55 Yoane 19:38-42)

⁵⁷ Emet ñij sâmu yan lok âlâ, kutje Yosep sâam, yâhâmâ Arimata kapi amboñe. Yâkât iri sikumñe pato tatbañgiop. Otmu yâkñe Yesuhâlen biwiñañe kepeim manop. ⁵⁸ Lok yañe Yesu lâum ari hanguwe sâam Pilatohâlen ari tetewañgiop. Tetewañgimu laujan mem tembe lâulipñe hângânyongomu ari howanâmbâ Yesu mem wañbi. ⁵⁹⁻⁶⁰ Mem wañetâ bukulipñe orop Yesu lâum ari kât mâtâpñe âlâ dikin yawuya emelâk Yosepñe yan hannohonomai sâmu nanlipñañe kât mâtâpñe kusânmâ mem tiñgâloñetâ kinop ya lâum ariwi. Otmu sângum kaok âiñe yañe katipgum kâlehen lâum ba katñetâ talop. Katñetâ tatmu kât âlâ lâum hâpunñetâ ba mâtâpñe ya mañguop. ⁶¹ Otmu imbi yâhâp, Maria Matala kapi amboñe otmu nambene Yakowo yet Yose mâmâyetñañe yan ge tatmâ we bâle nângâm talowot.

Tembe lâu katyekñetâ galem kinbi.

⁶² Otmu emet hañ sâmu, tatmâ nângâminiwin sâp yakât omoñânâk hotom uminiwi yengât kunlipyeñe otmu Parisaio yañe Pilatohâlen ariwi. ⁶³ Ari yuwu sâam ekuwi. “Patonenñe, den tipñe sâmunñe nângâ. Yesu lok perâk yañe emelâk den âlâ yuwu sâop ya nañgat. “Nâ nohoñetâ mum hilâm kalimbu hân kâlehen im yapâ mumuñambâ yahatbom.” Yawu sâop. ⁶⁴ Ya ki yahatbuap yawu nañgain. Yawu gârâmâ hoñ bawalipñañe lâum ari âlâengen misingutñetâ tatmu den imbiâk yuwu

sâm lohimbi kâityongonomai. “Yâhâmâ emelâk mu-muñambâ yahatsap.” Yawu sâmb kâityongom anjoân yakât nânghânetâ yahalop ya witgum torokatnetâ umatne topne topne teteningiwuap. Yâhâ yawu otmaihât gâne tembe lâu nombotne katyekdâ ari sum yakât galemne kinnetâ hilâm kalimbu pesuk sâekgât nan gain.” Yawu sâmb ekuwi.

⁶⁵ Sânetâ sâop. “Bâin nâhât tembe lâu meyeknetâ ari sum galem gum kinnomai.” Yawu sâop.

⁶⁶ Yawu sâmbu tembe lâulipne meyekmâ sumângen ariwi. Ari kât hâpunmu mâtâpne manguop ya ekmâ dengop kutakum mem ginjan katnetâ merakio. Yawu otmâ Yesuhât bukulpnane tuhumb gik beretek pilâm kâlehen yâhâmaihât Sisahât towat dengowân katbi. Dengowân katmâ tembe lâu galem katyeknetâ kinnetâ âwurewi.

28

Yesune mumuñambâ yahalop.

(Mareko 16:1-10 Luka 24:1-10 Yoane 20:1-18)

¹ Emet hanj sâmbu yanâk Maria, Matala kapiân gâtne otmu nambene orowâk sumângen ariowot.

² Arimutâ yanâk mososoj pato memu anjelo âlâ hâk katipne kaok bolanj bolanj yane himbimâmbâ pârâk sânsânâk giop. Ge kât pato âlâ Yosep bukulpnane lâumb hâpunnetâ ba sum mâtâpne manguop ya yâkne lâumb hâpunmâ pilâm kakjan yâhâ talop. ³ Otmu anjelo yakât kundennane laninne dondâek pilâop. ⁴ Kât pat kakjan ge tatmu ekmâ tembe lâu yane umutyene arimu kâi bâtyene sâmb sâmb sâmb derepyongop. ⁵ Yawu

otmâ anelone imbi yâhâp yuwu sâm ekyotgop. “Yet kingityetjahât ki otset. Yetje Yesu howanân kuwi ya ekde sâm takawot ya nanġan. ⁶ Yâhâmâ yuân ki tap. Emelâk mumuġambâ yahatbom sâop yawuâk otmâ yahatmâ arap. ⁷ Yakât otmâ kâlehen yâhâ Yesuhât welâm ekmâ nâġġâm in yawu âwurem ari hoġ bawalipne yuwu sâm ekyongoromawot. “Kutdânennane emelâk mumuġambâ yahatmâ Galilaia hânângen ari tap. Yawu ġârâmâ yen yawuâk ariġetâ penanġinomial.” Yawu sâm ekyongoromawot.”

⁸ Yawu sâmu nâġġâm koahowot yamâ biwiyetne herone pato nâġġâowot. Yawu otmâ ya pilâm sururuk sâm hoġ bawalipne yengâlen ariowot. ⁹ Arimutâ Yesuġe mâtâwân teteyitgim yuwu sâop. “Wa, imbi yâhâp.” Yawu sâmu koahowot yamâ ekmâ nâġġâm mepa sanġan otbaġġiowot. ¹⁰ Yawu otbaġġimutâ yuwu sâop. “Yet ki nâġġâm koakset. Yerâmâ sururuk sâm hoġ bawalipne ari ekyongomutâmâ Galilaia hânân ari mambotnihinomial.” Yawu sâop.

Tembe lâu yaġe den golâ gahaem sâm haok tuhuwi.

¹¹ Yawu sâm ekyotgomu mâtâwân arim tatmutâ tembe lâu sum galemne kinbiġe sururuk sâm ari kapi patoen yâhâ hotom uminiwi yengât kunlipyene kulem teteop yakât ekyongowi. ¹² Yakât ekyongonetâ opon kâmbukġahât galemlipyene orowâk menduhuakbi. Menduhuakmâ den hikum tembe lâu yaġe Yesuhât sum galem kinbi ya tewetsenġe hâmeġe pato yinġim “den golâ yuwu sânomai,” sâm

engatyenjan gewi. ¹³ “Nen omoŋ derep kâmbukŋan aman pâlâmŋe imunŋe Yesu hoŋ bawalipŋaŋe tihâk taka lâum âlâengen ari hanguai.” Yawu sânomai. ¹⁴ Yawu gârâmâ Pilatoŋe den yu nâŋgâm hilipyongomapgât nenŋe sârereyekmâ topŋe yu kurihinom. Yakât ki nâŋgâm ketet otnomai.” Yawu sâwi.

¹⁵ Yawu sâm hâmeŋe yinŋiŋetâ miakmâ sâwi yawu otbi. Yâhâ den golâ yamâ sâm haok tuhum alahum ariwi. Yakât otmâ sâp yiwereŋe yu Yura kapi ambolipŋaŋe den yukât yawuâk alahum manmai.

Yesuŋe den bâiŋe sâm ekyongop.

(Mareko 16:14-18 Luka 24:36-49 Yoane 20:19-23)

¹⁶ Otmu yakât kakŋan nen hoŋ bawalipŋe kâiân konok Galilaia hânân ariwin. Ari Yesuŋe pumŋe âlâ yan menduhuaknom sâop yan yâhâ menduhuakbin. ¹⁷ Menduhuakmâ kinmunŋe Yesu teteningimu ekmâ biwi hero pato nâŋgâm mepaewin. Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋaŋe ekmâ engat yâhâp otbi. ¹⁸ Yâhâ Yesuŋe gotnennjan ga kinmâ yuwu sâm eknongop. “Anitâ Awoŋnaŋe mâmâŋe otnihimu yâkât wâtŋan kinmâ himbimân gâtŋe me hânân gâtŋe, ehekŋe ki ehekŋe kerek yeŋgât kunyeŋe tatmâ yâhâmbisâm. ¹⁹ Yawu gârâmâ den kâsikum yinŋim gan yu mem hânŋan kulemŋan ari lohimbi kâsikum yinŋiŋetâ nâhâlen biwiyenjaŋe kepeim mannomai. Yawu gârâmâ Awoŋne otmu nâ otmu Wâtgât mâmâŋahât Heak nenâmâ konohâk oain. Yawu tatmain yakât yeŋe nengât kulân lohimbi toen mem katyekŋetâ nenŋe tihityeŋe otmâ yâhânom. ²⁰ Otmu nâŋe

yen orowâk manmâ den kâsikum yingim gan
ya kerehâk kâsikum yinginetâ biwiyenaje tinâk
lâum mannomai. Otmu sâp ârândân mâmâje
otyingimune nâ orop biwiyenaje kepeiakmâ
konohâk otmâ mannomai. Otmu sâp pesuk
sâwuap yanâmâ âwurem gemune penangiaknom.”
Yawu sâm den bâiñe eknongop. Bâiñ, den pesuk
yap.

clxx

Yesuât Den Pat Âlepŋe
The New Testament in the Selepet Language of Papua
New Guinea
Nupela Testamen long tokples Selepet long Niugini

copyright © 1986 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Selepet

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

995083d2-705e-5a60-af47-1e36806ccbc